

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT DHE E SPORTIT

KURRIKULA BËRTHAMË
PËR KLASËN PËRGATITORE DHE ARSIMIN FILLOR

Tiranë, 2014

PËRMBAJTJA

PËRMBAJTJA.....	2
HYRJE.....	4
KURRIKULA BËRTHAMË PËR KLASËN PËRGATITORE DHE ARSIMIN FILLOR	6
2.1 Veçoritë e klasës përgatitore	6
2.2 Veçoritë e arsimit fillor (klasa I – V)	6
2.3 Struktura e kurrikulës bërthamë	6
2.4 Rezultatet e të nxënit sipas kompetencave kyçe për shkallë.....	11
FUSHAT E TË NXËNIT TË KLASËS PËRGATITORE DHE ARSIMIT FILLOR.....	28
3.1 Fusha e të nxënit: Gjuhët dhe komunikimi.....	30
3.2 Fusha e të nxënit: Matematika.....	43
3.3 Fusha e të nxënit : Shkencat e natyrës.....	55
3.4 Fusha e të nxënit: Shoqëria dhe mjedisi.....	68
3.5 Fusha e të nxënit: Artet	84
3.6 Fusha e të nxënit: Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti	99
3.7 Fusha e të nxënit: Teknologjia dhe TIK-u	110
PLANI MËSIMOR	123
4.1 Përshkrimi i planit mësimor	123
4.2 Menaxhimi dhe zbatimi i planit mësimor nga shkolla	126
4.3 Autonomia e shkollës	126
KURRIKULA ME ZGJEDHJE.....	127
5.1 Qëllimi.....	127
5.2 Përmbajtja.....	127
5.3 Realizimi i kurrikulës me zgjedhje.....	128
UDHËZIME METODOLOGJIKE	129
6.1 Hyrje.....	129
6.2 Lidhja e rezultateve të të nxënit të kompetencave kyçe, me rezultatet e të nxënit të kompetencave për fushë	129
6.3 Mësimdhënia dhe të nxënit bazuar në kompetenca.....	130
6.4 Mësimdhënia dhe të nxënit me në qendër nxënësin.....	130
6.5 Mësimdhënia dhe të nxënit e integruar	131
6.6 Zhvillimi i temave ndërkurrikulare	132
6.7 Zhvillimi i veprimtarive ndërkurrikulare	133

6.8	Zhvillimi i veprimtarive ekstrakurrikulare	133
	UDHËZIME PËR VLERËSIMIN	135
7.	Vlerësimi.....	135
7.1	Kuptimi për vlerësimin. Parimet themelore	135
7.2	Llojet e vlerësimit.....	136
	FJALORTH I TERMINOLOGJISË KURRIKULARE.....	139
	REFERENCA	146

HYRJE

Dokumenti i kurrikulës bërthamë është dokumenti bazë, i cili rregullon ecurinë e procesit mësimor, bazuar në Kornizën Kurrikulare të Shqipërisë. Brenda tij përshkruhen rezultatet e të nxënësve për çdo kompetencë kyçe dhe fushë të nxënësve, sipas shkallëve të kurrikulës, metodologjitë e zbatimit të kurrikulës, vlerësimi i nxënësve dhe shpërndarja kohore (plani mësimor) për secilën fushë.

Dokumenti i kurrikulës bërthamë u paraprin dhe ndihmon në hartimin e dokumentave të tjerë të paketës kurrikulare si: programet lëndore, udhëzuesit kurrikularë etj, të cilët janë në themel të procesit mësimor të të nxënësve dhe mësimdhënies.

Si i tillë ky dokument i shërben:

- **Nxënësit** për zhvillimin e kompetencave kyçe të të nxënësve, në mënyrë që ata të përballojnë sfidat e jetës dhe të punës dhe integrohen në shoqërinë e së ardhmes.
- **Mësuesit** për planifikimin dhe realizimin e veprimtarive mësimore në klasë dhe jashtë saj.
- **Prindit** për njohjen me kriteret e vlerësimit dhe rezultatet e pritshme të arritjeve të fëmijëve.

Kurrikulat bërthamë hartohen për të gjitha nivelet formale të arsimit parauniversitar:

- Kurrikula bërthamë për zhvillimin e fëmijërisë së hershme (3– 6 vjeç).
- Kurrikula bërthamë për klasën përgatitore dhe arsimin fillor.
- Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të ulët.
- Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të lartë.

Secila kurrikul bërthamë zbaton dhe respekton qëllimet e përgjithshme të arsimit si dhe parimet themelore të përcaktuara në Kornizën e Kurrikulës së Shqipërisë.

Kurrikulat bërthamë të tre niveleve kanë të përbashkëta:

- Kompetencat kyçe
- Fushat e të nxënësve

Kompetencat kyçe në kurrikulat bërthamë janë:

1. Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit.
2. Kompetenca e të menduarit.

3. Kompetenca e të mësuarit për të nxënë.
4. Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin.
5. Kompetenca personale.
6. Kompetenca qytetare.
7. Kompetenca digjitale.

Fushat e të nxënit në kurrikulat bërthamë janë:

1. Gjuhët dhe komunikimi
2. Matematika
3. Shkencat e natyrës
4. Shoqëria dhe mjedisi
5. Artet
6. Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti
7. Teknologjia dhe TIK-u

Rezultatete të nxënit për shkallë dhe rezultatet e të nxënit për fusha, i bëjnë të dallueshme kompetencat dhe fushat e të nxënit të secilit nivel formal të arsimit dhe secilës shkallë kurrikulare.

KURRIKULA BËRTHAMË PËR KLASËN PËRGATITORE DHE ARSIMIN FILLOR

2.1 Veçoritë e klasës përgatitore

Klasa përgatitore (mosha 5 - 6) është pjesë e sistemit të detyruar arsimor të Republikës së Shqipërisë. Kjo klasë krijon kushtet që fëmijët të njohin elementet bazë të leximit, të shkrimit dhe të llogaritjes me numra. Fëmijët njohin elementet e shkronjave dhe strukturën e një teksti të thjeshtë, duke shfrytëzuar fotografi/vizatime dhe duke analizuar elementet e një pikturë. Te kjo moshë, veprimtaritë e lidhura me artet duhet të jenë pjesë e rëndësishme e programit, me qëllim që të zhvillojnë ndjeshmërinë dhe sferën emocionale të fëmijëve.

Veprimtaria edukative është pjesë plotësuese e veprimtarisë familjare dhe parapërgatitore për shkollën fillore dhe përbën një përvojë të rëndësishme që ndihmon fëmijën të rritet.

2.2 Veçoritë e arsimit fillor (klasa I – V)

Në arsimin fillor, përvojat mësimore i shërbejnë përshtatjes së fëmijëve me një formë më të sistemuar të të nxënit nëpërmjet lojës, punës, mësimi, si dhe aftësimi të tyre për të bërë dallimin mes lojës dhe detyrës. Realizimi i procesit mësimor bëhet në mënyrë të integruar, në mënyrë që marrëdhënia e fëmijëve me mjedisin natyror dhe me mjedisin e krijuar nga njeriu, të kuptohet në mënyrë sa më të plotë.

Gjatë arsimit fillor, procesi i të nxënit përqendrohet në përvetësimin e bazave të lexim-shkrimit dhe në hedhjen e bazave të shëndosha për zhvillimin njohës, socio-emocional dhe motorik. Kujdes i veçantë i kushtohet zhvillimit të personalitetit të fëmijës dhe qëndrimin pozitiv ndaj të nxënit, si bazë për zhvillimin e kompetencës kyçe “Të mësuarit për të nxënë”.

Procesi mësimor në arsimin fillor organizohet, ofrohet, lehtësohet dhe bashkërendohet nga mësuesi i klasës, i ndihmuar, sipas nevojës, nga asistenti dhe mësuesi i specializuar i lëndës.

2.3 Struktura e kurrikulës bërthamë

Në dokumentin e kurrikulës bërthamë për klasën përgatitore dhe arsimin fillor paraqiten rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe dhe fushat e të nxënit, sipas shkallëve për këtë nivel, të cilat janë të detyrueshme për të gjitha shkollat e Republikës së Shqipërisë (publike dhe private).

2.3.1 Kompetencat kyçe

Kompetencat shprehen nëpërmjet përdorimit të njohurive, shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve në trajtimin e plotë dhe të kuptueshëm të situatave të kontekstit.

Zhvillimet e sipërpërmendura dhe nevojat për ndryshime arsimore, e bëjnë të qartë domosdoshmërinë për të nxënë gjatë gjithë jetës. Qytetarëve të shoqërisë së dijes u nevojitet të zhvillojnë njohuritë, shkathtësitë, vlerat dhe qëndrimet vetjake, shoqërore dhe ato që lidhen me botën e punës dhe tregun e lirë. Procesi i arsimimit do t'i mundësojë çdo nxënësi zotërimin e kompetencave kyçe, të nevojshme për jetëndhe punën. Rrugët dhe mënyrat, me të cilat njerëzit i qasen sot informacionit dhe shërbimeve, ndryshojnë vazhdimisht. Për këtë arsye, të gjitha moshat kanë nevojë të pajisen me kompetenca të reja, që i ndihmojnë të përshtaten në botën e sotme digjitale, jo vetëm nëpërmjet fitimit të njohurive dhe aftësive teknike, por edhe nëpërmjet të kuptuarit të thellë të mundësive, sfidave dhe çështjeve etike, ligjore dhe shoqërore, që lindin ose shoqërojnë zhvillimet e reja ekonomike, shoqërore dhe teknologjike. Këto ndryshime shtrojnë domosdoshmërinë e zotërimit të kompetencave, që i aftësojnë individët të menaxhojnë ndryshimet dhe situatat e reja.

Në përputhje me qëllimet e arsimit parauniversitar, këto kompetenca janë:

1. Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit.
2. Kompetenca e të menduarit.
3. Kompetenca e të mësuarit për të nxënë.
4. Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin.
5. Kompetenca personale.
6. Kompetenca qytetare.
7. Kompetenca digjitale.

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit, kompetenca e të menduarit dhe kompetenca për të mësuar kanë natyrë instrumentale. Ato janë bazë për kompetencate tjera, që janë më tepër të lidhura me rrethanat dhe me përmbajtjen e caktuar, siç janë kompetencat e nevojshme në jetën personale, publike dhe profesionale.

Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit (*Nxënësi komunikon në mënyrë efektive*)

Me qëllim që fëmijët dhe të rinjtë të zhvillojnë personalitetin, të nxënë dhe të marrin pjesë aktive në shoqëri, është me rëndësi që t'i kuptojnë mesazhet që u drejtohen dhe të shprehen në mënyrë të përshtatshme me anë të gjuhëve, simboleve, shenjave, kodeve dhe formave

artistike. Për t'u bërë komunikues efektivë, nxënësit ndihmohen që të shfrytëzojnë në mënyrë të pavarur, kritike dhe krijuese mjetet dhe mundësitë e komunikimit dhe të të shprehurit.

Kompetenca e të menduarit (*Nxënësi mendon në mënyrë krijuese*)

Marrja dhe përpunimi i njohurive në mënyrë të pavarur, krijuese dhe me përgjegjësi është shumë e rëndësishme për të nxënë, por edhe për të marrë vendime dhe për të zgjidhur probleme. Duke mbajtur parasysh kompleksitetin e shoqërisë dhe ekonomisë së sotme, të bazuar në dije, menaxhimi i dijes është bërë kompetencë thelbësore për shekullin XXI. Nxënësit kanë nevojë jo vetëm të marrin informacion, por edhe të zhvillojnë aftësitë për të menduar në mënyrë kritike, krijuese dhe ndërvepruese.

Kompetenca e të mësuarit për të nxënë (*Nxënësi mëson për të nxënë*)

Në zhvillimet bashkëkohore në shoqëri, në shkencë, në teknologji e në ekonomi nuk mund të kërkohet që të gjitha njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet e nevojshme të arrihen nëpërmjet shkollimit. Prandaj, shkolla u krijon nxënësve të gjitha kushtet dhe mundësitë për t'u arsimuar dhe përgatitur për të nxënë gjatë gjithë jetës.

Shkolla i ndihmon fëmijët dhe të rinjtë të kultivojnë kureshtjen dhe interesin për dije dhe të zhvillojnë kompetencën për të nxënë. Në funksion të kësaj kompetence, shkolla duhet të ndërjegjësohet për rëndësinë e stileve dhe strategjive efektive të të nxënit.

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin (*Nxënësi kontribuon në mënyrë produktive*)

Shkollat përgatitin nxënësit për të jetuar, për të punuar në një botë të ndërlikuar dhe për t'u ballafaquar me ekonominë konkurruese globale. Jeta dhe puna në shekullin XXI, kërkon kompetenca për t'u përballur me rrethana dhe sfida të paparashikuara, si dhe kapacitete për të shfrytëzuar mundësitë, që ofrohen për zhvillimin vetjak, përparimin e shoqërisë dhe mbrojtjen e mjedisit.

Për të zhvilluar këtë kompetencë, shkolla iu krijon nxënësve kushte që të kuptojnë tërësisht ndërvarësinë ndërmjet dukurive ekonomike, politike dhe kulturore të shoqërisë vendore dhe globale. Ajo mundëson që nxënësit të orientohen drejt së ardhmes, të zhvillojnë shpirtin e sipërmarrjes dhe të jenë të motivuar për të përmbushur objektivat. Njëkohësisht, shkolla i ballafaqon nxënësit me problemet ekologjike, për t'i ndërjegjësuar për rolin e tyre në mbrojtjen e mjedisit.

Kompetenca personale (*Nxënësi bën jetë të shëndetshme*)

Për të zhvilluar kompetencën personale, shkollat përgatisin nxënësit të përfshihen në mënyrë efektive në jetën familjare, shoqërore dhe në punë. Në këtë kontekst, nxënësit përkrahen të ndërgjegjësohen për veten dhe të kenë vetëbesim, si dhe të jenë të hapur dhe të kenë besim tek të tjerët.

Kompetenca qytetare (*Nxënësi përkushtohet ndaj të mirës së përbashkët*)

Të mësuarit për të jetuar së bashku trajtohet si sfida kryesore e botës së sotme dhe së nesërme. Qytetaria shtetërore sot plotësohet me aspektin shumë të rëndësishëm të “qytetarisë globale”. Kjo kompetencë siguron që nxënësit të jenë në gjendje të veprojnë si qytetarë të përgjegjshëm, duke marrë parasysh kontekstin e ngushtë dhe të gjerë.

Kompetenca digjitale (*Nxënësi përdor teknologjinë për të nxitur inovacionin*)

Kompetenca digjitale nënkupton përdorimin kritik dhe efektiv të TIK-ut në punë, gjatë kohës së lirë dhe gjatë komunikimit. Ajo mbështetet në shkathësitë themelore të përdorimit të kompjuterit për të gjetur, prodhuar, krijuar, prezantuar dhe shkëmbyer informacion si dhe për të bashkëpunuar në rrjetet informuese në internet.

2.3.2 Shkallët e kurrikulës dhe përshkrimi i tyre

Kurrikula e arsimit parauniversitar të Republikës së Shqipërisë është e organizuar në gjashtë shkallë. Konceptii shkallëvetëkurrikulës bazohet në veçoritëpërbashkëta, që kanë të bëjnë me karakteristikat e zhvillimit moshor tënxënësve.

Strukturimi dhe organizimi i kurrikulës sipas shkallëve të kurrikulës mundëson:

- respektimin e karakteristikave të periudhave të ndryshme të zhvillimit të fëmijëve, përcaktimin e qëllimeve specifike dhe të kompetencave, që duhen zotëruar nga fëmijët;
- respektimin e ritmeve individuale të nxënësve, drejt zotërimit të kompetencave të detajuara në çdo shkallë të kurrikulës;
- lidhjen e qartë të rezultateve të të nxënësve gjatë shkallëve të kurrikulës, si pikë referimi për planifikimin dhe organizimin e punës mësimore-edukative në nivel shkolle;

- fleksibilitet më të madh në planifikimin dhe organizimin e punës mësimore-edukative, nëpërmjet zgjerimit të ciklit të planifikimit të nxënies nga një vit shkollor në dy/tri vite shkollore (në varësi nga shkalla konkrete e kurrikulës);
- përgatitjen e udhëzimeve të qarta për organizimin e punës mësimore-edukative gjatë shkallëve të kurrikulës, në mënyrë të veçantë për metodat e punës dhe format e vlerësimit;
- forcimin e përgjegjësisë dhe të llogaridhënies së shkollës dhe të njësive arsimore vendore për cilësinë e arsimit, që ofrohet nga shkolla.

Tabela: Shkallët 1 dhe 2 të kurrikulës.

Klasifikimi Standard Ndërkombëtar i Arsimit (KSNA)	Nivelet e sistemit të arsimit formal	Shkallët e kurrikulës	Kurrikulat bërthamë
KSNA 1	Arsim fillor III – V	<i>Shkalla 2 e kurrikulës</i> Përforcim i bazave dhe zhvillim	<i>Kurrikula bërthamë për klasën përgatitore dhe klasat I-V të arsimit fillor</i>
	Arsim fillor I – II	<i>Shkalla 1 e kurrikulës</i> Përvetësim i bazave për njohje	
KSNA 0	Klasa përgatitore		

Tabela: Përshkrimi i shkallëvetëkurrikulës për klasën përgatitore dhe arsimin fillor

Shkalla e parë Klasa përgatitore, klasa I - II <i>Përvetësim i bazave për njohje</i> Nxënësit i krijohen mundësitë për:	Shkalla e dytë Klasa III - V <i>Përforcim i bazave dhe zhvillim</i> Nxënësit i krijohen mundësitë për:
<ul style="list-style-type: none"> • njohjen dhe të kuptuarit e të drejtave, detyrave dhe përgjegjësisë në klasë, në shkollë dhe në familje; • përvetësimin e elementeve themelore të leximit dhe të shkrimit në gjuhën amtare dhe të llogaritjeve 	<ul style="list-style-type: none"> • përdorimin e drejtë të elementeve themelore të gjuhës amtare dhe të gjuhës së huaj në komunikimin verbal dhe me shkrim; • përdorimin e drejtë të simboleve dhe të operacioneve;

<p>numerike;</p> <ul style="list-style-type: none"> • hulumtimin e mjedisit në mënyrë sistematike; • përmbushjen e detyrave të caktuara, duke respektuar afatet e caktuara kohore; • përballjen vetjake dhe në grup me përvojat e ndryshme të të nxënës. 	<ul style="list-style-type: none"> • shpalljen e fushave të reja të nxënës dhe thellimin e informacioneve; • zhvillimin e aftësive për të menduar, për të strukturuar dhe për të orientuar zgjidhjen e problemeve; • kuptimin e përgjegjësisë për vetveten, për të tjerët dhe për mjedisin; • zgjerimin e burimeve të dijes; • kultivimin e pavarësisë në planifikimin dhe realizimin e detyrave; • lidhjen e teorisë me problemet praktike; • zhvillimin e qëndrimit pozitiv ndaj vetes dhe ndaj të tjerëve; • qëndrimin kritik ndaj zgjidhjes së problemeve.
---	--

2.4 Rezultatet e të nxënës sipas kompetencave kyçe për shkallë

Rezultatet e të nxënës të kompetencave kyçe për shkallë shprehin kërkesat themelore për zhvillimin e kompetencave kyçe në përfundim të një shkalle të caktuar të kurrikulës si dhe kushtin për kalim nga një shkallë në tjetrën. Rezultatet e të nxënës për shkallë nxitin integrimin e mëtejshëm të fushave të të nxënës, në funksion të zhvillimit të kompetencave kyçe. Ato parashikohen që të përvetësohen nga të gjithë nxënës.

Tabela e rezultateve të të nxënës të kompetencave kyçe për shkallën 1

Nr.	Shkalla 1 Klasa përgatitore, klasa I, II	Nivelet e kompetencës			
		1	2	3	4
I.	Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit <i>Nxënësi komunikon në mënyrë efektive</i>				
	1. Ritregon ngjarjen e një teksti të dëgjuar, përmbajtja e të cilit nuk është më shumë se				

	<p>një faqe teksti e shtypur.</p> <p>2. Shpreh me gojë dhe me shkrim për 3-5 minuta para moshatarëve dhe të tjerëve përjetimet dhe emocionet që e kanë shoqëruar gjatë shikimit të një filmi, drame ose dokumentari, dëgjimit të një tregimi apo përralle, shikimit të një vallëzimi; dëgjimit të një kënge apo melodie.</p> <p>3. Paraqet të paktën një mendim për një temë të caktuar gjatë diskutimit në grup.</p> <p>4. Përshkruan në forma të ndryshme shprehëse mjedisin natyror me të cilin rrethohet apo ndonjë ngjarje shoqërore dhe e prezanton atë para të tjerëve.</p> <p>5. Lexon me zë një tekst së paku prej gjysmë faqeje që ka të bëjë të pa lexuar me parë.</p> <p>6. Shkruan një tekst të shkurtër (gjysmë faqe - rreth 250 fjalë) për një temë të caktuar.</p> <p>7. Shpreh mesazhin e një teksti të thjeshtë letrar, përmes njërës nga format shprehëse si të folurit, shkrimit, vizatimit, dramatizimit (lojë me role), këngës apo vallëzimit.</p> <p>8. Identifikon personazhet kryesore të një tregimi, drame, filmi apo kënge dhe luan rolin e njërit prej personazheve në bashkëveprim me moshatarët.</p>				
<p>II.</p>	<p>Kompetenca e të menduarit <i>Nxënësi mendon në mënyrë krijuese</i></p>				
	<p>1. Gjen veçoritë e një objekti, dukurie apo ngjarje të dhënë (në matematikë, shkenca natyrore apo fushave të tjera), ndan dhe</p>				

- krahason më pas në grup gjetjet e veta.
2. Sqaron me anë të të folurit hapat e zgjidhjes së një problemi të thjeshtë matematikor ,me të cilin ballafaqohet në një situatë jetësore.
3. Ndërton trupa të ndryshëm gjeometrikë dhe figura të ndryshme nga kartoni, plastelina, argjila dhe nga materialet e ndryshme ricikluese duke u mbështetur në imagjinatën e vet.
4. Krahason objektet, materialet e paraqitura nga mësuesi, duke i klasifikuar ato sipas formave, madhësive, ngjyrave, përbërjes, vjetërsisë, etj dhe tregon funksionin që kanë në natyrë apo në shoqëri.
5. Dallon simbolet e rrezikut të komunikacionit nga simbolet e tjera dhe tregon kuptimin që kanë me shembuj konkretë dhe sjelljet, që duhet manifestuar në rast rreziku.
6. Gjen dhe ndan në grupe të përbashkëta dallimet ndërmjet gjallesave, ngjarjeve, dukurive të njohura si dhe shkruan për to, të paktën gjysmë faqe fletore (rreth 250 fjalë) apo i paraqet në një rën nga format shprehëse.
7. Ndërton tekste, objekte apo animacione sipas imagjinatë,në bazë të elementeve apo materialeve të dhëna.
8. Arsyeton para grupit mënyrën e zgjidhjes së një problemi nga gjuha, matematika, shkencat e natyrës, shoqëria, shëndeti apo fusha të tjera në kohëzgjatje , nga 3 -5

	minuta.				
III.	Kompetenca e të nxënit <i>Nxënësi mëson për të nxënë</i>				
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Përzgjedh materialet/mjetet, si; letrën, plastelinën, shkopinj të, ngjyrat, numratorin, etj, për kryerjen e një detyre të caktuar dhe arsyetën zgjedhjen që ka bërë. 2. Ndjek udhëzimet e dhëna në libër apo në material për të realizuar një veprim /aktivitet/detyrë, që kërkohet . 3. Parashtron pyetje dhe përgjigjet në pyetjet për temën /problemin/ detyrën e dhënë në njërin nga format e të shprehurit. 4. Zgjidh në mënyrë të pavarur problemin, detyrën e dhënë dhe prezanton para të tjerëve mënyrat e mundshme të zgjidhjes. 5. Mbikëqyr në mënyrë të pavarur përparimin e vet në një detyrë, aktivitet duke përdorur teknika të ndryshme për gjetjen e gabimeve (si shënim të gabimeve - vështirësive) dhe i korrigjon ato derisa gjen zgjidhjen. 6. Grumbullon dhe klasifikon materialet e performacës së vet, për përgatitjen apo pasurimin e portofolit personal. 7. Identifikon njohuritë, që ka, të cilat e ndihmojnë për të kryer një detyrë apo veprimtari të caktuar dhe kërkon këshilla e informacion për kapërcimin e vështirësive. 				

IV.	Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin <i>Nxënësi kontribuon në mënyrë produktive</i>
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Përgatit një plan të thjeshtë ditor, me shkrim, vizatim, shenja apo simbole, për dytri aktivitete ditore, duke pasur parasysh kohën, vendin, materialet dhe mjetet e nevojshme për kryerjen e detyrës. 2. Kontrollon mjetet /materialet dhe kohën, që ka në dispozicion gjatë kryerjes së një detyre/ aktiviteti (në klasë , shkollë apo jashtë saj). 3. Diskuton me moshatarët për mënyrën e sjelljes së nxënësve në klasë apo për një grup të caktuar njerëzish në raport me të tjerët apo me mjedisin ,që e rrethon gjatë realizimit të një aktiviteti të caktuar. 4. Gjen të përbashkëtat dhe ndryshimet ndërmjet aktiviteteve, që organizohen në shkollë me ato në shtëpi dhe i përshkruan në mënyrë individuale përmes njërës nga format e të shprehurit duke i diskutuar në grup. 5. Identifikon burimet e nevojshme(materiale, mjetet,..etj) dhe i përdor në mënyrë të drejtë për kryerjen e një detyre/aktiviteti në klasë, në shkollë, në mjedisin shtëpiak, në lagje/komunitet. 6. Diskuton në grup për hapësirat e pastërta, të sigurta në mjedisin, që e rrethon dhe tregon të paktën një mënyrë veprimi për mbikqyrje apo për përmirësim të gjendjes.

V.	Kompetenca personale <i>Nxënësi bën jetë të shëndetshme</i>				
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prezanton para të tjerëve rregullat themelore të higjienës personale dhe të higjienës së mjedisit , në të cilin jeton dhe vepron. 2. Merr pjesë në aktivitete fizike (si; rreshtime grupime, ecje, orientim në hapësirë, etj) dhe në lojëra sportive, bën përpjekje për arritjen e rezultateve të caktuara, luan dhe menaxhon emocionet e veta si në rastet e fitores apo të humbjes (pranon humbjen apo feston fitoren me dinjitet). 3. Bën një listë me ushqimet , të cilat i konsumon dhe i rendit ato sipas rëndësisë, që kanë për shëndetin dhe mirëqenien e vet dhe ndërmerri masa parandaluese për t’u mbrojtur nga sëmundjet , që shkaktohen nga papastërtitë dhe përdorimi i tepruar i tyre. (duke përdorur një nga format shprehëse, si, shkrim vizatim,etj.). 4. Tregon mënyrën e shfrytëzimit dhe menaxhimit të kohës së lirë në të mirën e shëndetit dhe mirëqenies së vet duke ndarë përvojat me të tjerët. 5. Bashkëpunon me të tjerët pavarësisht prejardhjes, aftësive dhe nevojave të veçanta për arritjen e një qëllimi të përbashkët në aktivitetet në klasë , shkollë apo jashtë saj. 6. Tregon mënyrat e zgjidhjes të një konflikti, me të cilin është ballafaquar dhe ndan mendimet e ndjenjat e veta me anëtarët e 				

	<p>grupit.</p> <p>7. Përkujdeset për një mjedis të shëndetshëm gjatë realizimit të një aktiviteti, duke krijuar kushte të përshtatshme pune (ajrosje, ndriçim, shfrytëzim maksimal të hapësirës, mbajtje të pastërtisë, mbajtje të rregullt sendeve ,që e rrethojnë etj.)</p>				
<p>VI.</p>	<p align="center">Kompetenca qytetare</p> <p align="center"><i>Nxënësi përkushtohet ndaj të mirës së përbashkët</i></p>				
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prezanton rolet dhe detyrat e anëtarëve të familjes së vet apo të ndonjë grupi,në të cilin është pjesëmarrës (grup loje, aktiviteti), tregon detyrat dhe i diskuton me bashkëmoshatarët. 2. Diskuton dhe në bashkëpunim me anëtarët e grupit vendos rregullat në grup, në klasë, për realizimin e aktivitetit, mirësjelljes, pastërtisë, etj. 3. Arsyeton nevojën e zbatimit të rregullave në lojë, në klasë, shkollë, në rrugë apo në familje dhe paraqet pasojat e moszbatimit të ndonjë rregulli në shembullin e caktuar. 4. Identifikon vlerat shoqërore,që kultivohen në klasë, shkollë apo në familje (p.sh. besimin e ndërsjelltë, tolerancën, solidaritetin, respektin, mirësjelljen, etj). 5. Veçon ndonjë organizim në familje, klasë apo lagje dhe përshkruan kontributet individuale të anëtarëve përmes formave të ndryshme të shprehjes. 6. Shpreh mendimin duke kërkuar paraprakisht leje nga grupi, respekton mendimin e secilit anëtar të grupit duke i 				

	<p>dëgjuar në mënyrë aktive, vendos duke bashkëpunuar me të gjithë anëtarët për mënyrat, që çojnë drejt përfundimit të një aktiviteti të caktuar.</p> <p>7. Identifikon personat dhe shërbimet e nevojshme, nga të cilët kërkohet ndihma në situatat e rrezikut për shëndetin e vet, fizik apo mendor.</p>				
<p>VII.</p>	<p>Kompetenca digjitale</p> <p><i>Nxënësi përdor teknologjinë për të nxitur inovacionin</i></p>				
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Njeh disa mjete të thjeshta të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit. 2. Ritregon ngjarjen e një teksti të dëgjuar (nga mjetet auditive, audiovizuale apo nga mësuësi), përmbajtja e të cilit të mos jetë më shumë se një faqe teksti . 3. Realizon punime origjinale, vetjake duke përdorur figurat e gjetura nga burime informacioni, si një formë për të shprehur emocionet e tyre. 4. Kupton rëndësinë e ruajtjes së të dhënave individuale (emri, mbiemri, adresa e shtëpisë, mosha) dhe mos publikimit të tyre në asnjë burim informacioni të pa licencuar. 				

Tabela e rezultateve të të nxënimit të kompetencave kyçe për shkallën 2

Nr.	Shkalla 2 Klasa III, IV, V	Nivelet e kompetencës			
		1	2	3	4
I.	Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit <i>Nxënësi komunikon në mënyrë efektive</i>				
	1. Shpreh përjetimet që e kanë shoqëruar gjatë shikimit dhe dëgjimit të një filmi, dokumentari, ekspozite, dramatizimi, recitimi, interpretimi muzikor ose leximit të një libri në njërin nga format shprehëse (me gojë, me shkrim, vizatim, mimikë, lëvizje etj). 2. Dëgjon me vëmendje prezantimin e tjetrit dhe merr pjesë në diskutim me pyetje, komente apo sqarime. 3. Merr pjesë në organizimin e një shfaqje artistike duke përdorur forma të ndryshme të të shprehurit. 4. Lexon saktë me zë një tekst letrar ose jo letrar të palexuar më parë. 5. Shkruan një tekst rreth një faqe (rreth 100 fjalë) për një temë të caktuar. 6. Identifikon personazhet kryesore të një tregimi, drame, filmi, kënge dhe i analizon duke bërë një listë tiparet e tyre, diskuton rreth tyre, luan rolin e njërit prej personazheve në bashkëveprim me moshatarët. 7. Shpreh me gojë dhe me shkrim fjali të thjeshta në gjuhën e huaj dhe i përkthen në gjuhën amtare.				

	<p>8. Prezanton një temë të caktuar para të tjerëve në një kohëzgjatje deri në 10 minuta duke përdorur TIK-un.</p>				
II.	<p>Kompetenca e të menduarit <i>Nxënësi mendon në mënyrë krijuese</i></p>				
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikon tiparet e përbashkëta dhe të veçanta të objekteve, qenieve të gjalla, dukurive ose ngjarjeve të dhëna në detyrë dhe i paraqet ato përmes njërës nga format shprehëse. 2. Identifikon për një temë/ngjarje, çështjet kryesore të marra nga burime të ndryshme informacioni (tekst mësimor, gazetë, internet, apo burime të tjera). 3. Paraqet argumente pro dhe kundër për një mendim, qëndrim, sjellje të manifestuar nga një apo më shumë persona (në klasë/shkollë apo jashtë saj). 4. Zgjidh problemin dhe detyrën e dhënë në gjuhë, matematikë, shkenca natyrore dhe shoqërore ,duke dhënë shembuj nga jeta e përditshme për situata të ngjashme. 5. Ndërton tekste, objekte, animacione sipas imagjinatës duke përdorur udhëzimet dhe materialet e dhëna. 6. Përshkruan, nëpërmjet njërës prej formave shprehëse, dukurinë e caktuar (natyrore, shoqërore), duke veçuar ndryshimet që ndodhin apo kanë ndodhur në mjedisin ,që e rrethon e që janë rrjedhojë e kësaj dukurie. 7. Paraqet dhe argumenton mënyrën e zgjidhjes së një problemi/detyrë të caktuar 				

	<p>të fushave të ndryshme (matematikë, gjuhë, shkenca natyrore dhe shoqërore, arte, etj) në një kohëzgjatje prej 6-10 minutash.</p> <p>8. Dallon lëndët, trupat, objektet, dukuritë natyrore apo shoqërore të dhëna në detyrë sipas karakteristikave përkatëse, si: përbërjes, vetive, shndërrimeve apo vendndodhjes në kohë e hapësirë dhe bashkëveprimet të tyre.</p>				
<p>III.</p>	<p align="center">Kompetenca e të nxënit <i>Nxënësi mëson për të nxënë</i></p>				
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Parashtron pyetje, që nxisin debat për temën , problemin e dhënë dhe u jep përgjigje pyetjeve të bëra nga të tjerët përmes njërës nga format e shprehjes. 2. Shfrytëzon burime të ndryshme informacioni për përgatitjen e një teme të dhënë. 3. Identifikon dhe krahason informacionet e njohura me ato të panjohura për një temë, çështje apo ngjarje të caktuar, duke përdorur teknika të ndryshme (p.sh duke i shënuar me shenja të ndryshme). 4. Ndjek udhëzimet e dhëna në libër apo burime të tjera për të realizuar një veprimtari apo detyrë konkrete ,që kërkohet prej tij. 5. Krahason përparimin e tij, me përvojën paraprake gjatë kryerjes së një detyre apo një veprimtarie të caktuar. 6. Përdor portofolin personal si mjet për identifikimin e përparësive dhe mangësive të veta në fusha të caktuara, duke hartuar 				

	<p>një plan pune me hapa konkretë për përmirësim.</p> <p>7. Identifikon cilësitë, që zotëron dhe ato që duhen zhvilluar për të nxënë gjatë zhvillimit të një detyre apo veprimtarie të caktuar duke bashkëpunuar me të tjerët.</p> <p>8. Menaxhon sjelljet e veta, materialet/mjetet dhe kohën, që ka në dispozicion gjatë kryerjes së një detyre /veprimtarie individuale apo të përbashkët në klasë/shkollë apo jashtë saj.</p> <p>9. Përdor dhe zbaton në mënyrë efektive informacionin /njohuritë për zgjidhjen e një problemi /detyre të caktuar, përmes shfrytëzimit të TIK-ut apo burimeve të tjera.</p> <p>10. Prezanton për 6-10 minuta përvojën e vet.</p>				
<p>IV.</p>	<p>Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin</p> <p><i>Nxënësi kontribuon në mënyrë produktive</i></p>				
	<p>1. Përgatit një autobiografi ku prezanton veten, të dhënat personale dhe prirjet, që ka për fusha të caktuara, duke gjetur të përbashkëtat ,që ato kanë me profesionet e dëshiruara.</p> <p>2. Përgatit një plan pune një javor dhe specifikon veprimtaritë prioritare duke argumentuar përzgjedhjen e tyre.</p> <p>3. Përgatit një projekt të vogël, duke theksuar veprimtaritë kryesore për një çështje , që e shqetëson në shkollë ose komunitet dhe përcakton kohën, vendin, materialet, mjetet e nevojshme për zbatimin e tij.</p>				

	<p>4. Diskuton në grup për gjendjen e mjedisit, që e rrethon dhe bën një listë në bashkëpunim me anëtarët e grupit për veprimtaritë e mundshme ,për mbikëqyrjen dhe përmirësimin e gjendjes.</p> <p>5. Diskuton për mënyrën e sjelljes së nxënësve në klasë, në shkollë dhe mjedise të tjera në një situatë të caktuar, duke prezantuar idetë nëpërmjet shembujve konkretë.</p> <p>6. Identifikon dhe llogarit shpenzimet personale ose familjare përgjatë një jave dhe i paraqet ato në formë tabelare/grafike apo në një formë tjetër.</p> <p>7. Lexon etiketën, udhëzuesin e produkteve të ndryshëm (rrobave, ushqimeve, ilaceve) dhe sqaron përmbajtjen, përdorimin, mënyrën e mirëmbajtjes si dhe rrisqet për mospërdorimin në mënyrën e duhur.</p> <p>8. Paraqet në formë tabelare, grafike, vizatimi apo formë tjetër veprimtaritë e përkujdesjes për qeniet e gjalla, të cilat mundësojnë zhvillimin, rritjen apo ruajtjen e shëndetit të tij.</p>				
<p>V.</p>	<p>Kompetenca personale <i>Nxënësi bën jetë të shëndetshme</i></p>				
	<p>1. Prezanton para të tjerëve mënyrën e zbatimit të rregullave themelore të higjienës personale dhe të higjienës së mjedisit, ku jeton.</p> <p>2. Merr pjesë në aktivitete fizike dhe lojëra sportive,duke u përpjekur për arritjen e rezultateve të përcaktuara, menaxhon</p>				

- emocionet e veta dhe prezanton para të tjerëve gjendjen fizike dhe shpirtërore, pas realizimit të një aktiviteti fizik apo loje sportive.
3. Përgatit një listë me ushqime , të cilat i shfrytëzon familja dhe i radhit ato sipas kalorive dhe vlerave ushqyese, duke i klasifikuar në ushqime të shëndetshme dhe më pak të shëndetshme.
  4. Lexon të dhënat në paketimet e ushqimit dhe diskuton në grup për këto të dhëna (vlerat ushqyese, afatet e prodhimit etj).
  5. Identifikon disa përparësi dhe mangësi të personalitetit të vet dhe jep mendime për përmirësim, nëpërmjet formave të ndryshme shprehëse.
  6. Propozon alternativa për zgjidhjen konstruktive të një konflikti ndërpersonal duke analizuar rrethanat, që çuan në konflikt dhe ndan përvojat, mendimet dhe ndjenjat e veta me anëtarët e grupit.
  7. Dallon dhe përshkruan rolet e personave dhe shërbimeve të nevojshme për kërkimin e ndihmës në situata rreziku të shëndetit fizik dhe mendor.
  8. Bashkëpunon në mënyrë aktive me të gjithë moshatarët (pavarësisht prejardhjes së tyre, aftësive dhe nevojave të veçanta) drejt arritjes së një qëllimi të përbashkët. (projekti/ aktiviteti në bazë klase /shkollë apo jashtë saj).
  9. Përkujdeset për një mjedis të shëndetshëm gjatë realizimit të një aktiviteti të caktuar

	,duke i krijuar vetes dhe pjesëmarrësve kushte të përshtatshme pune (ajrosje, ndricim, shfrytëzim maksimal të hapësirës, pastërti dhe rregull).				
VI.	Kompetenca qytetare <i>Nxënësi përkushtohet ndaj të mirës së përbashkët</i>				
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Paraqet nëpërmjet formave të ndryshme të drejtat dhe përgjegjësitë e pjesëtarëve të familjes dhe i diskuton me grupin, duke i krahasuar ato me të drejtat dhe përgjegjësitë e nxënësve, mësuesve dhe stafit në shkollë apo personelit të një institucioni tjetër. 2. Shpreh, dëgjon dhe respekton mendimin e secilit anëtar dhe vendos për mënyrat e përfundimit të një aktiviteti të përbashkët. 3. Propozon vlera shoqërore, që janë të rëndësishme të kultivohen në klasë, shkollë apo në familje (si p.sh. besimi i ndërsjellë, toleranca, solidariteti, respekti, mirësjellja, etj.) me anë të shembujve konkretë. 4. Manifeston veprime, që shprehin mirësjellje në situata të ndryshme dhe tregon përdorimin e tyre në klasë, shkollë, familje e komunitet, përmes shembujve konkretë. 5. Propozon dhe ndan mendimin me shokët/shoqet e klasës për procedurën e zgjedhjes së anëtarëve të grupeve, përbërjen dhe rolin e tyre në aktivitete të ndryshme mësimore, këshilla të klasës/shkollës etj. 6. Merr pjesë në hartimin e rregullave të lojës, rregullores së klasës dhe argumenton rëndësinë e respektimit të rregullave të				

	<p>propozuara, nëpërmjet formave të ndryshme shprehëse, duke parashikuar pasojat e mos zbatimit.</p> <p>7. Identifikon dy ose më shumë organizime shoqërore dhe përshkruan (në formë të shkruar apo në ndonjë formë tjetër) mënyrat/mundësitë se si njerëz me përvoja të ndryshme mund të organizojnë diçka të përbashkët.</p> <p>8. Prezanton në mënyrë kronologjike ndryshimet në familje apo komunitet (si, objektet e banimit, festat, veshjet, ushqimet, mënyrën e të ushqyerit, menaxhimit të ekonomisë familjare, të drejtat dhe përgjegjësitë në familje etj), si dhe disa nga personalitetet dhe ngjarjet kryesore të popullit, duke dalluar ndryshimet dhe ngjashmërinë ndërmjet të tashmes dhe së shkuarës.</p> <p>9. Paraqet me shembuj konkretë sjelljet, që duhen manifestuar në rast rreziku nga fatkeqësitë natyrore apo të krijuara nga njeriu, si; zjarri, vërshimi, tërmeti, komunikimit me njerëz të panjohur, etj.</p>				
<p>VII.</p>	<p>Kompetenca digjitale</p> <p><i>Nxënësi përdor teknologjinë për të nxitur inovacionin</i></p>				
	<p>1. Përdor mediat digjitale dhe mjediset informative për të komunikuar dhe bashkëpunuar.</p> <p>2. Organizon dhe komunikon informacionin, duke përdorur mjetet e duhura të komunikimit teknologjik për të mbledhur informacion dhe për të komunikuar me të</p>				

- tjerët (p.sh. e-mail, internet, video-konference, word-processor, krijon postera mbi një temë të caktuar).
3. Zhvillon vetëdijen kulturore dhe të kuptuarit global duke u angazhuar me nxënësit e kulturave të tjera nëpërmjet komunikimeve online.
  4. Organizon, mbledh dhe shfaq të dhënat e gjetura nga burimet e informacionit elektronik.
  5. Identifikon dhe përdor bazën e të dhënave të sigurta dhe të përshtatura për moshën e tij, nëpërmjet burimeve elektronike apo të shtypit.
  6. Jep shembuj të punës me teknologjitë, të zgjidhjeve, që na ofron në jetën e përditshme, në bazë të të cilave ne marrim vendimet tona.
  7. Është i qartë për konceptin e përdorimit të sigurtë të teknologjisë, duke u fokusuar edhe në mbrojtjen e të dhënave personale.
  8. Demonstron sjellje pozitive dhe etike, kur përdor teknologjinë si një mjet komunikimi ose shërbimi apo krijimi të një produkti.

FUSHAT E TË NXËNIT TË KLASËS PËRGATITORE DHE ARSIMIT FILLOR

Fushat e të nxënit përbëjnë bazën e organizimit të procesit mësimor-edukativ në shkollë, për çdo nivel arsimor dhe shkallët përkatëse të kurrikulës. Kurrikula e arsimit tonë parauniversitar është e organizuar në shtatë fusha të nxëni. Fushat e të nxënit përfshijnë një ose më shumë lëndë apo module. Lëndët dhe modulet bazohen në rezultatet e të nxënit, të përcaktuara për çdo fushë. Disa lëndë të fushës mund të jenë pjesë e disa shkallëve kurrikulare.

Fushat e të nxënit janë:

1. Gjuhët dhe komunikimi
2. Matematika
3. Shkencat e natyrës
4. Shoqëria dhe mjedisi
5. Artet
6. Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti
7. Teknologjia dhe TIK-u

Për secilën fushë përcaktohen rezultatet e të nxënit, të cilat mundësojnë zhvillimin e kompetencave kyçe. Rezultatet e të nxënit sipas fushave sigurojnë:

- Zhvillimin e kompetencave përmes një tërësie të përbashkët përvojash mësimore të ndërlidhura.
- Lidhjen ndërmjet lëndëve dhe veprimtarive mësimore, që realizohen në kuadër të një fushe të nxëni, me synim integrimin e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve, që mundësojnë këto lëndë.
- Zbatimin e praktikave të reja të mësimdhënies në nivel shkolle.

Secila nga fushat e të nxënit, nga pikëpamja e organizimit të materialit, paraqitet sipas formatit të mëposhtëm:

1. Hyrje
2. Qëllimi i fushës
3. Tematikat e fushës dhe përshkrimi i tyre

4. Përshkrimi i kompetencave që zhvillon fusha
5. Rezultatet e të nxënit
6. Ndarja e kohës mësimore
7. Udhëzime metodologjike
8. Udhëzime për vlerësimin
9. Materiale dhe burime mësimore

3.1 Fusha e të nxënit: Gjuhët dhe komunikimi

3.1.1 Hyrje

Zhvillimi gjuhësor dhe letrar është themelor për zhvillimin intelektual, shoqëror dhe emocional të nxënësve dhe duhet konsideruar si element kryesor i gjithë kurrikulës së arsimit bazë. Nëpërmjet studimit të tekstit letrar, kjo fushë ndikon edhe në formimin estetik të nxënësve. Njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat që zotëron nxënësi në fushën “Gjuhët dhe komunikimi”, janë bazë për arritjet e nxënësve edhe në fusha të tjera të të nxënit dhe më pas në jetë.

Fusha “Gjuhët dhe komunikimi” u mundëson nxënësve të zhvillojnë dhe të përdorin gjuhët si mjete komunikimi në jetën e përditshme, si dhe në veprimtaritë e tyre profesionale e shoqërore.

Kjo fushë përbëhet nga lëndët: Gjuhë shqipe, Gjuhë e huaj e parë, Gjuhë e huaj e dytë.

Gjuha shqipe mësohet në të gjitha shkallët e kurrikulës, nga klasa përgatitore deri në klasën XII.

Gjuha e huaj e parë fillon në shkallën e dytë (klasa III) dhe mësohet deri në shkallën e gjashtë (klasa XII).

Gjuha e huaj e dytë fillon të mësohet në shkallën e tretë (klasa VI) dhe vazhdon deri në shkallën e gjashtë (klasa XII). Si gjuhë e huaj e dytë mund të jetë: gjuha frënge, gjuha italiane, gjuha gjermane etj.

Kurrikula bërthamë është strukturuar sipas parimeve të përcaktuara në Kornizën Kurrikulare (shkallët dhe nivelet kryesore). Aty paraqitet ajo që nxënësit duhet të përvetësojnë nga lëndët e përfshira në fushën “Gjuhët dhe Komunikimi”.

3.1.2 Qëllimi i fushës

Qëllimet e fushës “Gjuhët dhe komunikimit” janë:

- zhvillimi i shkathtësive të komunikimit;
- dallimi i llojeve të ndryshme të teksteve letrare dhe jo letrare;
- kuptimi, analizat dhe vlerësimi i teksteve letrare dhe jo letrare;
- vlerësimi i letërsisë kombëtare e botërore, nëpërmjet studimit të veprave të shkrimtarëve, përfaqësues të periudhave të ndryshme të letërsisë shqiptare dhe botërore;
- formimi estetik i nxënësve;

- njohja e sistemit gjuhësor: sintaksë, morfologji, fonetikë, drejtshkrim, leksikologji dhe semantikë.

3.1.3 Përshkrimi i kompetencave që zhvillon fusha

Kompetencat e fushës “Gjuhët dhe komunikimi” janë si më poshtë:

10. Të dëgjuarit

Nxënësit tregojnë sjellje dhe qëndrime të përshtatshme gjatë të dëgjuarit si: vëmendje, kontakt me sy, pëlqim, nxitje dhe interes. Ata dëgjojnë dhe kuptojnë një larmi tekstesh, si dhe shprehin opinionet dhe vlerësimin e tyre rreth këtyre teksteve.

11. Të folurit

Nxënësit shqiptojnë saktë dhe me intonacionin e theksin e duhur fjalët dhe fjalitë, me qëllim që të jenë të kuptueshëm dhe interesantë për të tjerët; përdorin gjatë të folurit edhe elemente të komunikimit joverbal; diskutojnë dhe bashkëveprojnë me të tjerët gjatë punës në grup.

12. Të lexuarit

Nxënësit lexojnë tekste letrare dhe joletrare që u përkasin periudhave të ndryshme, tekste klasike dhe bashkëkohore, shqipe dhe botërore dhe demonstrojnë kuptimin, interpretimin, analizën, vlerësimin dhe gjykimin e këtyre teksteve.

13. Të shkruarit

Nxënësit shkruajnë për qëllime dhe dëgjues të ndryshëm. Ata ndjekin gjatë të shkruarit hapa si: planifikimi, organizimi i ideve, rishikimi dhe redaktimi. Nxënësit, gjithashtu, respektojnë strukturën, tiparet e tekstit, si dhe rregullat gjuhësore.

14. Përdorimi i drejtë i gjuhës

Që nxënësit të flasin dhe të shkruajnë në mënyrën e duhur, atëherë ata duhet të zotërojnë njohuri, të demonstrojnë shkathtësi, vlera dhe qëndrime në lidhje me sistemin gjuhësor të gjuhës shqipe dhe të gjuhëve të huaja. Kështu, nxënësit njohin pjesët e ndryshme të ligjëratës, kategoritë e tyre gramatikore dhe i përdorin në trajtën e duhur gjatë komunikimit; njohin llojet e ndryshme të fjalive dhe funksionet e fjalëve në fjali dhe i zbatojnë këto njohuri në komunikimin e përditshëm; përdorin gjuhën standarde, njohin dialektet e pjesë të tjera të leksikut dhe respektojnë diversitetin gjuhësor; kanë njohuri për mënyrat e formimit të fjalëve

në gjuhën shqipe, dallojnë kuptimet e fjalëve dhe i përdorin për të pasuruar fjalorin e tyre. Gjithashtu, nxënësit ndërgjegjësohen për pasurinë dhe vlerat shprehëse që ka gjuha.

3.1.4 Rezultatet e të nxënit

Rezultatet e të nxënit janë hartuar mbi bazën e kompetencave të fushës dhe përmbajnë kërkesat, që nxënësi duhet t'i arrijë pas përfundimit të çdo shkalle. Këto rezultate mundësojnë arritjen e shtatë kompetencave kyçe të përcaktuara në Kornizën Kurrikulare.

Më poshtë janë dhënë rezultatet e të nxënit të gjuhës shqipe dhe gjuhës së huaj, për shkallën e parë dhe të dytë, si dhe njohuritë, shkathtësitë, vlerat dhe qëndrimet e domosdoshme për arritjen e këtyre rezultateve.

Lënda: Gjuhë shqipe

KSNA 1	
Shkalla e parë Klasa përgatitore, I, II	Shkalla e dytë Klasa III, IV, V
Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së dytë:	Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së pestë:
Të dëgjuarit Nxënësi:	
<ul style="list-style-type: none"> - Demonstron të kuptuarit e teksteve që dëgjon në situata të ndryshme. - Ritregon me fjalët e tij përmbajtjen ose informacionin kryesor të një bisede, poezie, përralle, tregimi, rregulle praktike ose udhëzimi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kupton një tekst që dëgjon dhe përgjigjet në mënyrën e duhur në situata dhe për qëllime të ndryshme. - Komunikon me të tjerët përpërmbajtjen dhe qëllimet e teksteve. - Veçonin formacionin kryesor të bisedave të thjeshta ose tregimeve dhe diskuton rreth tij.
Të folurit Nxënësi:	

- Flet rrjedhshëm, kuptueshëm dhe me intonacionin e duhur, kur tregon një ngjarje, një përvojë të tijën ose kur përshkruan diçka etj.
- Diskuton në grupe të vogla për tema që i interesojnë, bën pyetje dhe jep përgjigje të thjeshta.
- Përgatit materiale për organizimin e shfaqjeve dhe ekspozitave në klasë.
- Merr pjesë në lojë me role.
- Merr pjesë në diskutime për tema të përshtatshme për moshën e tij.
- Përgatit materiale për organizimin e shfaqjeve në klasë dhe paraqitjeve para ekranit.
- Shfaq prirje të vetanë lojërat e thjeshta skenike.

Të lexuarit

Nxënësi:

- Përdor strategjitë e duhura për të lexuar tekste të thjeshta, mëson fjalët e reja, dallon fjalën, fjalinë dhe paragrafin.
- Lexon me zë një tekst të shkurtër dhe tregon funksionin e pjesëve plotësuese të tekstit (p.sh., foto, vizatim, pamje etj.).
- Tregon brendinë duke respektuar strukturën e tekstit ose parafrazon tekstin.
- Jeppërshtypjet e veta në lidhje me një tekst të shkurtër letrar (poezi, përralla nga folklori, përralla nga autorë të ndryshëm, tregime, fabula) dhe joletrar (ditar, fjalorë të thjeshtë, udhëzime).
- Përdor strategjitë e të lexuarit për të kuptuar tekste letrare (poezi, këngë popullore, poema, fabula, tregime, novela, legjenda, përralla, mite, romane për fëmijë, drama) apo joletrare (udhëzime të shkurtra, sqarime, argumente, artikuj në gazeta dhe revista për fëmijë).
- Identifikon pjesët themelore të ngjarjeve apo të tregimeve të lexuara me zë të lartë, duke përdorur fjalë të rëndësishme ose objekte vizuale (fotografi, vizatime, pamje etj.).
- Dallon temën dhe idetë kryesore në tekste letrare si: *poezi, këngë popullore, poema, fabula, tregime, novela, legjenda, përralla, mite, romane për fëmijë, drama.*
- Interpreton dhe analizon elemente të thjeshta në një tekst si: subjekti,

personazhi kryesor, personazhe dytësore, mjedisi ose hapësira, ku zhvillohen ngjarjet.

- Dallon gjuhën e figurshme nga gjuha jo e figurshme.
- Gjen në një tekst: *rimën, onomatopenë, personifikimin, krahasimin, hiperbolën, epitetin.*
- Dallon dhe analizon temën, idetë, strukturën dhe elementet grafike të tekstit joletrar (letër formale, udhëzim, njoftim etj.).

Të shkruarit

Nxënësi:

- Shkruan për të komunikuar idetë e vetat e të tjerët nëpërmjet fjalëve, fjalive etj. - Shkruan tekste të thjeshta (urim, letër, kartolinë, përshkrim personazhi etj.) sipas modeleve të dhëna.	- Shkruan tekste duke u përqendruar në temën që do të trajtojë duke lidhur logjikisht fjalitë në paragraf dhe paragrafët mes tyre. - Shkruan për qëllime dhe audienca të caktuara tekste mediatike si: poster i thjeshtë, reklamë, një menu etj. - Identifikon (me ndihmën e mësuesit) në punët e tij elementet që kanë nevojë për përmirësime si p.sh. përdorimin e gjuhës dhe i redakton ato.

Përdorimi i drejtë i gjuhës

Nxënësi:

- Dallon dhe formon fjali të thjeshta dëftore, pyetëse, pohore dhe mohore, duke respektuar shenjat e pikësimit.
- Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh në numrin njëjës dhe shumës.
- Zgjedhon folje të rregullta në kohën e tashme, të shkuar dhe të ardhme, sipas modeleve të dhëna.
- Dallon mbiemrin si fjalë, që tregon cilësi të emrit.
- Gjen dhe formon fjali me përemra vetorë dhe me numërorë.
- Dallon dhe përdor drejt lloje të ndryshme fjalish (dëftore, pyetëse, nxitëse dhe dëshirore).
- Dallon dhe përdor drejt gjymtyrët kryesore dhe gjymtyrët e dyta të fjalisë (kundrinor, rrethanor, përcaktor).
- Dallon kategoritë kryesore gramatikore të emrit, foljes, mbiemrit, përemrit, si dhe gjen lidhëzat dhe parafjalët.
- Dallon fjalët e parme dhe jo të parme si dhe pjesët përbërëse të fjalëve.
- Dallon dhe përdor sinonimet, antonimet, homonimet, fjalët e urta dhe shprehjet frazeologjike.

Njohuritë dhe konceptet themelore

- Elemente joverbale në komunikim.
- Tingull, rrokje, fjalë, grupe fjalësh, fjali, paragraf, teks.
- Shqiptim, intonacion, theks, ritëm, rrjedhshmëri.
- Elemente të strukturës dhe formës teksteve letrare dhe joletrare.
- Poezi, përralla, tregime, fabula, gjëegjëza, novelë, këngë popullore, legjenda, mite roman.
- Brendi, personazh, mjedis, temë, qëllim.
- Varg, strofë, rimë.
- Onomatope, personifikim, krahasim, hiperbolë, epitet.
- Ditar, urim, kartolinë, letër, plan i thjeshtë, udhëzim, porosi, enciklopedi për fëmijë, atlas, njoftim.
- Titull, kapitull, ilustrim, hartë, tabelë.
- Llojet e fjalive sipas intonacionit.
- Gjymtyrët kryesore dhe gjymtyrët e dyta.
- Kategoritë gramatikore të emrit, mbiemrit, foljes, përemrit dhe numërorit.
- Parafjalë, lidhëz.

- Shenjat e pikësimit.
- Sinonime, antonime, homonime, fjalë të urta, shprehje frazeologjike.

Aftësitë dhe shkathtësitë

- Mendimi krijues
- Mendimi kritik
- Interpretimi
- Krahasimi
- Vlerësimi
- Prezantimi
- Zgjidhja e problemeve
- Përpunimi i informacionit
- Përdorimi i teknologjisë së informacionit dhe komunikimit

Qëndrimet dhe vlerat

- Vëmendje gjatë dëgjuarit, të lexuarit dhe të shkruarit.
- Respektim dhe pranim i mendimit të tjetrit.
- Empati.
- Motivimpërtë lexuar për kënaqësi dhe informacion.
- Respektim i etikës gjatë komunikimit personal dhe në grup.
- Ndërmarrje e nismave dhe bashkëpunim në grup.
- Vlerësim i kontributit të tjerëve gjatë kryerjes së një detyre.
- Vetëbesim dhe vetëvlerësim.
- Vullnet gjatë kryerjes së detyrave.
- Tolerancë dhe respekt për kulturën dhe gjuhën e tjetrit.

Lënda: Gjuhë e huaj

Rezultatet e të nxënit për shkallën e dytë

Gjuhë e huaj

Shkalla e dytë

Klasa III, IV, V

Të dëgjuarit

Nxënësi:

- Tregon se kupton pikat kryesore të një pjese të shkurtër me një gjuhë shumë të thjeshtë.
- Shpreh kuptimin e dialogëve dhe mesazheve të reja, të përcjella me gjuhë të thjeshtë.
- Reagon ndaj pikave kryesore dhe hollësirave të rëndësishme.

Ai mund të ketë nevojë për ndonjë përsëritje

Të folurit

Nxënësi:

- Merr pjesë në biseda të shkurtra.

Kërkon dhe përcjell informacion, duke pyetur dhe duke iu përgjigjur pyetjeve për përjetime aktuale dhe plane të ardhme.

Të lexuarit

Nxënësi:

- Tregon se kupton pikat kryesore në tekste të shkurtër e me fjali të thjeshta.

Shpreh kuptimin e teksteve të shkurtra, me një një fjalor të njohur.

Të shkruarit

Nxënësi:

Lidh fjali me paragrafë për të përcjellë të dhëna e mendime, që kanë të bëjnë me ngjarje të kaluara, të tanishme dhe të ardhme

Përdorimi i drejtë i gjuhës

Nxënësi:

- Dallon dhe formon fjali të thjeshta dëftore, pyetëse, pohore dhe mohore, duke respektuar shenjat e pikësimit.
- Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh në numrin njëjës dhe shumës.
- Zgjedhon folje të rregullta në kohën e tashme, të shkuar dhe të ardhme, sipas modeleve të dhëna.
- Dallon mbiemrin si fjalë, që tregon cilësi të emrit.
- Dallon kategoritë kryesore gramatikore të emrit, foljes, mbiemrit, përemrit, si dhe gjen lidhëzat dhe parafjalët.

Njohuritë dhe konceptet themelore

- Komunikim verbal dhe joverbal.
- Tingull, fjalë, grupe fjalësh, fjali.
- Shqiptim, intonacion, theks, ritëm.
- Poezi, përralla, tregime, fabula, gjëegjëza.
- Urim, kartolinë, njoftim.
- Llojet e fjalive sipas intonacionit.
- Gjymtyrët kryesore dhe gjymtyrët e dyta.
- Kategoritë gramatikore të emrit, mbiemrit, foljes, përemrit dhe numërorit.
- Parafjalë, lidhëz.
- Shenjat e pikësimit.

Aftësitë dhe shkathtësitë

- Mendimikrijues
- Zgjidhja e problemeve
- Përpunimi i informacionit
- Mendimi kritik
- Interpretimi
- Krahasimi
- Vlerësimi
- Prezantimi
- Përdorimi i teknologjisë së informacionit dhe komunikimit.

Qëndrimet dhe vlerat

- Vëmendje gjatë të dëgjuarit, të lexuarit dhe të shkruarit.
- Respektim dhe pranim i mendimit të tjetrit.
- Empati.
- Motivimpërtë lexuar për kënaqësi dhe informacion.
- Respektim i etikës gjatë komunikimit personal dhe në grup.
- Ndërmarrje e nismave dhe bashkëpunim në grup.
- Vlerësim i kontributit të të tjerëve gjatë kryerjes së një detyre.
- Vetëbesim dhe vetëvlerësim.
- Vullnet gjatë kryerjes së detyrave.
- Tolerancë dhe respekt për kulturën dhe gjuhën e tjetrit.

3.1.5 Ndarja e kohës mësimore

Fusha “Gjuhët dhe komunikimi” zhvillohet:

- në shkallën e parë (klasapërgatitore, si dhe klasa 1, 2) përbëhet nga lënda e gjuhës shqipe;
- në shkallën e dytë (klasa 3, 4, 5) përbëhet nga dy lëndë: gjuha shqipe dhe gjuha e huaj e parë.

Planifikimi i kohës bëhet nëpërputhje me rezultatet e të nxënit të përcaktuara përshkallë.

Fusha e të nxënit	Shkalla 1		Shkalla 2
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V
Gjuhët dhe komunikimi (%)	26.3%	36.9%	34.1%
Gjuha shqipe (orë mësimore/javë)	5	16	16
Gjuha e huaj e parë (orë mësimore/javë)			9

3.1.6 Udhëzime metodologjike

Metodat e mësimdhënies janë mjaft të rëndësishme për të realizuar një mësimdhënie efektive. Përdorimi i tyre do të shërbejë për zhvillimin gjuhësor dhe letrar të nxënësve. Mësuesit duhet të përditësojnë çdo ditë njohuritë rreth metodave, teknikave dhe strategjive të mësimdhënies

me qëllim që të zhvillojnë tek nxënësit dëshirën për dijen, virtytet njerëzore, ambicien për të qenë të suksesshëm dhe aktivë në jetën e përditshme. Metoda, strategji dhe teknika të tilla, si: *diskutim për njohuritë paraprake, kubimi, diagramë piramidale, lexim i drejtuar, imagjinata e drejtuar, parashikim me terma paraprake, harta e konceptit, rrjeti i diskutimit, pyetje autorit, ditaret e të nxënësve, pyetja sjell pyetjen* etj. shërbejnë si nxitje për nxënësit në procesin e të nxënësve dhe si garanci për rezultate të mira në procesin e të nxënësve. Fusha “Gjuhëtdhe komunikimi” në nivelin parëka për synim matjen e kompetencave të fushës të paraqitura nëpërmjet rezultateve të të nxënësve.

Mësimdhënia duhet të karakterizohet nga kriteret e mëposhtme:

a) **Mësimdhënie me në qendër nxënësin**

Nxënësit do të jenë në qendër të procesit të mësimdhënies. Ky proces do të ndërtohet në varësi të nevojave, aftësive dhe interesave të nxënësve. Nxënësit e një klase janë të ndryshëm, për sa i përket mënyrës se si ata nxënë: individualisht, në grup, nën udhëheqjen e mësuesit, të pavarur, me anë të mjeteve konkrete etj. Përpos kësaj, lëndët e fushës “Gjuhëtdhe komunikimi” kërkojnë që nxënësit të nxënë konceptet, të zotërojnë shprehitë dhe të zbatojnë njohuritë gjuhësore. Të dy këto kushte diktojnë nevojën për strategji të ndryshme të mësimdhënies, të cilat përshtaten me objektin e të nxënësve dhe nevojat e nxënësve.

b) **Të mësuarit bashkëveprues**

Mësuesit do të sigurojnë një mjedis të pasur dhe nxitës për komunikim dhe ndërveprim mes nxënësve. Ata do të përdorin metoda, strategji dhe teknika që nxitin të mësuarit bashkëveprues. Nxënësit gjatë orëve të gjuhës shqipe dhe gjuhës së huaj shpesh do të nxiten të punojnë së bashku. Detyrat e përbashkëta do t’u sigurojnë nxënësve më shumë kohë për të folur dhe për të ndarë përvojat e tyre me njëri-tjetrit. Njëherazi, edhe shkalla e zotërimit të gjuhës rritet. Puna në grupe do të nxisë tolerancën ndaj mendimit të tjetrit, si dhe do të ndikojë në përdorimin e formave demokratike për të ndarë përgjegjësitë dhe punën.

3.1.7 Udhëzime për vlerësimin

Roli kryesor i vlerësimit është të përmirësojë të nxënësve. Informacioni i siguruar nga vlerësimi i ndihmon mësuesit të kuptojnë anët e dobëta dhe anët e forta të nxënësve në procesin e të nxënësve dhe u jep mundësi të përmirësojnë mësimdhënien. Vlerësimi i nxënësve për fushën “Gjuhëtdhe komunikimi” ka për synim matjen e kompetencave të fushës të paraqitura nëpërmjet rezultateve të të nxënësve.

Llojet e vlerësimit

Vlerësimi diagnostikues zakonisht kryhet në fillim të vitit shkollor ose para zhvillimit të një grupi orësh, për të identifikuar njohuritë paraprake, interesat ose aftësitë, që kanë nxënësit rreth asaj, për të cilën po kryhet vlerësimi. Ky informacion përdoret për të orientuar praktikat e mësimdhënies të mësuesit dhe të nxënësve në mënyrë që të përcaktohen teknikat korrigjuese. Vlerësimi diagnostikues mund të jetë i shkurtër, i shpejtë, joformal dhe mund të bëhet me gojë dhe me shkrim.

Vlerësimi i vazhdueshëm është një proces, që ndodh gjatë gjithë kohës në klasë dhe informon nxënësit dhe mësuesit mbi progresin e nxënësve. Të dhënat dhe informacioni i mbledhur nga vlerësimi formues përdoren për të përmirësuar proceset e mësimdhënies dhe të nxënësve. Fokusi i vlerësimit formues nuk duhet të jetë vetëm vlerësimi me notë i nxënësve.

Vlerësimi përmbledhës kryhet më shpesh në fund të një grupi orësh, për të përcaktuar çfarë është mësuar mbas një periudhe kohe dhe shoqërohet me notë. Vlerësimet përmbledhëse përdoren jo vetëm për të informuar nxënësit e prindërit për progresin e nxënësve, por edhe për të përmirësuar praktikat e mësimdhënies dhe të nxënësve.

Gjatë zbatimit të programit nxënësve duhet t'u jepet mundësia të punojnë edhe në grup, për kryerjen e detyrave të cilat mund të zgjidhen me këtë metodë pune. Në këto raste mësuesi parashtron peshën e vlerësimit me notë të grupit, në tërësi dhe të secilit nxënësi, në veçanti.

Komponentët e vlerësimit janë vlerësim me gojë dhe vlerësim me shkrim. Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim. Mësuesi e vlerëson nxënësin me notë për prezantimet me gojë, në testimet periodike me shkrim dhe në punët me shkrim, të zhvilluara individualisht ose në grup.

Një formë e vlerësimit me shkrim nga nxënësit janë edhe testimet.

Vlerësimi i punëve me shkrim është një mjet shumë i rëndësishëm i njohjes së aftësive gjuhësore të nxënësve. Njohja e këtij niveli, tashmë, nuk mund të bëhet vetëm me rrugët praktike e tradicionalisht të njohura, si: qortimet nga mësuesi. Praktikrat e reja sot orientojnë vendosjen e kriterëve dhe të standardeve të përshtatshme dhe të arritshme nga nxënësit. Kështu, duhen kërkuar forma të larmishme vlerësimi, të cilat të pasqyrojnë nivelin real të arritjeve të nxënësve për marrjen e masave për përmirësimin e tij. Mësuesi duhet ta ndjekë gjithë procesin e të shkruarit që nga planifikimi dhe deri tek rishikimi dhe redaktimi.

Shënimet e mësuesit janë shumë të rëndësishme për vlerësimin e punëve me shkrim të nxënësve; ato duhet të jenë të tilla që t'i motivojnë ata. Vlerësimi që nxënësit mund t'i bëjnë njëri-tjetrit, është një tjetër formë e rëndësishme, që ndihmon mbarëvajtjen e punës në këtë drejtim.

Portofoli i nxënësit, si një mundësi vlerësimi e vetëvlerësimi, është një koleksion i punimeve të tij përgjatë vitit shkollor. Ai mund të përmbajë punë me shkrim, detyra tematike, projekte lëndore e ndërlëndore etj. Përzgjedhjet për portofolin bëhen nga nxënësi, mësuesi rekomandon. Pjesë e vlerësimit është edhe informimi i nxënësve dhe prindërve për rezultatet e vlerësimit.

3.1.8 Materiale dhe burime mësimore

Për arritjen e kompetencave në fushën “Gjuhët dhe komunikimi” është e rëndësishme përdorimi i mjeteve dhe materialeve të shumta mësimore. Tekstet mësimore nuk duhet të jenë burimi i vetëm për marrjen informacionit. Në procesin e të nxënësve duhet përdorur materiale nga interneti, libra nga biblioteka e shkollës, fletë pune, udhëzues të ndryshëm etj.

3.2 Fusha e të nxënit: Matematika

3.2.1 Hyrje

Matematika përfaqësohet si fushë të nxëni dhe lëndë mësimore. Formimi matematik i nxënësve duhet t'u përgjigjet kërkesave të shoqërisë së sotme, e cila ka nevojë për individë të aftë në përdorimin dhe interpretimin e matematikës. Matematika mundëson zhvillimin e personalitetit të nxënësve, zhvillimin e aftësive të tyre për të menduar në mënyrë kritike dhe për të punuar në mënyrë të pavarur e sistematike. Ajo nxit kërkshërinë dhe inkurajimin për zbulime, për marrjen e njohurive të reja me qëllim zbatimin e tyre dhe zgjidhjen e situatave problemore në jetën e përditshme. Një nga aspektet më të rëndësishme është integrimi i matematikës me të gjitha fushat dhe çështjet ndërkurrikulare me qëllim që të zotërohen kompetencat kyçe.

Matematika mësohet në të gjitha shkallët e kurrikulës. Në shkallën e parë dhe të dytë trajtohet lidhja konceptuale për numrat, figurat gjeometrike, pozicionin në hapësirë, matjet dhe shkathtësitë për llogaritje dhe zgjidhje të problemeve. Në shkallën e tretë dhe të katërt kjo lidhje integrohet me njohuritë nga algjebra, gjeometria dhe statistika, kurse në shkallën e pestë dhe të gjashtë sigurohet një zgjerim dhe thellim i njohurive edhe nga trigonometria, analiza matematike dhe probabiliteti. Në këto shkallë matematika është në funksion të përgatitjes së nxënësve për studime të mëtejshme. Nëpërmjet mëimit të matematikës, nxënësit do të marrin njohuri mbi numrat, hapësirën, masat dhe mënyrën e përdorimit të të dhënave (statistikës). Ata do të jenë në gjendje të kuptojnë rolin e të menduarit matematik për zhvillimin e shkencës e të teknologjisë moderne, si dhe rëndësinë e zbatimit të matematikës në situatat e zgjidhjes së problemeve nga jeta reale. Në këtë fushë, nxënësit vlerësojnë matematikën në tërësi si formë e përshkrimit, si metodë e njohjes së realitetit dhe si pjesë e kulturës njerëzore e progresit shoqëror.

3.2.2 Qëllimi i fushës

Fusha/lënda e matematikës ka si qëllim të pajisë nxënësit me modelet e të menduarit matematik, me idetë bazë dhe strukturat matematikore, si dhe t'u zhvillojë atyre aftësitë llogaritëse dhe të zgjidhjes së problemit në jetën e përditshme. Nëpërmjet fushës/lëndës matematikës, zhvillohet elasticiteti intelektual, aftësia për të gjykuar nga

këndvështrime të ndryshme, përqendrimi, aftësia krijuese, fantazia dhe marrja e vendimeve, të cilat janë me rëndësi për një organizim aktiv dhe të përgjegjshëm të shoqërisë. Karakteristikë e mënyrës matematikore të të punuarit dhe të të menduarit është përdorimi i saktë i gjuhës, zhvillimi i koncepteve të qarta, të menduarit logjik, argumentimi, si dhe kuptimi i varësive reciproke ndërmjet dukurive e proceseve.

Mësimi i matematikës në shkollë synon që nxënësi:

- të fitojë përvoja në paraqitjen e koncepteve me mënyra të ndryshme;
- të mësojë të argumentojë, me shkrim dhe me gojë, përgjigjet e tij duke u bazuar në ilustrime dhe mjete konkrete;
- të mësojë të zbulojë ngjashmëritë, ndryshimet, rregullsitë dhe marrëdhëniet shkak-pasojë ndërmjet dukurive;
- të praktikohet në vëzhgime të situatave problemore, që kanë lidhje me mjedisin e tyre të përditshëm;
- të kuptojë konceptet matematike nëpërmjet hetimeve dhe t'i përdorë ato;
- të dallojë situatat problemore dhe të zgjidhë problema matematike;
- të argumentojë veprimet dhe përfundimet e tyre dhe t'ua paraqesi të tjerëve;
- të përdorë rregulla dhe të ndjekë udhëzime;
- të edukohet të punojë në grup;
- të paraqesë situatat matematikore në mënyra të ndryshme;
- të përdorë teknologjinë për të lehtësuar zbatime të matematikës.
- të ndihet i suksesshëm në matematikë.

3.2.3 Tematikat e fushës dhe përshkrimi i tyre

Fusha/lënda e matematikës zhvillohet nga klasa e parë deri në klasën e nëntë të arsimit bazë dhe mësimdhënia e nxënia e saj mbështetet në disa tematika kryesore. Secila tematikë ka të bëjë menjohuri, shprehitë matematike dhe qëndrimet, të cilat përdoren për përmbushjen e kompetencave kryesore të fushës dhe kompetencave kyç. Fusha/lënda e matematikës fokusohet në këto tematika kryesore:

Numrat: Nxënësi përdor kuptimin e numrave, marrëdhëniet ndërmjet tyre dhe algoritmin e veprimeve me numra për të paraqitur sasi në botën reale.

Matjet: Nxënësi zbaton proceset e matjes, përzgjedh teknika dhe formula të përshtatshme për të kryer matje direkte dhe indirekte në situata reale.

Gjeometria: Nxënësi përdor arsyetimin dhe vërtetimin për të zbuluar dhe provuar

marrëdhëniet gjeometrike.

Algebra dhe funksioni: Nxënësi zbulon ligjësi, përdor kuptimin për funksionin dhe simbolet algjebrike, për të modeluar marrëdhënie dhe situata matematikore.

Statistika dhe probabiliteti: Nxënësi lexon, kupton dhe interpreton të dhënat statistikore, për të marrë vendime në jetën e përditshme.

3.2.4 Përshkrimi i kompetencave që zhvillon fusha

Fusha/lënda e matematikës nëpërmjet përmbajtjes dhe shprehive të përcaktuara ka si qëllim, që gjatë zbatimit, të zhvillojë bazat e të menduarit matematik, të ushtrojë përqendrimin dhe komunikimin, nëpërmjet përvojave empirike, të hedhë themelet e formulimit të koncepteve e strukturave matematike. Nëpërmjet shprehive të përcaktuara, ajo hedh themelete modelimeve matematike, thellon kuptimin koncepteve bazë duke zgjeruar gamën e tyre e duke vendosur bazat për asimilimin e mëvonshëm të koncepteve e strukturave matematike, që lidhen me zgjidhjen e problemeve në jetën e përditshme.

Sipas Kornizës Kurrikulare të Shqipërisë, të mësuarit është i bazuar në kompetenca. Kompetencat përcaktohen si njohuri, shkathtësi dhe qëndrime që një nxënës duhet t'i fitojë gjatë një procesi të mësimdhënies dhe nxënies. Kompetenca demonstron nga nxënësi (njohuri), bazohet në performancën e tij (aftësi), si dhe bazohet në perspektivën e sjelljes (qëndrim). Organizimi i mësimit të matematikës me bazë kompetenca përqendrohet në atë që duhet të bëjnë nxënësit dhe që duhet të jetë i gatshëm të bëjë. Bazuar në këtë kurrikul, fusha/lënda e matematikës synon të përmbushë 6 kompetenca kryesore të fushës/lëndës, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij.

Kompetencat e fushës së matematikës	Përshkrimi i tyre
Zgjidhja problemore në matematikë	Nxënësi përshkruan dhe zgjidh situata problemore, që krijohen brenda matematikës, të marra nga fushat e tjera shkollore si dhe nga përvojat e përbashkëta të jetës së përditshme.
Arsyetimi dhe vërtetimi matematik	Nxënësi përdor arsyetimin, argumentimin dhe vërtetimin si aspekte themelore të

	matematikës.
Të menduarit dhe komunikimi matematik	Nxënësi përdor komunikimin nëpërmjet të lexuarit, të shkruarit, diskutimit, të dëgjuarit, të pyeturit për të organizuar dhe qartësuar të menduarin matematik.
Lidhja konceptuale	Nxënësi kupton ndërtimin e koncepteve matematike për të formuar një të tërë dhe përdor varësitë ndërmjet këtyre koncepteve.
Modelimi matematik	Nxënësi përshkruan dhe krijon modele duke përdorur veprimet themelore matematikore në situata të jetës së përditshme.
Përdorimi i teknologjisë në matematikë	Nxënësi përdor teknologjinë si mjet për të zgjidhur apo verifikuar zgjidhjet si dhe për të mbledhur, komunikuar e zbuluar informacione.

3.2.5 Rezultatet e të nxënit

Rezultatete të nxënit në matematikë bazohen në këto gjashtë kompetenca matematikore. Më poshtë paraqiten rezultatet e të nxënit për secilën kompetencë matematikore, për shkallën e parë dhe të dytë.

KSNA 1	
Shkalla e parë Klasa përgatitore, I, II	Shkalla e dytë Klasa III, IV, V
Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së dytë:	Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së pestë:
1. Zgjidhja problemore në matematikë	
Nxënësi:	

- Kryen veprimet themelore matematikore me numra dyshifrorë. - Identifikon kërkesat e problemeve të thjeshta. - Zbaton strategji të zgjidhjes së problemave. - Përdor mjete dhe metoda themelore për arritje të rezultateve gjatë matjeve të objekteve në klasë dhe në jetën e përditshme. - Bën vrojtime dhe hetime, që ndihmojnë në të kuptuarit e njohurive dhe zotërimin e shprehive matematike.	- Kryen veprimet themelore matematikore me numrat deri në gjashtëshifrorë dhe kupton numrat e plotë negativë dhe thyesat. - Përshkruan kërkesat e problemeve të thjeshta. - Zhvillon, përzgjedh dhe zbaton strategjitë e zgjidhjes së problemave; - Bën vrojtime, hetime, që ndihmojnë në të kuptuarit e njohurive dhe zotërimin e shprehive matematike. - Përdor mjete dhe metoda të thjeshta për matjen e figurave 2D (D=dimesinale) dhe objekteve 3D.

2. Arsyetimi dhe vërtetimi matematik

Nxënësi:

- Demonstron të kuptuarit e konceptit të numërimit përmes numrave, ngjyrave, figurave, madhësive, vizatimeve dhe objekteve. - Zbaton shprehje të arsytimit për të bërë hamendësime. - Dallon dhe klasifikon ligjësi, për të gjykuar për hamendësime nëpërmjet diskutimeve me të tjerët.	- Nxjerr rregulla, arsyeton koncepte dhe modele të thjeshta matematikore, duke hapur rrugën për koncepte të reja. - Zhvillon dhe zbaton shprehje të arsytimit si klasifikimi, dallimi i marrëdhënieve, përdorimi empirik i kundërshebullit. - Hamendëson dhe gjykon hamendësime. - Argumenton dhe mbrohet argumentin.

3. Të menduarit dhe komunikimi matematik

Nxënësi:

- Përdor gjuhën natyrore dhe simbolet e thjeshta matematikore për marrjen dhe interpretimin e infiguracioneve, për përshkrimin e fakteve të thjeshta dhe veprimeve matematikore. - Ndërton struktura themelore të përshtatshme për matematikën duke grumbulluar infiguracione nga shkolla dhe mjedisi jashtë shkollor. - Komunikon të menduarin matematik nëpërmjet të folurit, të shkruarit, të dëgjuarit duke përdorur gjuhën e përditshme. - Përdor fjalorin fillestar të matematikës për t'u shprehur matematikisht nëpërmjet paraqitjeve të ndryshme. - Krijon paraqitje të koncepteve të thjeshta matematike me mjete konkrete, lëvizje fizike, vizatime, numra, simbole dhe i zbaton në zgjidhje problemash.	- Demonstron të menduar të pavarur dhe shprehi pune. - Përforon strukturat mendore të ndërtuara më parë, të përshtatshme për matematikën duke parashtruar, pranuar dhe përgjigjur pyetjeve. - Përdor gjuhën natyrore dhe simbolet matematikore për të organizuar faktet, konceptet, idetë dhe veprimet themelore në matematikë. - Përdor algoritmin e veprimeve me numra për të bërë njehsime me mend. - Komunikon të menduarin e tij matematik (nëpërmjet të lexuarit, të shkruarit, diskutimit, të dëgjuarit, të pyeturit) duke përdorur: • gjuhën e përditshme, • fjalorin fillestar matematik, • paraqitje të ndryshme; - Komunikon të menduarin e tij matematik, duke përdorur simbole matematike. - Krijon paraqitje të koncepteve matematike me mjete konkrete, vizatime numra, simbole, tabela, diagrame. - Lidh konceptet mes tyre dhe i zbaton në zgjidhje problemash.

4. Lidhja konceptuale

Nxënësi:

- Bën lidhje të thjeshta mes numërimit dhe koncepteve themelore të gjeometrisë dhe të matjeve. - Bën lidhje ndërmjet njohurive dhe shprehive matematikore me situata nga jeta e përditshme.	- Bën lidhje ndërmjet njohurive të mëparshme dhe njohurive të reja për ndërtimin e koncepteve në lidhje me numrat deri në gjashtëshifrorë, të figurave 2D dhe objekteve 3D. - Bën lidhje të njohurive dhe shprehive matematike me situata ose dukuri të marra nga jeta e përditshme, lëndët e tjera, sportet etj. - Bën lidhje ndërmjet koncepteve e procedurave matematikore.

5. Modelimi matematik

Nxënësi:

- Identifikon vetitë e figurave dhe objekteve të ndryshme. - Klasifikon figurat dhe objektet sipas këtyre vetive. - Krijon modele të thjeshta të figurave dhe objekteve nga klasa dhe nga jeta e përditshme duke përdorur numrat dy shifror. - Paraqet numrat, figurat dhe konceptet e thjeshta matematikore duke i ndërlidhur ato me situata konkrete.	- Përshkruan dhe krijon modele duke përdor veprimet themelore matematikore në situata të përditshme (p.sh. të ekonomisë familjare, statistika elementare për jetën, etj), që lidhen me numrat deri në gjashtëshifrorë, figurat 2D dhe objektet 3D. - Identifikon rregullat themelore për njehsimet me numra. - Kupton përdorimin e ndryshoreve për zgjidhjen e problemeve nga matematika dhe jeta e përditshme.

6. Përdorimi i teknologjisë në matematikë

Nxënësi:

- Përdor mjete të thjeshta për kalkulime dhe matje në mënyrë që të zgjidhë probleme të ndryshme matematikore.	- Përdor makina llogaritëse për verifikimin saktësinë e zgjidhjeve matematikore. - Përdor makinën llogaritëse për gjetjen e

rezultateve me numra të mëdhenj.

Njohuritë dhe konceptet themelore

- Numrat natyrorë, thyesat, numrat dhjetorë, numrat e plotë.
- Veprime me numrat natyrorë, thyesat, numrat dhjetorë.
- Njehsimi i gjatësisë, perimetrit, syprinës, vëllimit, kohës, masës; monedhat.
- Figurat, gjeometria në plan.
- Objektet, Gjeometria në hapësirë.
- Shndërrimet gjeometrike dhe sistemi koordinativ.
- Algjebra dhe funksioni.
- Shprehjet shkronjore.
- Ekuacionet, inekuacionet dhe zgjidhja e tyre.
- Statistika, grumbullimi, organizimi, interpretimi dhe përpunimi i të dhënave.

Aftësitë dhe shkathtësitë

- Identifikimi
- Përshkrimi
- Formulimi
- Arsyetimi
- Zbatimi
- Njehsime
- Matje
- Vrojtimi
- Skicime
- Krijim modelesh
- Interpretimi
- Ndërtimi
- Krahasimi
- Vlerësimi
- Prezantimi
- Përdorimi i burimeve dhe mjeteve

Qëndrimet dhe vlerat

- Kurioziteti.
- Motivimi për studimin e matematikës.
- Organizimi i të menduarit.
- Shpirti i objektivitetit dhe paanësisë.
- Imagjinata dhe kreativiteti për zgjidhjen e problemeve.
- Insistimi në fokusimin e problemeve.
- Vetëvlerësimi dhe mendimi kritik.
- Pavarësia në mendime dhe veprime.
- Qëndrimi ndaj pyetjeve.
- Dyshimi dhe siguria.
- Kritikta konstruktive.
- Iniciativa dhe interesi në qasjet e ndryshme.
- Besimi në forcat vetjake.
- Besimi në përdorimin e teknologjisë.
- Respekti për punën e kryer mirë dhe pranimin e opinioneve tjera (madje edhe të kundërta).
- Vullneti dhe toleranca.
- Respekti për saktësinë, përpjekjet personale dhe ato në grup.
- Besimi te vlerat, që matematika u ofron individëve dhe shoqërisë.

3.2.6 Ndarja e kohës mësimore

Plani mësimorspecifikon përqindjen e peshës së fushës/lëndës së matematikës si dhe numrine orëve, që ka matematika për secilën shkallë.

Fusha e të nxënit	Shkalla 1		Shkalla 2
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V
Matematikë (%)	21.1%	19.8 %	16.3 %
Matematikë (orë mësimore/javë)	4	8	12

3.2.7 Udhëzime metodologjike

Përdorimi i metodologjive efikase në mësimdhënie në matematikë s'është kusht parësor në rritjen e cilësisë së arritjeve nga ana e nxënësve, duke idhënë secilit mundësinë të shfaqë dhe të zhvillojë potencialin, që zotëron brenda vetes. Mësimdhënia e matematikës, e cilau dhëhiqet nga parimi që “çdo nxënës është i aftë të nxërë matematikë”, synon gjithëpërfshirjen, barazinë të gjitha aspektet dhe motivimin. Nxënësit e një klase janë të ndryshëm, përse i përket mënyrës sesi ata nxënë: individualisht, në grup, nën udhëheqjen e mësuesit, të pavarur, me anë të mjeteve konkrete etj. Përpos kësaj, lënda e matematikës kërkon që nxënësit të zotërojnë kompetencat, të nxënë konceptet, të zotërojnë shprehjet. Të dy këto kushte diktojnë nevojën për strategjitë ndryshme të mësimdhënies, të cilat përshtaten me objektin e të nxënësve dhe nevojat e nxënësve.

Planifikimi dhe përzgjedhja e strategjive dhe metodave të mësimdhënies në mësimin e matematikës mban parasysh:

- kompetencat kryesore të të nxënësve të matematikës;
- lidhjen konceptuale, ruajtjen e koherencës vertikale të njohurive e aftësive në kuptimin që dhënia e çdo njohurie dhe edukimi i çdo aftësie mbështeten në ato të mëparshmet;
- formimin dhe forcimin e aftësive bazë matematikore;
- të nxënësve bazuar në hetimin dhe zbulimin;
- rëndësinë e zbatimeve praktike, brenda dhe jashtë klases, të cilat lidhin konceptet matematike me situata të jetës reale;
- rëndësinë e përdorimit të mjeteve konkrete didaktike dhe teknologjike;
- rolin e zgjidhjes së problemeve dhe shumëllojshmërisë së strategjive të zgjidhjeve;
- veçoritë e punës individuale dhe të punës në grup;
- dobësinë e përdorimit të burimeve të shumëllojshme të informacionit (përfshirë TIK-un);
- nevojën e individit për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- rëndësinë e qëndrimit pozitiv ndaj lëndës së matematikës dhe vlerësimit të përdorimit të gjithanshëm të saj;
- nxitjen e bashkëpunimit mësues-nxënës në kuptimin që në procesin mësimor mësuesi dhe nxënësi janë komplementarë të njëri-tjetrit.

Një mësimdhënie e mirë menduar dhe e mirë planifikuar, krijon kushtet e nevojshme për një nxënës të suksesshëm dhe lehtëson, si punën e mësuesit, ashtu edhe atë të nxënësit.

3.2.8 Udhëzime për vlerësimin

Roli parësor i vlerësimit është të përmirësojë të nxënit. Informacioni i siguruar nga vlerësimi, i ndihmon mësuesit të kuptojnë anë të dobëta dhe anët e forta të nxënësve në përmbushjen e rezultateve të të nxënit për secilën kompetencë, u jep mundësitë të përmirësojnë mësimdhënien dhe të bëjnë propozime për përmirësimin e programeve.

Nëpër zgjedhjen e praktikave të vlerësimit, në përcaktimin e kohës së përshtatshme, në përzgjedhjen e materialeve duhen pasur parasysh:

- përcaktimii qëllimit dhe i strategjisë së vlerësimit;
- përzgjedhja e veprimtarive, që mundësojnë demonstrimin e arritjes së kompetencave
- përdorimi i vlerësimit për të verifikuar çfarë dinë aktualisht nxënësit;
- dallimi qartë i qëllimit të detyrës së zgjedhur për vlerësim;
- vlerësimi u adresohet njohurive, shprehive e aftësive;
- reflekton besimin që të gjithë nxënësit mund t'i përmirësojnë arritjet;
- informacioni për rezultate të vlerësimit duhet të motivojë nxënësin, të ndikojë që nxënësi të pranojë se gabimi është pjesë e të nxënit dhe të ndihmojë progresin e mëtejshëm;
- vlerësimi duhet të konsiderohet si pjesë e procesit mësimdhënie-nxënie dhe jo si veprimtari më vete;
- vlerësimi ndihmon nxënësit të marrin përgjegjësi për veten e tyre, duke përfshirë strategji të vetëvlerësimit, të vlerësimit të shokut me shokun;
- vlerësimi të jetë gjithëpërfshirës në kuptimin që t'u sigurojë të gjithë nxënësve të demonstrojnë arritjet e tyre dhe të arrijnë më të mirën e mundshme.

Vlerësimi i nxënësve ndahet në tre tipe kryesore:

Diagnostikues që zakonisht kryhet në fillim të shkollës apo vitit shkollor, për të identifikuar njohuritë paraprake, interesat ose aftësitë që kanë nxënësit rreth asaj, për të cilën po kryhet vlerësimi. Ky informacion përdoret për të orientuar praktikën e mësimdhënies të mësuesit dhe të nxënit e nxënësve, në mënyrë që të përcaktohen teknikat korrigjuese. Vlerësimi diagnostikues mund të jetë i shkurtër, i shpejtë, jo formal dhe mund të bëhet me gojë.

Formues që është një proces që ndodh gjatë gjithë kohës në klasë dhe informon nxënësit dhe mësuesit mbi progresin e nxënësve. Të dhënat dhe informacioni i mbledhur nga vlerësimi formues përdoren për të përmirësuar procesin e mësimdhënies - nxënies. Fokusi i vlerësimit formues nuk duhet të jetë vlerësimi me notë i nxënësit.

Përmbledhës që kryhet për të përcaktuar çfarë është mësuar pas një periudhe kohe dhe shoqërohet me notë. Vlerësimet përmbledhëse përdoren jo vetëm për të informuar nxënësit e prindërit për progresin e nxënësve, por edhe për të përmirësuar praktikatat e mësimdhënies dhe të nxënësve.

Gjatë vlerësimit mësuesi duhet të mbështetet në një sasi të konsiderueshme të dhënash që përfshihen në këto elemente:

- vlerësimi i përgjigjeve me gojë;
- vlerësimi i punës në grup;
- vlerësimi i aktivitetit gjatë debateve në klasë;
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë;
- testet për një grup temash të caktuara;
- testet në përfundim të një kohe të caktuar;
- testet në përfundim të gjysmës së parë ose në fund të vitit mësimor.

Detaje, që kanë lidhje me vlerësimin në arsimin bazë, gjenden në dokumente zyrtare të posaçme për këtë qëllim.

3.2.9 Materiale dhe burime mësimore

Gjatë mësimit të matematikës, mësuesi përdor mjete didaktike dhe burime, të cilat nxënësi i prek, i shikon, i përdor, i dëgjon etj. Ai/ajo përdor mjete vizuale, teknologji të nevojshme, bën vizatime, modelime, jep ndihma të veçanta, përshtat shembuj të ndryshëm, krijon ambiente për aktivitete alternative etj.

Mësuesi përdor fjalë dhe fjali të qarta, të sakta, kuptimore dhe me një fjalor të pastër të gjuhës. Mësuesi siguron qasje përmes përdorimit të teksteve dhe materialeve të përshtatshme me moshën dhe mundësinë e nivelit të të mësuarit. Ai/Ajo u prezanton/sqaron nxënësve përmbajtje të caktuara ose shkathtësitë që ata duhet të performojnë.

Mësuesi u krijon mundësi nxënësve të demostrojnë apo prezantojnë me anë të mediave detyra dhe projekte të ndryshme.

3.3 Fusha e të nxënit: Shkencat e natyrës

3.3.1 Hyrje

Shkenca është veprimtari intelektual dhe praktike që përfshin studimin sistematik të strukturës dhe sjelljes së botës fizike dhe natyrore përmes vëzhgimeve dhe eksperimenteve. Kompetencat që kjo fushë zhvillon, u shërbejnë individëve në aspektin personal, social dhe ekonomik. Njohja e shkencave natyrore kontribuon në përparimin teknologjik dhe siguron zhvillimin e qëndrueshëm të jetës në planetin tonë. Kurrikula bërthamë e shkencave të natyrës është e detyrueshme për të tre nivelet e arsimit parauniversitar.

Në shkallën e parë dhe shkallën e dytë, të nxënit në fushën e shkencave të natyrës zhvillohet në situata të kontekstualizuara sipas qasjes së integruar të lëndëve: biologji, fizikë, kimi, gjeografi. Gjatë këtyre shkallëve, nxënësit nxënë për mjedisin natyror dhe atë të krijuar nga njeriu, për marrëdhëniet mes mjedisit dhe njeriut, për marrëdhëniet midis shkencës dhe teknologjisë, për metodat e kërkimit shkencor, që i aftësojnë ata për studimin e dukurive natyrore.

Kurrikula bërthamë *në shkallën e parë* fokusohet në ndërgjegjësimin e nxënësve për njohjen e vetes dhe të mjedisit rrethues. Nxënësit përdorin shqisat për të vrojtuar dhe mbledhur informacionin, përshkruar, krahasuar, grupuar dhe klasifikuar me qëllim vendosjen e një rregulli apo renditjeje. Ata vëzhgojnë dhe eksplorojnë ndryshimet, madhësinë dhe ritmin e tyre dhe fillojnë të përshkruajnë marrëdhëniet në mjedisin rrethues. Nxënësit nxiten të zhvillojnë ide dhe t'i testojnë ato në hetime të mëtejshme.

Në shkallën e dytë, kurrikula bërthamë fokusohet në aftësimin e nxënësve për të gjetur situatat dhe problemet që mund të hetohen në mënyrë shkencore dhe t'i hetojnë ato. Ata zhvillojnë idetë rreth shkencës që lidhen me jetën e tyre, bëjnë pyetje dhe zgjidhin misteret dhe interesat e veçanta për grupmoshën e caktuar. Ata fillojnë të punojnë në mënyrë më sistematike, zhvillojnë idetë e “provës së ndershme” dhe atë të ndryshoreve si dhe metodat e ndryshme të hetimit shkencor, kuptojnë rëndësinë e matjes dhe shkallëve të saj, bëjnë dallimet dhe ngjashmëritë mes objekteve, gjallesave dhe ngjarjeve sipas modeleve dhe sistemeve, kuptojnë marrëdhëniet shkak-pasojë.

3.3.2 Qëllimi i fushës

Qëllimet e fushës së shkencave natyrore janë konceptuar në funksion të të nxëniet gjatë gjithë jetës.

Përmes kësaj fushe nxënësit:

- zhvillojnë njohuritë dhe konceptet bazë për formimin shkencor në shkencat e natyrës;
- zbulojnë lidhjet e varësisë ndërmjet botës së gjallë dhe mjedisit;
- zhvillojnë aftësitë shkencore, të menduarit kritik dhe krijues;
- zbatojnë njohuritë dhe aftësitë shkencore në mënyrë analitike, kritike dhe krijuese në problem zgjidhjen dhe marrjen e vendimeve;
- vlerësojnë kontributin e shkencës dhe teknologjisë për mirëqenien e njeriut dhe shoqërisë;
- nxitin kureshtjen dhe zhvillojnë interesin për botën që i rrethon;
- ndërgjegjësohen për të bashkëvepruar me mjedisin në mënyrë të përgjegjshme dhe konsensuale;
- përdorin teknologjinë e informacionit dhe të komunikimit, si mjet për sigurimin dhe komunikimin e informacionit;
- shpjegojnë rolin e shkencës në zhvillimin e qëndrueshëm, si edhe në ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit.

3.3.3 Tematikat e fushës dhe përshkrimi i tyre

Temat e përbashkëta të fushës janë koncepte themelore rreth të cilave organizohet e gjithë përmbajtja e fushës, përkatësisht dhe e disiplinave, që përfshihen në të. Ato shërbejnë si instrument i fuqishëm integruar në funksion të zhvillimit të kompetencave të fushës.

Në shkallën e parë dhe të dytë zhvillohen temat *diversiteti, ciklet, sistemet, ndërveprimet, energjia, përshkallëzimi dhe matja*. Ndonëse secila prej tyre përshkruhet veçmas, ato shpesh kanë elemente të ndërthurur gjatë hartimit dhe zbatimit të programeve për zhvillimin e kompetencave.

Diversiteti

Kjo temë nënvizon rëndësinë e ruajtjes së shumëllojshmërisë në natyrë. Për të kuptuar më mirë botën në të cilën jeton, njeriu përpiqet të organizojë këtë shumëllojshmëri. Ka disa tipare të përbashkëta që lidhin të gjitha qeniet e gjalla dhe faktorë unikë në botën jo të gjallë, që e ndihmojnë njeriun t'i klasifikojë ato. Ruajtja e shumëllojshmërisë siguron mbijetesën dhe

vazhdimësinë e jetës. Në fokus të kësaj teme, në këto shkallë është diversiteti i kafshëve, bimëve, mikroorganizmave, mjedisit natyror, lëndëve dhe vetive e karakteristikave të tyre.

Ciklet

Në natyrë ka ndryshime që përsëriten në mënyrë ciklike. Shembuj të tyre janë ciklet jetësore të qenieve të gjalla, cikli i ujit etj. Të kuptuarit e këtyre cikleve e ndihmon njeriun të parashikojë ngjarjet dhe proceset dhe të vlerësojë Tokën si një sistem të vetëqëndrueshëm.

Kjo temë përqendrohet në ciklet e proceve jetësore të bimët, kafshët, njeriu, të motit, atmosfera, sistemi Diellor dhe Toka, të përzierjet dhe ndryshimet e lëndëve, të nxehja dhe ftohja.

Sistemet

Një sistem përfaqëson një tërësi pjesësh, të cilat punojnë së bashku për të kryer një funksion të caktuar. Ka sisteme në natyrë, si dhe sisteme të ndërtuara nga njeriu. Shembuj të sistemeve në natyrë, janë sistemet e trupit të njeriut. Shembuj të sistemeve të ndërtuara nga njeriu janë sistemet elektrike. Njohja e sistemeve e lejon njeriun të kuptojë si funksionon secila pjesë e sistemit dhe si ndërveprojnë me njëra-tjetrën për të kryer një funksion të caktuar.

Kjo temë përqendrohet tek studimi i sistemeve të bimët, kafshët dhe njeriu, studimi i sistemit elektrik, sistemit Diellor dhe Tokës, sistemeve të orientimit dhe lëvizjes si harta dhe globi, sistemeve të matjes.

Ndërveprimi

Studimi i ndërveprimit midis dhe brenda sistemeve zhvillon të kuptuarit e mjedisit dhe rolit të njeriut në të. Ndërveprimet ndodhin brenda një organizmi, midis organizmave si dhe midis organizmave dhe mjedisit. Ndërveprimi i njeriut me mjedisin drejton zhvillimin e shkencës dhe teknologjisë. Në të njëjtën kohë shkenca dhe teknologjia ndikojnë në mënyrën si njeriu ndërvepron me mjedisin. Të kuptuarit e këtij ndërveprimi e ndihmon nxënësin të kuptojë më mirë pasojat pozitive dhe negative të veprimeve të tij dhe të jetë përgjegjës për to.

Tema fokusohet te ndërveprimi brenda dhe ndërmjet bimëve, kafshëve, njeriut, dhe mjedisit, mikroorganizmave, atmosferës, sistemit Diellor dhe Tokës, forcave, shkencës dhe teknologjisë.

Energjia

Energjia bën të mundur ndryshimet dhe lëvizjen në natyrë. Njeriu përdor forma të ndryshme energjie për qëllime të ndryshme. Të gjitha qeniet e gjalla, përfshirë dhe njeriun, kanë nevojë për energji që të kryejnë proceset jetësore. Të kuptuarit e kësaj teme, i ndihmon nxënësit të vlerësojnë rëndësinë dhe përdorimet e energjisë, si dhe nevojën për ta ruajtur atë.

Kjo temë studion burimet dhe përdorimet e energjisë, shndërrimet e saj nga një formë në tjetrën, dritën, zërin, elektricitetin dhe magnetizmin. Ajo trajton mënyrat e shfrytëzimit të energjisë dhe u krijon mundësitë nxënësve për të identifikuar rastet e keqpërdorimit dhe për pasojë, të ruajtjes dhe kursimit të saj.

Shkallëzimi dhe matja

Kuptimi i shkencës nga nxënësit varet nga shkallëzimi që ata i bëjnë kohës dhe hapësirës pasi nëpërmjet tij ata mund të bëjnë krahasime gjatë vrojtimeve. Shpesh ata kanë vështirësi të punojnë me shkallëzime, që nuk i përdorin në jetën e përditshme, të tilla si ato të distancave shumë të mëdha në hapësirë apo ato shumë të vogla në botën e atomit apo në proceset e ngadalta në kohë të fazave gjeologjike. Gjatë mësimin të shkencës nga shkalla 1- 4, nxënësit mësojnë dhe përshtaten me shumëllojshmëri shkallëzimesh. Ata krahasojnë ngjarjet dhe dukuritë, duke përdorur terma të gjuhës së përditshme si “më e madhe”, “më shpejt” etj në matje të përafërta “me sy”, ose duke përdorur sisteme shkallëzimi në matje të sakta, me instrumente dhe njësi matëse të zyrtarizuara, si p.sh. sistemin ndërkombëtar i njësive SI.

Kjo temë fokusohet te madhësitë fizike, kimike, biologjike, gjeografike, sistemet e njësive, matjet dhe krahasimet e tyre.

3.3.4 Përshkrimi i kompetencave që zhvillon fusha

I gjithë procesi i të nxënimit në fushën e shkencave, në të gjitha shkallët, ka në fokus zhvillimin **ekërkimit shkencor**. Në shkallën e parë dhe të dytë, ai organizohet rreth tri kompetencave specifike të fushës.

Kompetenca 1: Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre

- a) Identifikon një problem ose përcakton një grup problemesh.
- b) Përdor strategji të ndryshme eksplorimi.
- c) Vlerëson qasjen e vet dhe të tjerëve.

Kompetenca 2: Përdorimi i mjeteve, objekteve dhe procedurave shkencore.

- a) Familjarizohet me rolet dhe funksionet e mjeteve, teknikave, instrumenteve dhe procedurave shkencore dhe teknologjike.
- b) Përdor mjete, objekte dhe procedura të ndryshme në përputhje me situatat dhe mënyrat e përdorimit të tyre në to.
- c) Vlerëson ndikimin e mjeteve, instrumenteve dhe procedurave.

Kompetenca 3: Komunikimi në gjuhën dhe terminologjinë e shkencës.

- a) Familjarizohet me gjuhën e jetës së përditshme që lidhet me shkencën dhe teknologjinë.
- b) Përdor gjuhën e simboleve dhe të jetës së përditshme për shkencën dhe teknologjinë.
- c) Përdor efektivisht gjuhën e simboleve dhe të jetës së përditshme për të formuluar pyetje dhe për të argumentuar përgjigjet.

Të tri kompetencat e fushës lidhen me njëra-tjetrën. Nëse kompetenca e parë ka të bëjë me mënyrat e të arsyetuarit, që i mundësojnë nxënësit të merren me probleme shkencore, dy kompetencat e tjera i mësojnë ata, se si të përdorin instrumentet dhe procedurat e duhura dhe si të komunikojnë në gjuhën e shkencës dhe të teknologjisë, për të zgjidhur problemet. Duke zbatuar mënyrat e të arsyetuarit shkencor, nxënësit do të kuptojnë natyrën e mjeteve, objekteve dhe procedurave të përdorura në këtë fushë dhe do të jenë të aftë të vlerësojnë ndikimin pozitiv apo negativ të shkencës dhe teknologjisë në mjedis dhe shoqëri. Përveç kësaj, në prezantimin e shpjegimeve ose sqarimin e zgjidhjeve të tyre, ata do të ndërgjegjësohen për rëndësinë e përdorimit të saktë të gjuhës dhe terminologjisë në shkencë dhe teknologji.

Këto kompetenca zhvillohen së bashku dhe jo veçmas apo njëra pas tjetrës. Për të realizuar metodat dhe procedurat specifike shkencore, nxënësit duhet të njohin dhe të aftësohen për të përdorur konceptet dhe gjuhët që lidhen me to. Ata familjarizohen me këto metoda dhe procedura, të cilat marrin kuptim dhe kanë rëndësi sipas konteksteve ku zbatohen.

Kompetencat e fushës së shkencave lidhen dukshëm dhe në mënyrë logjike e metodike me kompetencat kyçe. Ato janë të lidhura ngushtë me tematikat e fushës dhe zhvillohen nëpërmjet tyre.

3.3.5 Rezultatet e të nxënit

KSNA 1

Shkalla e parë Klasa përgatitore, I, II	Shkalla e dytë Klasa III, IV, V
Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së dytë:	Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së pestë:
1. Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre Nxënësi:	
<ul style="list-style-type: none"> - Bën pyetje dhe jep përgjigje për dukuri të ndryshme në mjedisin rreth tij/saj. 	<ul style="list-style-type: none"> - Eksploron probleme që kërkojnë zgjidhje relativisht të thjeshta duke përdorur metoda dhe strategji konkrete. - Mbledh informacion, planifikon punën e dhe mban shënime për një numër parametrash. - Vlerëson metodën e përdorur duke marrë parasysh një numër elementesh shkencorë dhe teknologjikë. - Bën me vështirësi dallimin ndërmjet aspekteve shkencore dhe teknologjike të një problemi.
2. Përdorimi i mjeteve, objekteve dhe procedurave shkencore Nxënësi:	
<ul style="list-style-type: none"> - Kryen eksperimente të thjeshta për të marrë përgjigjen e një pyetjeje ose për të zgjidhur një problem. - Bën dallimin ndërmjet objekteve natyrore dhe ato të prodhuara nga njeriu. - Kupton funksionimin e objekteve që 	<ul style="list-style-type: none"> - Përdor mjete, instrumente, teknika dhe procedura relativisht të thjeshta dhe konkrete, duke shfrytëzuar çfarë ka mundësi si dhe vlerësimin e shpejtë të rezultateve të marra. - Skicon mjete, instrumente dhe teknika

mund të manipulohen lehtë.

ndihmëse.

- Është i ndërgjegjshëm për shumicën e shembujve të jetës së përditshme se si shkenca dhe teknologjia ndikon në kushtet e jetesës së qenieve të gjalla.

3. Komunikimi në gjuhën dhe terminologjinë e shkencës

Nxënësi:

- Përdor spontanisht elemente të gjuhës shkencore për të formuluar pyetje, për të dhënë përgjigje, shpjeguar mënyrat e bërjes së gjërave, përshkruar objektet dhe funksionimin e tyre.
- Interpreton në mënyrë të saktë dhe rendit informacionin shkencor, duke përfshirë disa tipare të gjuhës shkencore, si:
  - fjalë me të njëjtin kuptim shkencor me atë të jetës së përditshme;
  - fjalë me kuptim shkencor të ndryshëm ose më të precizuar se kuptimi i tyre në jetën e përditshme;
  - disa terma dhe shprehje të specializuara, si dhe diagrama, tabela dhe grafikë të thjeshtë.

Njohuritë

Dukuritë shkencore, modelet, faktet, konceptet dhe parimet, fjalori dhe terminologjia shkencore, instrumentet dhe aparatet shkencore, teknikat e sigurisë, zbatimet shkencore dhe teknologjike.

Diversiteti

- Kafshët
- Bimët
- Mjedis natyror
- Vetitë dhe karakteristikat e lëndëve
- Mikroorganizmat
- Lëndët rreth nesh

Ciklet

<ul style="list-style-type: none"> – Proceset jetësore te bimët, kafshët, njeriu – Moti – Vetitë dhe karakteristikat e lëndëve 	<ul style="list-style-type: none"> – Bimët – Bimët pa lule – Atmosfera – Sistemi Diellor dhe Toka – Nxehja dhe ftohja – Përzierjet dhe ndryshimet e lëndëve
Sistemet	
<ul style="list-style-type: none"> – Elektriciteti 	<ul style="list-style-type: none"> – Bimët dhe kafshët – Njeriu dhe shëndeti – Bimët – Bimët pa lule – Mjedisi natyror – Sistemi Diellor dhe Toka – Atmosfera – Litosfera
Ndërveprimet	
<ul style="list-style-type: none"> – Notimi – Forcat 	<ul style="list-style-type: none"> – Bimët dhe njeriu – Mikroorganizmat – Ndërveprimi njeri/mjedisi – Atmosfera – Sistemi diellor dhe Toka – Kujdesi për mjedisin – Përzierjet dhe ndryshimet e lëndëve – Lëndët rreth nesh – Nxehja dhe ftohja – Magnetët – Sustat – Tingulli
Energjia	
	<ul style="list-style-type: none"> – Burimet e energjisë – Nxehtësia

	– Tingulli
Shkallëzimi dhe matja	
– Matjet, madhësitë fizike, kimike, biologjike, gjeografike, njësitë matëse të temave të mësipërme	– Matjet, madhësitë fizike, kimike, biologjike, gjeografike, njësitë matëse të temave të mësipërme
Aftësitë dhe shkathtësitë	
<ul style="list-style-type: none"> - Formulimi i hipotezës. - Krijimi i mundësive. - Parashikimi - Vrojtimi - Përdorimi i aparateve dhe pajisjeve. - Krahasimi - Klasifikimi - Interpretimi - Shpjegimi - Analiza - Vlerësimi - Komunikimi	
Qëndrimet dhe vlerat	
<ul style="list-style-type: none"> - Kurioziteti - Krijimtaria - Integriteti - Objektiviteti - Mendjehapur - Këmbëngulja - Përgjegjshmëria	

3.3.6 Ndarja e kohës mësimore

Plani mësimorspecifikon peshën në përqindje të fushës së shkencave të natyrës në planin e përgjithshëm mësimor si dhe numrin e orëve të planifikuar për secilën shkallë.

Fusha e të nxënit

	Shkalla 1		Shkalla 2
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V
Shkencat e natyrës (%)	10.5%	4.9%	6.8%
Dituri natyre (orë mësimore/javë)	2 orë	2 orë	4 orë

3.3.7 Udhëzime metodologjike

Metodat, teknikat, strategjitë e mësimdhënies në fushën e shkencave natyrore janë faktorë të rëndësishëm për një mësimdhënie të suksesshme që nxit interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve.

Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënësve të tyre.

Mësimdhënia dhe të nxënësve i bazuar në kompetenca kërkon që në përzgjedhjen dhe përdorimin e strategjive, teknikave dhe metodave të mësimdhënies, mësuesit e fushës së shkencave natyrore:

- të marrin parasysh njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet paraprake të nxënësve, që nënkupton përvojat individuale të tyre dhe mbi këtë bazë, të mbështesin e orientojnë të nxënësve të tyre;
- të nxitin vërtetimin e drejtpërdrejtë, kureshtjen, arsyetimin dhe gjykimin nëpërmjet demonstrimeve, vëzhgimeve në natyrë dhe eksperimenteve;
- të nxitin të menduarit kritik, krijues, dhe zgjidhjen e problemeve;
- të motivojnë nxënësit, duke i konsideruar si partnerë, në kuptimin që në procesin mësimor mësuesi dhe nxënësi janë komplementarë të njëri-tjetrit;
- të mbështesin të nxënësve të pavarur dhe në bashkëpunim të nxënësve përmes punës me projekte, punës në grup, punës individuale;
- të mbajnë parasysh integrimin dhe marrëdhënien ndërmjet lëndëve të shkencave natyrore, zbatimet e tyre në jetën e përditshme, si dhe lidhjen ndërlëndore;
- të shfrytëzojnë burime të shumëllojshme informacioni dhe ta çmojnë tekstin si një burim të rëndësishëm të informacionit, por të pamjaftueshëm për përmbushjen e kompetencave të fushës.
- të përdorin TIK-un si mbështetës dhe lehtësues të mësimdhënies dhe të nxënësve.

Siguria

Mësuesit janë përgjegjës për sigurinë e nxënësve gjatë veprimtarive në klasë, për nxitjen dhe motivimin e tyre për rregullat dhe përgjegjësitë e sigurisë. Ata duhet të planifikojnë gjithmonë veprimtari praktike të sigurt dhe t'u tregojnë nxënësve kushtet e sigurisë në përputhje me ato të bordit të shkollës dhe politikave të Ministrisë së Arsimit dhe Sportit.

Gjatë veprimtarive në fushën e shkencës, nxënësit zbatojnë gjithmonë dhe në mënyrë të ndërgjegjshmerregullat e sigurisë në shkollë, klasë dhe jashtë tyre; identifikojnë paraprakisht kushtet, në të cilat veprimtaria mund të mos jetë e sigurtë dhe tregojnë se si mund të parandalohen aksidentet në të gjitha rastet e mundshme; përdorin pajisjet, kimikatet dhe mjetet sipas udhëzimeve; tregojnë vazhdimisht shqetësim për sigurinë e tyre dhe të tjerëve.

3.3.8 Udhëzime për vlerësimin

Vlerësimi është pjesë integrale e procesit të mësimdhënies dhe të nxënësve. Ai përfshin mbledhjen e informacioneve me anë të teknikave të ndryshme të vlerësimit për arritjen e rezultateve të pritshme të nxënësve në nivelin e klasesh shkencore. Me këtë informacion, mësuesi merr vendime për vlerësimin përfundimtar të nxënësve, bazuar në gjykimin e tij për nivelin e zotërimit të kompetencave të fushës së shkencave të natyrës nga ana e nxënësve. Vlerësimi u shërben mësuesve për të përmirësuar metodat e mësimdhënies, nxënësve për të përmirësuar të nxënësve, si dhe prindërve për të monitoruar progresin e fëmijëve të tyre në shkollë.

Vlerësimimatshkallën në të cilën njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet e dëshiruara janë arritur ngaxnënësit. Ndërsa vlerësimi i shërben shumë qëllimeve, është e rëndësishme që mësuesi t'ia përshtatë llojin e vlerësimit, qëllimit specifik të synuar.

Është thelbësore që vlerësimi të jetë pjesë e procesit të mësimdhënies dhe të nxënësve. I gjithë procesi i të nxënësve në shkencat e natyrës mbështetet në kërkimin shkencor, si i tillë edhe vlerësimi merr shumë forma. Për vlerësimet me shkrim mësuesit duhet të përdorin situata të jetës reale, që përfshijnë shkencën në jetën e përditshme, shoqëri dhe mjedis, si pikënisje për ndërtimin e pyetjeve në mënyrë që të pasqyrojnë zbatimin e njohurive shkencore në kontekste të jetës reale. Situatat e zgjedhura duhet të jenë domethënëse dhe tërheqëse. Përveç testeve me shkrim, mësuesit mund të kryejnë vlerësimetë bazuara në performancën e nxënësve duke përdorur mënyra të mëposhtme si:

punët praktike;

modelet dhe maketet;

punët laboratorike;

posterat;

projektet kurrikulare dhe ndërlëndore;

lojërat dhe kuicet;

detyrat individuale;
vrojtimet e mësuesit;
lista e kontrollit;
esetë;

debatet;
loja me role;
portofoli.

Mësuesi mund të vlerësojë nxënësit përmes përdorimit të portofolit. Ai është një koleksionsistematik i punës së nxënësve dhe siguron një tablo të plotë të arritjes së tyre. Puna e mbledhurofron të dhëna të shumta për zhvillimin dhe progresin e nxënësve në përvetësimin e njohurive, të kuptuarit e koncepteve shkencore, zbatimin shkathtësi vetë procesit, dhe zhvillimin e qëndrimeve. Ajo gjithashtu u ofron nxënësve mundësi për vetëvlerësim dhe reflektim përmes rishikimit të portofoleve të tyre.

Vlerësimi në bazë shkolle, si vlerësimi formues dhe vlerësimi përmbledhës duhet të përdoret për të siguruar një tablo të plotë të performancës dhe progresit të nxënësve si dhe efektivitetit të procesit të mësimdhënies dhe të nxënësve.

3.3.9 Materiale dhe burime mësimore

Një rol të rëndësishëm në procesin e të nxënësve në shkencat e natyrës zënë mjetet konkretizuese. Ato kanë funksione të ndryshme si : informimi, motivimi, konkretizimi, demonstrimi, ilustrimi, plotësimi i të dhënave, shpjegimi i përmbajtjes mësimore, nxitja e aftësive të të menduarit kritik dhe krijues, zhvillimi dhe përsosja e aftësive, racionalizimi i kohës, bashkëveprimi nxënës - mësues etj. Ato duhet të sigurohen dhe të zgjidhen në sasinë dhe cilësinë e duhur. Në planin mësimor ditor ato planifikohen për çdo temë, vetëm se mësuesi duhet të njohë mirë metodikën e demonstrimit dhe të aktivizimit të nxënësve nëpërmjet tyre. Që këto mjete të jenë sa më funksionale në orën e mësimit, ato duhet të plotësojnë disa kërkesa metodike, shkencore, psikologjike, estetike, teknike dhe ekonomike.

Disa nga mjetet më të përdorshme didaktike janë:

- > *Mjetet pamore natyrore si:* objektet natyrore të gjalla ose jo të gjalla, koleksionet.
- > *Mjetet artificiale si:* maketet, modelet, fotografitë, vizatimet, skemat, tabelat.
- > *Mjetet audiovizive si:* televizor, magnetofon, film, video, video-projektor, videokasetë, kompjuter, internet, teletekst, CD.
- > *Mjetet dëgjimore:* radio, magnetofon, telefon, kasetofonetj.
- > *Mjetet verbale, tekstet si:* tekstet mësimore (të detyruara), libri i mësuesit, fletoret e punës, revistat, atlasat, mund të përdoren në shkollë për të mbështetur punën

kërkimore të nxënësve. Këto burime duhet të diskutohen dhe vlerësohen nga stafi si një pjesë e planit të tyre për shkencën. Ky plan duhet të jetë i rëndësishëm për të përzgjedhur burimet e dyta, të cilat ndihmojnë për të mbështetur nxënësit në punët e tyre shkencore, si dhe në kryerjen e vizatimeve apo krijimeve të ndryshme.

> *Mjedisi mësimorski:* (klasa, laborator, kabinetet e punës, natyra, ferma, etj.)

Sugjerime për përdorimin e TIK-ut

- Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet e Web-shkencës dhe teknologjisë, të rekomanduara nga mësuesi.
- Përdorimi i CD-ROM-it për ruajtjen e informacionit të dëshiruar.
- Organizimi dhe prezantimi i të dhënave duke përdorur tipa të ndryshëm software
- Paraqitja grafike e të dhënave.

3.4 Fusha e të nxënit: Shoqëria dhe mjedisi

3.4.1 Hyrje

Fusha “Shoqëria dhe mjedisi” u krijon nxënësve mundësitë të zhvillojnë kompetencat e nevojshme për të përmbushur rolin e tyre si anëtarë të një shoqërie shumëkulturore dhe demokratike në një botë gjithnjë e më të ndërvarur.

Përmes kësaj fushe, nxënësit zhvillojnë bazat e qytetarisë, duke siguruar kuptimin e ligjshmërisë, të proceseve ekonomike, shoqërore, kulturore dhe të çështjeve që lidhen me to; zhvillojnë konceptin e kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në këndvështrimin e marrëdhënieve historike dhe zbatojnë këtë kuptim në analizën e pasojave të veprimeve individuale dhe kolektive në shoqëri, në të kaluarën dhe sot; zhvillojnë këndvështrimin e tyre hapësinor për botën, për kompleksitetin dhe ndërvarësinë e vendeve dhe rajoneve në botë. Nxënësit aftësohen të vlerësojnë pasojat e ndërveprimit të shoqërisë me mjedisin për të ndërmarrë veprime që mbështesin zhvillimin e qëndrueshëm.

Përvojat mësimore të kësaj fushe të të nxënit ,i shërbejnë përmbushjes së kompetencave, me fokus të veçantë kultivimin e identitetit personal, shoqëror, kombëtar e kulturor. Në shkallën e parë dhe të dytë nxënësit aftësohen rreth marrjes së vendimeve, njohin dhe kuptojnë veten e tyre, shoqërinë dhe botën. Përmes fushës “Shoqëria dhe mjedisi”, në këto shkallë, nxënësit zhvillojnë qëndrimet, aftësitë dhe njohuritë që i përgatisin ata të jenë qytetarë aktivë, të informuar dhe të përgjegjshëm për veten dhe shoqërinë.

3.4.2 Qëllimi i fushës

Fusha “Shoqëria dhe mjedisi” synon që nxënësit:

- të aftësohen për t’u bërë qytetarë aktivë dhe të përgjegjshëm në dimension lokal, kombëtar, rajonal, evropian e global, duke ndërtuar identitetin individual dhe kolektiv përmes njohjes së trashëgimisë së tyre historike të përbashkët;
- të zhvillojnë vlerat themelore të qytetarisë si tolerancën, mirëkuptimin, të drejtat e njeriut dhe demokracinë;
- të zhvillojnë bazat e qytetarisë duke siguruar kuptimin e ligjshmërisë, të proceseve politike, ekonomike, shoqërore, kulturore dhe të çështjeve që lidhet me to, përmes studimit të gjithë përvojës njerëzore;

- të aftësohen për të ndërvepruar me individë dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme, për të njohur të kaluarën, për të kuptuar ndërveprimin e saj me të sotmen dhe me perspektivat e së ardhmes, duke nxënë, analizuar dhe menduar në mënyrë kritike;
- të kuptojnë zhvillimin e personalitetit të tyre, mënyrën si ata ngjasojnë dhe diferencohen nga të tjerët në raport me kohën dhe me hapësirën, të dallojnë diferencën midis supozimit dhe faktit, të kuptojnë kompleksitetin e çështjes historike, të mos besojnë në përgjigjen e paargumentuar dhe të respektojnë përpikërinë e burimeve historike;
- të zhvillojnë këndvështrimin e tyre hapësinor për botën, për kompleksitetin dhe ndërvarësinë ndërmjet aspekteve fizike dhe humaneve të rajoneve e vendeve në botë;
- të vlerësojnë pasojat e ndërveprimit të shoqërisë me mjedisin për të ndërmarrë veprime që mbështesin zhvillimin e qëndrueshëm;
- të zotërojnë shkathtësinë e kërkimit, interpretimit, organizimit të njohurive dhe të komunikimit të tyre në mënyra të ndryshme.

3.4.3 Tematikat e fushës dhe përshkrimi i tyre

Tematikat e përbashkëta të fushës shërbejnë si instrument i fuqishëm integruar, në funksion të zhvillimit të kompetencave të fushës. Ndonëse secila prej tyre përshkruhet veçmas, ato shpesh kanë elemente të ndërthurura, në funksion të zhvillimit të kompetencave.

Proceset shoqërore

Proceset shoqërore përfshijnë zhvillimet dhe ndryshimet që ndodhin në jetën shoqërore, në mjedisin ku jeton, në nivel vendor, rajonal dhe global. Këto procese ndodhin në të gjitha fushat e jetës dhe të veprimtarisë shoqërore (fusha ekonomike, politike, shoqërore, ligjore, kulturore etj.) dhe në korrelacion me njëra-tjetrën, ndikojnë jetën tonë dhe të shoqërisë. Njohja e këtyre proceseve, e ligjshmërisë dhe e lidhjeve shkak-pasojë është domosdoshmëri për vendimmarrjet tona dhe për shkallën tonë të lirisë në këtë proces vendimmarrje.

Vetëm në këtë bazë, pjesëmarrja qytetare do të jetë e përgjegjshme, e vetëdijshme, aktive dhe e orientuar nga e ardhmja dhe zhvillimi i qëndrueshëm.

Kronologjia, ndryshimi, vazhdimësia

Duke studiuar të kaluarën dhe trashëgiminë e saj, nxënësit kuptojnë konceptet kyçe historike si; kronologjia, ndryshimi dhe vazhdimësia, lidhjet shkak- pasojë, shumëllojshmëria kulturore etnike dhe fetare, rëndësia dhe perspektiva, fillimisht nëpërmjet njohjes dhe kuptimit të historisë personale dhe familjare, historisë së shkollës, historisë së zonës, rajonit për t'u zgjeruar më pas në njohjen dhe kuptimin e historisë së vendit dhe atë të qytetërimeve botërore. Kuptimi i kronologjisë aftëson nxënësit të kuptojnë vijimësinë e ngjarjeve në të kaluarën dhe marrëdhënien shkak-pasojë. Nxënësit kuptojnë rolin e kohës në ndryshueshmërinë e njerëzve, shoqërisë dhe mjedisit, duke njohur disa nga ndryshimet më të rëndësishme që kanë ndodhur, duke filluar nga elementët e jetës së përditshme e deri në ndryshimet shoqërore, ekonomike, kulturore, që kanë formësuar botën.

Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve dhe mjediseve

Përmes kësaj tematike nxënësit zhvillojnë këndvështrimin e tyre hapësinor për botën, kuptojnë vendndodhjen e njerëzve, të vendeve, rajoneve dhe burimeve si dhe përshkruajnë arsyet e kësaj vendndodhjeje. Nxënësit eksplorojnë si kanë ndikuar dhe ndikojnë ngjarjet historike, faktorët fizikë dhe humanë në zhvillimin vendor, rajonal, kombëtar dhe global. Ata vëzhgojnë dhe debatojnë rreth pasojave sociale dhe ekonomike të ndryshimeve mjedisore dhe propozojnë krahasojnë e vlerësojnë alternativat e përdorimit të burimeve natyrore në komunitete, rajone, kombe dhe në botë.

Individët, grupet, shoqëria

Nxënësit kuptojnë mënyrën si formohen, ruhen dhe ndryshojnë marrëdhëniet shoqërore. Ata dallojnë dhe shpjegojnë rolin dhe ndikimin e ndryshëm që kanë në shoqëri lloje dhe forma të caktura institucionesh sociale si: familja, shkolla, organizatat qytetare, arsimore, qeveritare dhe fetare dhe shqyrtojnë ndikimin e tyre në jetën e njerëzve. Ata studiojnë larminë e marrëdhënieve midis individëve dhe grupeve në shoqëri, eksplorojnë faktorët, që qëndrojnë në themel të tyre, mënyrën si funksionojnë dhe ndryshojnë.

Nxënësit marrin vendime mbi bazën e njohurive të fituara në nivele të ndryshme shkollimi, për qëndrime e sjellje të ndryshme, që kanë lidhje me jetën dhe bashkejetesën paqësore në shoqëri.

Kultura

Nxënësit kuptojnë si qeniet njerëzore krijojnë, mësojnë, ndajnë së bashku dhe përshtaten ndaj kulturës. Ata vlerësojnë rolin e kulturës në formimin e jetës dhe të shoqërisë ku jetojnë, si

dhe jetën dhe shoqëritë e të tjerëve dhe marrin vendime mbi bazën e njohurive për kulturën në faza të ndryshme të shkollimit të tyre, në emër të respektimit të diversitetit kulturor dhe të bashkëjetesës paqësore ndërmjet njerëzve dhe kulturave.

Prodhimi, shpërndarja dhe konsumi

Përmes kësaj tematike nxënësit fitojnë njohuri për mënyrën si njerëzit organizojnë prodhimin, shpërndarjen dhe konsumin e të mirave e të shërbimeve dhe njihen e kuptojnë çështjet themelore, që lidhen me vendimet në fushën e veprimtarisë ekonomike. Ata njihen në përputhje me nivelin e shkollimit dhe të kurrikulës, me konceptet kryesore ekonomike dhe rëndësinë që ka njohja e tyre për jetën e tij dhe të shoqërisë. Në këtë mënyrë, mundësohet edhe reazimi i kompetencës ekonomike, që nënkupton njohuri për funksionimin e botës ekonomike dhe aftësi për të vepruar me mençuri në këtë botë.

Pushteti, autoriteti, qeverisja

Përmes kësaj tematike, nxënësit fitojnë dije dhe ndërtojnë njohuri për rregullat e jetës kolektive e kushtet demokratike për zbatimin e tyre, si dhe për mundësitë që ekzistojnë në një shoqëri demokratike në të gjitha nivelet e jetës politike. Ata ndërtojnë njohuri për institucionet publike demokratike dhe për rregullat e lirisë dhe të vepruarit, dhe ndërgjegjësohen që ndërtimi i institucioneve demokratike dhe gëzimi i këtyre lirive, janë përgjegjësi e të gjithë qytetarëve.

3.4.4 Përshkrimi i kompetencave që zhvillon fusha

Procesi i të nxënit në fushën “Shoqëria dhe mjedisi”, në të gjitha shkallët, ka në fokus kryesisht zhvillimin e kompetencës shoqërore dhe qytetare, si një ndër kompetencat kyçe si dhe në sasinë dhe cilësinë e duhur edhe të kompetencave të tjera.

Kjo kompetencë përbëhet nga dimensionet personale, ndërpersonale dhe ndërkulturore që përfshijnë dhe lidhen me të gjitha qëndrimet që përgatitin individët për të marrë pjesë në mënyrë të efektshme dhe konstruktive në jetën dhe punën shoqërore dhe, në mënyrë të veçantë, në shoqëritë gjithnjë e më të larmishme, për të zgjidhur konfliktet atje, atëherë dhe kur kjo është e nevojshme.

Kompetenca shoqërore dhe qytetare i përgatit individët për të marrë pjesë plotësisht në jetën qytetare, duke u bazuar në njohuritë për konceptet dhe strukturat shoqërore, ekonomike, politike etj. dhe për t'iu përkushtuar pjesëmarrjes aktive e demokratike.

Nxënësi njih dhe pranon rëndësinë që ka zhvillimi i kompetencave të qytetarisë për përgatitjen për të marrë pjesë plotësisht në jetën qytetare, duke u bazuar në njohuritë për konceptet dhe strukturat shoqërore dhe politike dhe për t'iu përkushtuar pjesëmarrjes aktive e demokratike.

Nxënësi argumenton rëndësinë që ka kompetenca shoqërore dhe qytetare për të motivuar pjesëmarrjen e efektshme me të tjerët në jetën publike dhe për t'u solidarizuar në zgjidhjen e problemeve që lidhen me komunitetin lokal dhe më gjerë.

Nxënësi argumenton që kompetenca shoqërore dhe qytetare zhvillohet duke bazuar në njohuritë për ligjësitë dhe konceptet themelore të demokracisë, të drejtësisë, të barazisë, të qytetarisë dhe të të drejtave të njeriut.

Nxënësi argumenton që kompetenca shoqërore dhe qytetare bazohet në njohuritë historike për ngjarjet dhe prirjet themelore të zhvillimit të historisë së njerëzimit dhe asaj kombëtare, në njohuritë për ligjësitë dhe ngjarjet bashkëkohore dhe në prirjet për të ardhmen.

Nxënësi përdor konceptin e kohës dhe të hapësirës në të gjitha gjykimet dhe vendimmarrjet e tij në fushën e historisë, shoqërisë, filozofisë etj.

Nxënësi zhvillon këndvështrimin e tij hapësinor për botën, kupton vendndodhjen e njerëzve, të rajoneve, të vendeve si dhe të burimeve dhe shpjegon arsyen e kësaj vendndodhjeje.

Nxënësi eksploron konceptet themelore gjeografike dhe marrëdhëniet ndërmjet qenieve njerëzore me mjedisin.

Nxënësi pranon rëndësinë që ka kompetenca kompetenca shoqërore dhe qytetare për reflektimin kritik e krijues dhe për pjesëmarrjen konstruktive në veprimtaritë e komunitetit ose të fqinjësisë si dhe në proceset e vendimmarrjes, veçanërisht përmes votimit, në nivel vendor, kombëtar dhe European.

Nxënësi kupton mënyrën si individët mund të sigurojnë shëndetin e tyre më të mirë mendor, intelektual e fizik, në shërbim të vetes, të familjes dhe të mjedisit të tyre shoqëror. Ata njohin lidhjen e mënyrës së shëndetshme të jetesës me zhvillimin e tyre tërësor dhe veprojnë për të realizuar atë.

Nxënësi njih konceptet themelore që lidhen me individët, grupet etj. me barazinë dhe mosdiskriminimin gjinor, me shoqërinë dhe kulturën. Ai kupton dhe merr vendime mbi bazën e të kuptuarit të dimensioneve shumëkulturore, ekonomike, ligjore, politike e shoqërore të shoqërisë Europiane si dhe të ndërveprimit të identitetit kulturor kombëtar me atë European e më gjerë.

Nxënësi komunikon në mënyrë konstruktive në mjedise të ndryshme dhe shfaq aftësinë për tolerancë, për të shprehur dhe kuptuar këndvështrimet e ndryshme, për të negociuar, për të krijuar besim dhe për të kuptuar ndjenjat dhe qëndrimet e të tjerë.

Nxënësi është i vetëdijshëm që kompetenca bazohet në ndjenjën e integritetit, të bashkëpunimit, të pohimit të vetvetes pa përjashtuar tjetrin. Ai pranon se individët duhet të interesohen për zhvillimet ekonomike, politike, shoqërore, në nivel kombëtar dhe global dhe për komunikimin ndërkulturor.

Ata vlerësojnë diversitetin, respektojnë të tjerët dhe përgatiten për të kapërcyer paragjykimet dhe për të arritur kompromise.

Nxënësit zhvillojnë vetëdijen për qëllimet, vlerat dhe lëvizjet politike në nivel kombëtar dhe European si dhe vetëdijen për diversitetin dhe identitet kulturor në Europë.

3.4.5 Rezultatet e të nxënit

KSNA 1	
Shkalla e parë	Shkalla e dytë
Klasa përgatitore, Klasa I, II	Klasa III, IV dhe V
Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së dytë :	Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së pestë:
1. Proceset shoqërore	
Nxënësi:	

- Përshkrimi i ngjarjeve shoqërore, kulturore e historike si dhe dukurive natyrore duke marrë shembuj nga jeta e përditshme dhe nga e kaluara.
- Përshkruan ngjarjet më të rëndësishme të historisë personale dhe asaj familjare, historisë së shkollës, historisë së zonës e rajonit ,duke identifikuarndryshimet në historinë efamiljeve tëtyre osetë komunitetit ku jeton.

- Shpjegon ngjarje historike, shoqërore përmes shembujve nga jeta e përditshme dhe e kaluara.
- Hulumton elementet fizike dhe humane të mjedisit, trashëgimisë natyrore dhe kulturore, dukuri dhe procese natyrore, shoqërore e mjedisore në nivel lokal e rajonal.
- Identifikon disa ngangjarjet dhe proceset historikeqë kanë pasurndikimthelbësornë historinë e vendit dhe botës.

2. Kronologjia, ndryshimi dhe vazhdimësia

Nxënësi:

- Përshkruan historinë personale dhe familjare, historinë e shkollës, historinë e zonës dhe rajonit, duke përdorur saktë datat dhe kuptuar vijimësinë e ngjarjeve në të kaluarën dhe lidhjen e tyre shkak-pasojë.
- Identifikon dhe respekton dallimet kulturore, etnike, rajonale, gjuhësore, sociale, ekonomike, teknologjike, politike dhe fetare nëpërmjet njohjes së kulturavetë ndryshme të njerëzve dhe të shoqërive në të kaluarën dhe se si të gjitha këto kanë formësuar botën.

- Shpjegon zhvillimin e marrëdhënieve shoqërore dhe historike nga e kaluara në të tashmen, në Shqipëri dhe botë në mënyrë që të kuptojnë jetën dhe ngjarjet e së shkuarës, si dhe lidhjen e tyre me të tashmen dhe të ardhmen.
- Shpjegon ndryshimin dhe vazhdimësinë e ngjarjeve historike brenda dhe përtej periudhave historike, referuar burimeve.

3. Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve

Nxënësi:

- Identifikon veçoritë e mjedisit gjeografik dhe banorëve që jetojnë në një hapësirë të caktuar. - Dallon mënyra të përdorimit të burimeve të caktuara në bashkësinë, ku jeton.	- Dallon tipare të veçanta të mjedisit gjeografik dhe banorëve ,që jetojnë në një mjedis të caktuar. - Dallon raste të ndikimit të ngjarjeve të caktuara dhe faktorëve fizikë ,në zhvillimin e komunitetit ose të vendit, ku jetojnë.

4. Pushteti, autoriteti, qeverisja

Nxënësi:

- Dallon të drejta dhe përgjegjësi individuale në grupin social ku jeton, si: familja, bashkëmoshatarët, klasa, shkolla. - Identifikon disa nga qëllimet e qeverisjes vendore dhe asaj shtetërore. - Jep shembuj se si sigurohen nevojat dhe dëshirat e njerëzve në niveleve të ndryshme si familja e komuniteti - Shjeron se individët dhe grupet ku ata bëjnë pjesë duhet të pranojnë diversitetin, për të ruajtur marrëdhënie miqësore me qëllim që sigurohet paqja dhe jetesa paqësore. - Dallon shkallë të ndryshme qeverisjeje nga klasa, shkolla e bashkësia dhe identifikon disa persona përgjegjës në çdo nivel. - Dallon faktorët që kontribuojnë për bashkëpunimin ndërmjet nxënësve dhe grupimeve që dallohen në shkollë dhe në lagje dhe disa nga shkaqet e konflikteve ndërmjet tyre. - Përshkruan ndryshimin ndërmjet	- Përshkruan të drejtat dhe përgjegjësitë individuale në lidhje me grupin social si: familja, bashkëmoshatarët, klasa, shkolla. - Shjeron qëllimet më kryesore të qeverisjes vendore dhe asaj shtetërore. - Jep shembuj se si qeveria punon për të siguruar, ose jo, nevojat dhe dëshirat e njerëzve, se si krijon rendin dhe sigurinë, si dhe menaxhon konfliktet. - Shjeron se si grupet dhe organizatat duhet të nxitin unitetin dhe e trajtojnë diversitetin, duke mbajtur marrëdhënie miqësore, me qëllim sigurimin e rendit dhe qetësisë. - Bën dallimin ndërmjet qeverisjes vendore dhe qendrore dhe identifikon drejtuesit-përgjegjës të këtyre niveleve si: kryetar bashkie, kryetar komune, kryeministër dhe president. - Dallon faktorët që kontribuojnë për bashkëpunimin, si dhe shkaqet që krijojnë debate dhe kundërshti brenda ose në mes grupimeve të ndryshme.

dëshirave dhe nevojave individuale dhe të grupeve dhe jep mendimin e vet për koncepte të tilla si: drejtësi, paanësi, ndershmëri.

- Shpjegon dhe jep shembuj të mospërputhjes ndërmjet dëshirave dhe nevojave individuale dhe të grupeve, si dhe koncepteve të tilla si: drejtësi, paanësi, ndershmëri.

5. Prodhimi, konsumi dhe shpërndarja

Nxënësi:

- Zbulon që njerëzit kanë parapëlqime të ndryshme dhe bëjnë zgjedhje të ndryshme. Ai dallon dhe vlerëson ndryshimet që ekzistojnë ndërmjet individëve.
- Identifikon personazhe ,që planifikojnë të fitojnë para, thotë me fjalët e tij ç'është paraja dhe dallon monedhën si një nga format e parasë. Ai njih rëndësinë e të kursyerit të parave për të blerë diçka, për të plotësuar një dëshirë.
- Zbulon si njerëzit në një familje janë të ngjashëm dhe të ndryshëm, si ata punojnë së bashku për një jetë më të mirë. Ai bëhet i vetëdijshëm që të gjitha familjet, për të jetuar, duhet të kenë ushqim, veshje dhe shtëpi banimi.
- Fillon të kuptojë ndryshimin ndërmjet një nevoje dhe një dëshire. Ai kupton se si punët (profesionet) u sigurojnë anëtarëve të familjes plotësimin e nevojave dhe të dëshirave dhe diskuton për rëndësinë që ka puna,për të paguar për nevojat dhe dëshirat tona.

- Dallon punët e ndryshme që kryhen në komunitet. Ai kupton fillon të krijojë idenë si njerëzit jetojnë dhe punojnë në komunitet dhe bëhet i vetëdijshëm për nevojën e punës së përbashkët.
- Kupton rolin ekonomik të qeverisë në një komunitet, duke dalluar shërbimet që qeveria siguron për qytetarët. Ai tregon se qeveria duhet të mbledhë taksa për të paguar këto shërbime dhe shpjegon rëndësinë e taksave , për vetë funksionimin e komunitetit.
- Përcakton variantin më të mirë të përdorimit të një mjedisi për një veprimtari ekonomike.
- Diskuton për rëndësinë e planifikimit qytetar ,për zhvillimin ekonomik të një qyteti. Ai tregon rëndësinë e një projekti dhe eksploron rolin e një drejtuesi biznesi në bashkëpunim me të tjerë për të zbatuar një projekt konkret.
- Përkufizon konceptet konsumator, prodhues dhe sipërmarrës. Ai dallon ndryshimet ndërmjet konsumatorit dhe prodhuesit

- Eksploron sipërmarrjen dhe ushtron të qenit sipërmarrës, duke kthyer idetë e tij në veprimtari ekonomike. Nxënësi shqyrton aftësitë dhe shprehitë e nevojshme për punët që kërkohet nga bizneset ose veprimtaritë ekonomike, në një sistem të sipërmarrjes së lirë.
- Mëson për burimet dhe për mënyrën si ato shërbejnë për teknologjinë, punëtorët dhe për nevojat e biznesit dhe të industrisë.
- Shqyrton rajonet e Evropës që janë të pasura me burime. Ata dallojnë burimet që përdoren nga bizneset për të prodhuar produktet e tyre dhe diskutojnë për rëndësinë që ka vendndodhja e një biznesi, për shkak të ekzistencës ose jo të burimeve.

6. Individët, grupet, shoqëria

Nxënësi:

- Identifikon rolet si shembull i sjelljeve të të nxënësit të tij në situatat e grupit, si : nxënës, anëtar familje, anëtar i barabartë i grupit në një lojë, ose anëtar i klubeve të ndryshme shkollore.
- Jep shembuj të grupeve dhe tregon ndikimin e ligjeve dhe rregullave. Nga ana tjetër ai tregon ndikimet e moshatarëve të njerëzimit, ngjarjet dhe elementet kulturore p.sh rregullat e klasës, të shkollës, të komunitetit,
- Identifikon shembuj të konflikteve
- Demonstron të kuptuarit e koncepteve të tilla si roli, statusi dhe klasa sociale në përshkrimin e ndërveprimit të individit me grupet sociale. Ai analizon ndikimet e grupit dhe të institucioneve tek njerëzimit, ngjarjet dhe elementet e kulturës.
- Përshkruan forma të ndryshme sesi institucionet marrin pjesë dhe bashkëveprojnë me njerëzimit. Ai identifikon dhe analizon shembuj tensionesh midis shprehjeve të individualitetit dhe grupit ose përpjekjeve

ndërmjet grupeve, individëve ose institucioneve, si dhe ndërmjet besimit individual dhe ligjeve, rregullave dhe praktikave qeverisëse në shkollë, familje dhe komunitet.

- Tregon grupe dhe institucione që punojnë për plotësimin e nevojave individuale, si dhe për sigurimin e të mirave të përbashkëta, duke identifikuar edhe shembuj për rastet kur këto grupe dhe institucione nuk punojnë në këtë drejtim.

institucionale për të vënë në lëvizje konformitetin social.

- Identifikon dhe përshkruan shembuj të tensioneve midis sistemeve të besimit, ligjeve dhe politikave të qeverisjes. Ai përshkruan rolin e institucioneve për të përshpejtuar vazhdimësinë dhe ndryshimin njëkohësisht.
- Zbaton njohuritë sesi grupet dhe institucionet punojnë për të përmbushur nevojat individuale dhe për të nxitur të mirën e përgjithshme.

7. Kultura

Nxënësi:

- Dallon ngjashmëritë dhe ndryshimet në grupe të caktuara si familje, klasë, shkollë, shoqërinë në tërësi, duke iu referuar kulturave, nevojave të përbashkëta njerëzore dhe interesave të tyre në mjedisin ku jeton.
- Dallon se si përvojat e individëve të caktuar mund të interpretohen ndryshe nga njerëzit.
- Dallon si gjuha shqipe, tregimet, folklori, muzika, krijimet i japin mundësi individit të shprehë vetveten dhe si ajo ndikon në sjelljen e të tyre.
- Dallon ndryshimet që ekzistojnë, në mënyrën si njerëzit mendojnë, ndajnë dhe dallojnë në mes tyre në çështje të ndryshme të jetës së përditshme etj.
- Jep shembuj për rëndësinë që ka uniteti

- Eksploron dhe shqyrton ngjashmëritë dhe ndryshimet në grupe të caktuara si familje, klasë, shkollë, shoqërinë në tërësi, duke iu referuar kulturave, nevojave të përbashkëta njerëzore dhe interesave të tyre.
- Jep shembuj se si përvojat e grupeve të caktuara mund të interpretohen ndryshe nga njerëz me prejardhje dhe këndvështrime të ndryshme kulturore.
- Shqyrton rrugët në të cilat gjuha shqipe, tregimet, folklori, muzika, krijimet i japin mundësi shprehjes së kulturës dhe ndikojnë në sjelljen e njerëzve dhe në jetën e tyre.
- Krahason rrugët në të cilat njerëzit, në mënyra të ndryshme, mendojnë dhe ndajnë në mes tyre çështje të tilla si

kulturor dhe të diversiteti brenda dhe në mes grupeve të ndryshme si; shkollë, komunitet, popullsi autoktone etj.

ajo e mjedisit fizik dhe kushteve sociale etj.

- Jep shembuj dhe shqyrton rëndësinë e unitetit kulturor dhe të diversitetit brenda dhe në mes grupeve të ndryshme si shkollë, komunitet, popullsi autoktone etj.

Konceptet kyç

- Koha - Kronologjia - Burime - Ndryshimi dhe vazhdimësia - Shkaku dhe pasoja - Rëndësia - Perspektiva - Diversitet kulturor, etnik, fetar, gjuhësor - Kultura - Epokë - Periudha historike - Shtet - Procese - Ngjarje - Rajoni - Hapësira - Vendndodhje - Vendi - Mjedisi natyror - Mjedisi human - Ndërveprimi - Burime natyrore - Burime njerëzore - Lëvizja	- Grupim shoqëror - Familje - Ndryshimi dhe ngjashmëria - Shërbim komunitar, - Respekt - Tolerancë - Të drejtat dhe përgjegjësitë - Pjesëmarrje - Qytetar - Komunitet - Punë vullnetare - Pushtet - Zgjedhje - Organizim pushteti - Siguri rrugore - Veprimtari ekonomike konsumator - Banka - Grup shoqëror - Rregull - Qarkullim i parasë - Punësim - Taksa - Tregti - Konsumator

- Sipërmarrës
- Konkurrencë

Aftësitë dhe shkathtësitë

<ul style="list-style-type: none"> - Përdorim dhe interpretim i hartave, fotografive ajrore, imazheve satelitore. - Ndërtim dhe interpretim i grafikëve, diagramave, të dhënave statistikore. - Vrojtimi. - Krijim i modeleve. - Përdorimi i burimeve historike. - Kërkimi historik. - Komunikimi për të kaluarën. - Perspektiva dhe interpretimi. - Përdorim i TIK-ut. - Përdorim i fjalorit historik, gjeografik. 	<ul style="list-style-type: none"> - Aftësi të të menduarit kritik e krijues. - Aftësi për të zgjidhur problemet. - Aftësi për të zbatuar njohuritë, edhe ato procedurale. - Aftësi për arsyetime dhe reflektime morale. 	<ul style="list-style-type: none"> - Aftësi pjesëmarrëse . - Aftësi komunikuese . - Aftësi për të bashkëpunuar dhe punuar në grupe. - Aftësi për të debatuar, negociuar dhe bërë kompromise. - Aftësi ndërkulturore. - Aftësi për të parandaluar dhe zgjidhur konfliktet. - Aftësi për të ndërmjetësuar. - Aftësi për të marrë përsipër përgjegjësi demokratike.
---	--	--

Qëndrimet dhe vlerat

- Përkushtimi ndaj parimit të universalitetit, të ndërvarësisë dhe të pandashmërisë së të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore.
- Bindja për vlerën, dinjitetin dhe lirinë e individit.
- Përkushtimi ndaj shtetit të së drejtës, drejtësisë, barazisë dhe paanësisë.
- Përkushtimi ndaj paqes dhe zgjidhjes pjesëmarrëse, paqësore dhe konstruktive të problemeve shoqërore.
- Bindja për vlerën dhe domosdoshmërinë e parimeve, institucioneve dhe procedurave demokratike, si dhe për rëndësinë e veprimit qytetar.
- Respektimi i kulturave të tjera; pranimi i parimit të pluralizmit në jetën e përditshme;

- Përkushtimi ndaj vlerës së mirëkuptimit të ndërsjellë, të bashkëpunimit, të mirëbesimit dhe të solidaritetit, si dhe ndaj luftës kundër racizmit, paragjykimeve dhe çdo forme të diskriminimit.
- Bindja në rëndësinë e përgjegjësisë dhe përgjegjshmërisë personale.
- Përkushtimi ndaj parimit të zhvillimit njerëzor të qëndrueshëm, që mban parasysh ekuilibrin ndërmjet zhvillimit ekonomik, shoqëror dhe mjedisor.
- Prirja për të qenë anëtar i pavarur i shoqërisë.
- Prirja për të respektuar vlerat individuale dhe dinjitetin njerëzor.
- Prirja për të marrë përsipër përgjegjësitë personale, politike dhe ekonomike të qytetarit;
- Prirja për t'iu bindur “rregullave të lojës” së demokracisë, si pranimi i vendimit të ligjshëm të shumicës dhe respektimi i të drejtave të minoriteteve.
- Prirja për të marrë pjesë në çështjet qytetare në mënyrë të mirëinformuar, të arsyeshme dhe të efekshme.
- Prirja për të nxitur dhe për të mbështetur funksionimin e shëndetshëm të demokracisë në vend.

3.4.6 Ndarja e kohës

Plani mësimorspecifikon peshën në përqindje të fushës “Shoqëria dhe mjedisi”, në planin e përgjithshëm mësimor si dhe numrin e orëve të planifikuara, për secilën shkallë.

Fusha e të nxënit	Shkalla 1		Shkalla 2
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V
	Shoqëria dhe mjedisi (%)	10.5%	4.9%
Edukim për shoqërinë (orë mësimore/javë)	2 orë	2 orë	5 orë

3.4.7 Udhëzime metodologjike

Metodologjia e zbatimit të kurrikulës bërthamë luan rol thelbësor për përmbushjen e

qëllimeve të fushës “Shoqëria dhe mjedisi”. Të nxënit përmes kësaj fushe mund të realizohet vetëm me anë të pjesëmarrjes aktive të nxënësve, në mënyrë që ata të kuptojnë, të vlerësojnë e të përdorin përmbajtjen e synuar për të ndërtuar mbi të, njohuri, aftësi, shkathtësi e qëndrime të reja, në situata të ndryshme me të cilat do të përballen në të ardhmen.

Mësuesi angazhon nxënësit në një proces, në të cilin ata parashtrojnë pyetje dhe formulojnë përgjigje, inkurajon frymën e mendimit krijues dhe kritik duke nxitur diskutimin ndërmjet tyre, duke inkurajuar pavarësinë e nxënësve, iniciativën e tyre, ndërveprimin. Në këtë qasje mësuesi nxit shpirtin udhëheqës të nxënësve, bashkëpunimin, tolerancën, vetëbesimin dhe shpirtin sipërmarrës, të cilat reflektohen në rezultatet e të nxënit.

Mësimdhënia e bazuar në kompetenca kërkon që mësuesit të përzgjedhin strategji, metoda, teknika dhe forma të ndryshme të punës me nxënës, si dhe të organizojnë përvojat mësimore të nxënësve, që integrojnë njohuritë përkatëse me shkathtësitë, vlerat dhe qëndrimet. Disa nga metodat, teknikat dhe strategjitë e sugjeruara në këtë fushë janë:

- diskutimet;
- debati;
- vrojtimit;
- intervistat;
- ekskursionet;
- vizitat në muze ose vendngjarje historike;
- konkurset;
- projektet kurrikulare dhe ndërkurrikulare;
- etj.

3.4.8 Udhëzime për vlerësimin

Vlerësimi është pjesë integrale e procesit të mësimdhënies dhe të nxënit. Ai përfshin mbledhjen e informacioneve me anë të teknikave të ndryshme të vlerësimit për arritjen e rezultateve të pritshme të të nxënit, në nivel klase dhe shkalle, të nxënësve. Me këtë informacion, mësuesi merr vendime për vlerësimin përfundimtar të nxënësve, bazuar në gjykimin e tij për nivelin e zotërimit nga nxënësit të kompetencave të fushës “Shoqëria dhe

mjedisi”. Mësuesit duhet të përdorin situata të jetës reale, që përfshijnë shoqërinë dhe mjedisin si pikënisje për vlerësimin e nxënësve.

Format e ndryshme të vlerësimit duhet t’u krijojnë mundësi të gjithë nxënësve të vlerësohen në atë mënyrë që është më e përshtatshme për to. Mësuesi mund të vlerësojë nxënësit përmes përdorimit të portofolit. Ai është një koleksion sistematik i punës së nxënësve dhe siguron një tablo të plotë të arritjes së tyre. Puna e mbledhur ofron të dhëna të shumta për zhvillimin dhe progresin e nxënësve në përvetësimin e njohurive, të kuptuarit e koncepteve, zbatimin e shkathtësive dhe zhvillimin e qëndrimeve. Ajo gjithashtu i ofron nxënësve mundësi për vetëvlerësim dhe reflektim përmes rishikimit të portofoleve të tyre.

3.4.9 Materiale dhe burime mësimore

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe procesin e të nxënit, në fushën “Shoqëria dhe mjedisi”, ndihmon në konkretizimin e ideve dhe dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më argëtues për nxënësit. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat mund të jenë të llojeve të ndryshme, si: harta të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projektimi, CD, DVD etj.

3.5 Fusha e të nxënësve: Artet

3.5.1 Hyrje

Fusha e arteve është pjesë e rëndësishme e kurrikulës dhe pjesë integrale e jetës sonë të përditshme, (ku integrohen më së miri) në të përfshihen aspekte të kulturës materiale, shpirtërore, artistike, intelektuale dhe emocionale, në të cilën ndërveprojnë kultura dhe shoqëria. Artet dhe studimi i tyre përkatësisht (art pamor, muzikë, kërcim dhe dramë) lidhen ngushtë dhe ndihmojnë në zhvillimin intelektual, emocional, social dhe kulturor të nxënësve. Artet zhvillojnë forma të ndryshme të inteligjencës dhe mundësojnë të kuptuarit dhe interpretimin e realitetit duke e shndëruar atë në gjuhë simbolike.

Nëpërmjet ndjeshmërisë, subjektivitetit dhe krijimit, praktikat në art mundësojnë për tju dhënë kuptim ideve, për të komunikuar nëpërmjet krijimeve artistike. Gjuha artistike dhe veprat e artit, të veshura me vlera sociale dhe kulturore të jetës së përditshme, kontribuojnë në zhvillimin e këtyre vlerave dhe pasqyrojnë historinë dhe shoqërinë njerëzore. Gjithashtu arti luan një rol të rëndësishëm në shprehjen dhe ruajtjen e vlerave kulturore të shoqërisë dhe në zhvillimin, afirmimin dhe ruajtjen e identitetit kulturor.

Objekti i studimit të fushës së arteve është njohja dhe kuptimi i dukurive të ndryshme artistike nëpërmjet tingujve, ngjyrave, fjalës, lëvizjes, të cilat mësohen, formohen dhe kultivohen përmes teknikave dhe proceseve artistike dhe gjatë procesit mësimor në shkollë dhe jashtë saj, nëpërmjet zbulimit dhe eksperimentimit dhe situatave konkrete, të cilat nxitin të mësuarit konkret të artit.

Artet përfshijnë artin pamor, muzikën, kërcimin dhe dramën si lëndë të detyrueshme në *shkallën 1* dhe në *shkallën 2*.

Kurrikula bërthamë e arteve *në shkallën e parë* fokusohet në ndërgjegjësimin e nxënësve për njohjen e dukurive, fenomeneve dhe objekteve artistike në mjedisin që ata i rrethon. Nxënësit përdorin shqisat pamore dhe dëgjimore për të vëzhguar, dëgjuar dhe mbledhur informacionin, përshkruar ato me qëllim kuptimin e arteve dhe funksionimin e tyre sipas rregullave artistike në art pamor, muzikë dhe kërcim. Ata vëzhgojnë dhe eksplorojnë ndryshimet e tingujve me zhurmat, ritmeve, ngjyrave, fjalëve apo lëvizjeve dhe fillojnë të përshkruajnë marrëdhëniet e tyre në mjedisin brenda dhe jashtë shkollës. Gjithashtu, zhvillojnë mundësitë për të njohur gjuhën artistike të arteve, për të realizuar dhe për të prezantuar punë të ndryshme artistike, për të vlerësuar veprat e arteve të ndryshme

Në *shkallën e dytë*, kurrikula bërthamë e arteve fokusohet në aftësimin e nxënësve në vëzhgimin, reflektimin, komunikimin dhe përdorimin e informacionit nga burime të ndryshme. Ata fillojnë të krijojnë dhe performojnë/realizojnë në mënyrë më sistematike, dhe vlerësojnë artet duke krijuar gjykime dhe qëndrime të qarta nëpërmjet njohjes dhe gjykimit të zhvillimit të tyre historik, duke krijuar kompetenca të qëndrueshme dhe të zbatueshme në këto disiplina artistike.

Ndërsa aspektet e të nxënësve në fushën e arteve, do të zhvillojnë mundësitë e nxënësve për të njohur gjuhën artistike të arteve, për të realizuar dhe për të prezantuar punë të ndryshme artistike, për të vlerësuar veprat e arteve të ndryshme

3.5.2 Qëllimi i fushës

Artet janë konceptuar në funksion të të nxënësve gjatë gjithë jetës. Artet stimulojnë ndërgjegjësimin trupor, ushqejnë imagjinatën dhe kontribuojnë në zhvillimin e vetëbesimit. Fusha e arteve ndihmon në krijimin e identitetit dhe në pasurimin e botëkuptimit të nxënësve. Gjithashtu, fusha e arteve mundëson zhvillimin e vetëdijes dhe identitetit kombëtar, nëpërmjet trajtimit të elementeve dhe vlerave artistike kulturore të trashëgimisë sonë kombëtare.

Fusha e arteve synon:

- zhvillimin e njohurive dhe koncepteve bazë për formimin artistik në arte;
- zbulimin e dukurive dhe fenomeneve nga mjedisi me arte të ndryshme;
- zhvillimin e aftësive artistike, të menduarit kritik dhe krijues;
- zhvillimin personal, intelektual, social dhe kulturor të nxënësve;
- aftësimin e nxënësve për të njohur dhe vlerësuar vepra të artit shqiptar dhe atij botëror, nga periudha dhe kontekste të ndryshme kulturore dhe historike;
- përfshirjen në veprimtari artistike tradicionale, duke manifestuar vlerat e artit kombëtar si pjesë e pandashme e vlerave të artit botëror;
- ndërveprimin në mënyrë sociale, kulturore dhe intelektuale me grupet të ndryshme kulturore apo etnike;
- zhvillimin e kompetencave artistike për të krijuar dhe realizuar punë të ndryshme artistike;
- pjesëmarrjen në jetën kulturore të klasës, shkollës, komunitetit, duke i vënë në shërbim të mjedisit ku jeton aftësitë dhe talentin e vet;

- kontributin personal në zhvillimet artistike – kulturore në nivel lokal, kombëtar dhe më gjerë.

3.5.3 Tematikat e fushës dhe përshkrimi i tyre

Fusha e arteve në shkallën e parë dhe të dytë të arsimit fillor, kërkon të përmbushë disa aspekte themelore të të nxënit, dhe zhvillohet përmes disa tematikave. Ato shërbejnë si instrument i fuqishëm integruar në funksion të zhvillimit të kompetencave të fushës.

Në shkallën e parë dhe të dytë zhvillohen tematikat *gjuha dhe komunikimi artistik, teknika dhe procese artistike* si dhe *historia, kultura dhe shoqëria*. Secila prej tyre përshkruhet veçmas gjatë hartimit dhe zbatimit të programeve për zhvillimin e kompetencave, ndërsa në kurrikulën bërthamë ato kanë elemente të përbashkëta.

Ato janë:

- a) Gjuha dhe komunikimi artistik.
- b) Teknika dhe procese artistike.
- c) Historia, kultura dhe shoqëria.

a) Gjuha dhe komunikimi artistik

Nxënësit i krijohen mundësi të :

- përdorë konceptet artistike (art pamor, muzikë, kërcim dhe dramë), në funksion të proceseve artistike, duke realizuar punë të ndryshme artistike;
- analizojë krijimet e veta dhe të tjerëve në (art pamor, muzikë, kërcim dhe dramë), duke përdorur një gjuhë të thjeshtë artistike;
- prezantojë lirshëm idetë artistike personale;
- përjetojë vepra të ndryshme artistike, duke komunikuar ide dhe qëndrime;
- reflektojë dhe vlerësojë veprimtaritë artistike, duke u shprehur përmes formave të ndryshme të shprehjes artistike.
- komunikojë ide dhe emocione, duke përdorur gjuhën artistike përkatëse në artin pamor, muzikë, kërcim dhe dramë, në procese të ndryshme krijuese dhe performuese;
- shprehë mendimin e vet, në mënyrë artistike, të lirshëm dhe të pavarur;
- shprehë para shokëve apo të tjerëve përjetimet dhe emocionet gjatë shikimit të një filmi, dramatizimi, performimit të një vallëzimi, kënge apo një vizatimi.

b) Teknika dhe procese artistike

Nxënësit i krijohen mundësi të:

- njohë dhe zbatojë teknika dhe procese të ndryshme artistike në artin pamor, muzikë, kërcim dhe dramë;
- përdorë në mënyrë të vetëdijshme gjuhën artistike nëpërmjet mjeteve shprehëse të arteve si: fjalët, tingujt, ngjyrat, format, lëvizjet etj;
- krijojë duke përdorur mjete të ndryshme shprehëse artistike, ide personale dhe origjinale;
- krijojë objekte, animacione, lëvizje të ndryshme sipas imagjinatës, në bazë të elementeve artistikë apo materialeve të dhëna;
- përdorë mediat, si mjete të rëndësishme të informimit, të komunikimit dhe të ndërveprimit në epokën dixhitale, për tu shprehur në mënyrë artistike, lirshëm dhe të pavarur.

c) Historia, kultura dhe shoqëria

Nxënësit i krijohen mundësi të:

- kuptojë rolin dhe ndikimin e artit në shoqëri, në kontekstet e mjedisit ku jeton dhe bashkëvepron etj;
- njohë vepra dhe autorë më të spikatur të krijimtarisë artistike, kontekste të ndryshme historike sociale dhe kulturore;
- identifikojë dhe respektojë vlerat e trashëgimisë kulturore (familjare, të komunitetit, kombëtare dhe më gjerë).

3.5.4 Përshkrimi i kompetencave që zhvillon fusha

I gjithë procesi i të nxënimit në fushën e arteve, në të gjitha shkallët, zhvillohet përmes kompetencave të kësaj fushe **krijimit, performimit/realizimit dhe vlerësimit**. Në të gjitha shkallët e kurrikulës, ato zhvillohen dhe plotësohen më tej me kompetencat specifike lëndore brenda fushës. Kompetencat e fushës së arteve lidhen dukshëm dhe në mënyrë logjike e metodike me kompetencat kyçe. Këto kompetenca janë të lidhura ngushtë me tematikat e fushës dhe zhvillohen nëpërmjet tyre. Kompetencat që përbëjnë fushën e arteve për të gjitha lëndët art pamor, muzikë, dramë dhe kërcim janë:

Kompetenca 1: Krijimi artistik

- Përdorin ide të ndryshme për të krijuar një vepër artistike (muzikore, pamore, koreografike apo dramatike).
- Përdorin elementet dhe parimet e gjuhës artistike.
- Eksperimentojnë duke zhvilluar më tej idetë e veta artistike.
- Organizojnë krijimin e vet artistik, sipas elementeve të gjuhës artistikë.
- Ndajnë përvojat e veta krijuese me të tjerët.

Kompetenca 2: Performimi/realizimi artistik

- Familjarizohen me përmbajtje të ndryshme të veprave artistike.
- Zbatojnë teknika dhe procese të ndryshme të artistike.
- Respektojnë rregullat e performimit/interpretimi/realizimit artistik.
- Ndajnë përvojat e veta performuese/realizuese të veprave artistike me të tjerë.
- Analizojnë punën e interpretuar/realizuar në mënyrë artistike.

Kompetenca 3: Vlerësimi artistik

- Analizojnë veprat artistike të performuara/realizuara.
- Shpjegojnë kuptimin veprave të realizuara/performuara.
- Bëjnë një gjykim kritik dhe estetik.

Kompetencat zhvillohen dhe ndërthuren në mënyrë të harmonishme me njëra-tjetrën, duke plotësuar qëllimet e edukimit jo vetëm për artet, por edhe më gjerë. Kompetencat e arteve zhvillojnë aftësitë krijuese, interpretuese dhe vlerësuese. Nëpërmjet një përvoje sistematike të punës artistike nxënësit bëhen të vetëdijshëm për potencialin e tyre krijues përmes përdorimit të gjuhëve artistike. Nëpërmjet kontaktit me veprat e artit që ofrojnë shumëllojshmëri modelesh shprehëse dhe komunikimi, nxënësit aftësohen të vlerësojnë pasurinë e madhe të gjuhëve të ndryshme artistike, të eksplorojnë mjedisin e tyre kulturor dhe të përgatiten në zbulimin e kulturave të tjera.

3.5.5 Rezultatet e të nxënit

Rezultatet e të nxënit në fushën e kurrikulës së arteve, zhvillojnë tri kompetencat kyçe të fushës përmes tematikave të mëposhtme:

1. Gjuha dhe komunikimi artistik.
2. Teknika dhe procese artistike.

3. Historia, kultura dhe shoqëria.

KSNA 1	
Shkalla e parë Klasa përgatitore, I, II	Shkalla e dytë Klasa III, IV, V
Rezultatet e të nxënimit në fund të klasës së dytë:	Rezultatet e të nxënimit në fund të klasës së pestë:
1. Krijimi i veprave artistike¹	
Nxënësi:	
<ul style="list-style-type: none"> - Kupton përmes vëzhgimit, përjetimit dëgjimit, perceptimit elementet e gjuhës artistike si: <i>ritmin, melodinë, formën, dinamikën, tempin, karakterin, vijat, ngjyrat, formën, lëvizjet, gjestet, emocionin</i> në muzikë, artin skenik (kërcim dhe dramë), artin pamor. - Krijon modele ritmike, duke përdorur mjetet trupore (zërin, duart, këmbët), apo 1-2 vegla muzikore ritmike për fëmijë (ORF). - Vizaton, ngjyros, e modelon (me laps të zi, ngjyra, plastelina, letër e materiale të tjera) mbi një temë të caktuar. - Imiton role të thjeshta në një dramatizim vetëm dhe me të tjerë. - Lëviz trupin duke bashkëvepruar me melodinë, ritmin, karakterin. - Prezanton një ide personale në mënyrë krijuese, duke përdorur gjuhën artistike 	<ul style="list-style-type: none"> - Krijon forma të ndryshme dy dhe tri dimensionale, duke përdorur teknika të ndryshme figurative dhe aplikative. - Përdor elementet e muzikës, artit pamor, kërcimit dhe dramës si: <i>ritmin, formën, vijat, ngjyrat, formën, lëvizjet, gjestet, fjalën, lëvizjet, mimikën, etj.</i>, gjatë krijimit. - Krijon shprehje plastike të fytyrës ose trupit sipas tekstit letrar ose situatës së kërkuar, duke shprehur subjektin e një vepre letrare. - Krijon duke përcjellë nëpërmjet tekstit, melodisë, vizatimit, kërcimit mesazhin artistik të pjesës. - Krijon 1 vizje të caktuara sipas muzikës që dëgjon. - Përdor gjuhën artistike për të shprehur mendimin e vet rreth një pune artistike të vetën apo e të tjerëve etj.

¹Me fjalën vepra artistike (muzikore, figurative, apo dramatike) do të kuptojmë të gjitha punët që krijojnë, realizojnë dhe vlerësojnë nxënësit në klasë, apo punët e artistëve të ndryshëm.

2. Performimi/realizimi i veprave artistike

Nxënësi:

- Njeh teknikat dhe proceset për të realizuar një punë të vetën në muzikë, art pamor , dramë dhe në kërcim. - Respekton teknikat dhe proceset artistike gjatë këndimit, vizatimit, imitimit të personazheve të preferuar etj. - Performon/realizon sipas dëshirës melodi, kërcime, subjekt letrar apo punë arti.	- Zbaton teknikat dhe proceset për të realizuar një punë artistike në muzikë, art pamor , dramë dhe në kërcim. - Flet mbi një punë artistike, duke shpjeguar teknikat dhe proceset, me të cilat është krijuar ajo. - Prezanton një ide personale në mënyrë krijuese, duke përdorur teknikat artistike. - Shquhet për aft si individuale krijuese, performuese (interpretuese) n nj apo m shum veprimtari artistike. - Interpreton/realizon gjatë aktiviteteve artistike, individualisht ose në grup sipas prirjeve, mundësive dhe interesave të veta.

3. Vlerësimi i veprave artistike

Nxënësi:

- Reagon emocionalisht ndaj veprave artistike përmes përjetimit, vëzhgimit, dëgjimit dhe interpretimit. - Përjeton këngët dhe lojërat muzikore për fëmijë). - Shpreh përjetimet personale mbi një punë/ vepër artistike, duke përdorur gjuhën artistike. - Prezanton punën e vet artistike , në veprimtaritë artistike në klasë apo në ato	- Identifikon ornamente, vazo, fotografi, vegla të ndryshme muzikore, veshje, stoli, këngë, valle e lojëra popullore etj., duke kuptuar ndikimin dhe ndërthurjen e kulturave në zhvillimin e njera -tjetrës. - Vlerëson një këngë, kërcim, dramatizim, pantomimë, modelim, etj., duke përdorur elementet artistikë të arteve. - Përjeton një muzikë shqiptare nga një muzikë e huaj, një kërcim shqiptar nga

publike (shkollë, komunitet etj).

- Vlerëson punën e vet apo të shokut duke përdorur dhe fjalë të përshtatshme artistike gjatë komunikimit.

një i huaj, duke shprehur ndikimin e tyre në anën emocionale.

- Përjeton dhe respekton vlerat e kulturës së vet apo të të tjerëve, nisur nga përvojat familjare dhe të komunitetit, të cilit i takon.
- Shpjegon punën e vet apo të shokut duke përdorur një fjalor të thjeshtë artistik gjatë komunikimit.

Njohuritë dhe konceptet kryesore

Gjuha dhe komunikimi artistik

Elemente dhe koncepte & parime artistike

- Tingull	- Melodia	- Kontrasti
- Ritmi	- Sipërfaqja	- Përsëritja
- Dinamika	- Vëllimi	- Ndryshimi
- Vija	- Ngjyra	- Krahasimi
- Forma	- Zëri	- Theksi
- Karakteri	- Roli	- Ekuilibri
- Trupi	- Fjala	- Uniteti
- Objekti	- Dritat	- Harmonia
- Perspektiva	- Lëvizja	- Zhvillimi
- Drejtpeshimi	- Hapa	- Sensi kompozicionit
- Hapësira	- Koha	- Sensi i tërësisë
- Energjia		- Sensi i stilit

Teknika dhe procese artistike

Teknika vokale

Teknika instrumentale

Teknika akuarelit

Teknika e vizatimit

Teknika e gdhendjes

Këndimi

Krijimi

Dëgjimi

Interpretimi/performimi në

këngë/instrument/dramë/kërcim

Teknika e ngrohjes

Teknika e shktraktimit

Teknika e kujtesës

Etj.

Realizimi

Improvizimi i lëvizjeve

Hapa

Përjetimi emocional

Veprimi me anë të fjalës

Akrimi

Sikuri

Veprimi fizik dhe psikik

Imitimi

Fotografimi

Modelimi

Gdhendja

Kolazhi

Kompozimi

Gjinitë dhe llojet artistike

Veprimtari artistike

- Lojëra teatrale
- Lojë muzikore
- Dramatizim (lojë teatrale)
- Kor
- Ekspozitë
- Shfaqje
- Koncert

Historia, kultura dhe shoqëria²

- Fenomenet dhe dukuritë muzikore - Tingujt natyrore - Tingujt njerëzore - Tingujt muzikore - Gjuha muzikore	- Kërcimet e thjeshta - Përrallat, fabulat, poezitë - Kënga - Pantomima, monologu, tregimi etj. - Gjinitë artistike (opera, baleti,

²Deri në shkallën e tretë nxënësit duhet të dëgjojnë/shikojnë/vëzhgojnë fragmente të 20-25 veprave artistike, muzikore dhe pamore më pak dramatike. Në fund të shkallës së tretë nxënësit duhet të shikojnë/dëgjojnë/vëzhgojnë fragmente të 30 veprave artistike, muzikore dhe pamore.

- Instrumentet ORF - Instrumentet muzikore - Komplekset instrumentale - Klasifikimi i zërave - Formacionalet vokale - Këngët për fëmijë - Lojërat muzikore - Shenjat e ngjyrimimit dhe termat dinamike - Përralla - Fabula - Vallja - Valsi - Etj.	- portreti, pejzazhi etj.) - Veprimtari dhe institucione kulturore (Opera, galeri, muze, teatër, etj.) - Eksperienca artistike (takime dhe biseda me artistë, muzikantë, artizanë, dizajn etj.) - Profesione që lidhen me kariera të ndryshme artistike - Vepra arti nga periudha të ndryshme të historisë së artit dhe veprimtari artistike (riprodhime, fotografi, filma etj.)

Aftësitë dhe shkathtësitë

- Vëzhgimi/ zbulimi dhe përjetimi nga dukurive dhe fenomeneve artistike.
- Dëgjimi dhe perceptimi.
- Përjetimi artistik.
- Zhvillimi i vëmendjes dhe i kujtesës artistike.
- Vullneti dhe motivimi.
- Iniciativa dhe interesimi.
- Imagjinata dhe krijueshmëria.
- Ndjenja për të vëzhguar dhe dalluar ritmin dhe harmoninë (tingujt, ngjyrat, format, strukturat, karakteret, lëvizjet, etj.)
- Shkathtësitë muzikore.
- Shkathtësitë lëvizore.
- Shkathtësitë shprehëse figurative.
- Komunikimi dhe të shprehurit.
- Shkathtësia për punë në grup (kori, vallet, muralet etj).
- Të menduarit analitik, kritik dhe krijues.

Qëndrimet dhe vlerat

- Kurioziteti.
- Dëshira për tu shprehur artistikisht.

- Vetëbesimi.
- Dëshira për shprehje dhe komunikim në mënyrë të pavarur.
- Pjesëmarrja aktive vetëm dhe në grup.
- Shoqërimi.
- Këmbëngulja.
- Bashkëpunimi.
- Diversiteti dhe kuptimi i kulturave të ndryshme.
- Respekti për veten dhe të tjerët.
- Qëndrimi ndaj artit dhe konceptit të të bukurës në art.
- Respektimi i trashëgimisë kulturore kombëtare dhe trashëgimisë së kulturave të tjera.
- Respekti ndaj kulturave të ndryshme.
- Bashkëpunimi dhe përgjegjësia.
- Përqendrimi dhe durimi.

3.5.6 Ndarja e kohës mësimore

Sipas Kornizës së Kurrikulës së Shqipërisë, plani mësimor për nivelin e parë, fusha e Arteve, do të zhvillohet gjithsej me 15 orë mësimore.

Në shkallën e parë të kurrikulës, artet zhvillohen në klasën përgatitore, klasën e I-rë dhe të II-të.

Në klasën përgatitore artet zhvillohet në 3 orë:

- muzikë 1 orë
- art pamor 1 orë
- kërcim 0.5 orë dhe
- dramë 0.5 orë

Në klasën e parë, zhvillohen këto lëndë:

- muzikë 1 orë
- art pamor 1 orë

Në klasën e dytë, zhvillohen këto lëndë:

- muzikë 1 orë
- art pamor 1 orë
- kërcim 0.5 orë

Në shkallën e dytë të kurrikulës, artet vazhdojnë të zhvillohen si më poshtë:

Në klasën e tretë, zhvillohen këto lëndë:

- muzikë 1 orë
- art pamor 1 orë
- kërcim 1 orë

Në klasën katërt, zhvillohen këto lëndë:

- muzikë 1 orë
- art pamor 1 orë

Në klasën e pestë, zhvillohen këto lëndë:

- muzikë 1 orë
- art pamor 1 orë
- dramë 0.5 orë

Fusha e të nxënit	Shkalla 1		Shkalla 2
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V
Arte (%)	15.8 %	11.1 %	10.2 %
Muzikë (orë mësimore/javë)	3	2	3
Art pamor (orë mësimore/javë)		2	3
Kërcim (orë mësimore/javë)		0.5	1
Teatër/dramë (orë mësimore/javë)		0	0.5

3.5.7 Udhëzime metodologjike

Organizimi i mirë i procesit të mëimit të arteve, do të thotë që fëmijët të vendosen në situata konkrete dhe praktike, ku ata përjetojnë dhe provojnë vetë dukuritë dhe fenomenet artistike. Kjo arrihet vetëm nëpërmjet një motivimi të drejtë dhe përkundrejt një objekti të caktuar mësimor. Mësimdhënia e arteve, për nga vetë natyra, nënkupton një veprimtari emocionale dhe fizike jo gjithmonë të vetëdijshme për fëmijët. Çdo përmbajtje dhe veprimtari mësimore muzikore, figurative, dramatike dhe kërcimore është e pëlqyeshme dhe krijon emocione, kur

nxënësit drejtohen drejt një veprimtarie në mënyrë të vetëdijshme, ç`ka u mundëson atyre shprehjen e potencialit të tyre intelektual/artistik në shumë aspekte.

Disa komponentë shumë të rëndësishëm, që ndihmojnë në formimin e kulturës artistike të fëmijëve dhe që duhet të merren parasysh nga mësuesit gjatë punës së tyre, janë:

Arti , si komponent i edukimit estetik. Si e tillë, fusha e arteve ndihmon në edukimin estetik, sepse edukon shijet, zhvillon ndjesinë për të vëzhguar dhe dalluar të bukurën në art.

Arti, si komponent i formimit edukativ dhe social. Nëpërmjet veprimtarive të përbashkëta, siç janë: të kënduarit në grup, loja në instrument, kërcimit, interpretimit etj., nxënësit koordinojnë veprimet me njëri-tjetrin, duke krijuar kështu raporte shoqërore. Në këtë mënyrë ata fillojnë të gërshetojnë punën dhe përgjegjësinë personale, me punën në grup, p.sh.: kori zhvillon rregullin, ku veprimtaria e çdo nxënësi (këndimi) zhvillohet me kërkesat e të bërit muzikë në mënyrë të përbashkët, apo vënia e një tregimi/përrallë në skenë bëhet nëpërmjet veprimit apo sikurit, aktivitet, i cili bëhet i pëlqyeshëm, kur të gjithë fëmijët bashkëveprojnë në harmoni me njëri-tjetrin. Aspekti edukativ i arteve mund të vihet re edhe në përmbajtjen e tematikave të ndryshme, që jepen për tu praktikuar, siç janë tematikat me karakter atdhetar, shoqëror, familjar, nga natyra etj.

Arti si komponent i proceseve psikologjike. Nëpërmjet përjetimit dhe njohjes me artet, në mënyrë të vetëdijshme nxiten një sërë procesesh psikike. Format e ndryshme të punës në disiplinat artistike për këtë grupmoshë, zhvillojnë vëmendjen tek ritmi, melodia, ngjyrat, format, lëvizjet, fjala, gjesti etj., herë veç e veç dhe herë të gjitha së bashku.

Nxitja dhe të shprehurit, përmes *krijimeve* të ndryshme, në disiplina të ndryshme artistikëndikon në imagjinatën krijuese të fëmijëve p.sh: *dëgjimi i muzikës* i bën fëmijët më të ndjeshëm, më të drejtpërdrejtë në përjetimin e pjesëve muzikore, u jep kuptimin e së bukurës muzikore, *riprodhimi* i një tregimi etj.

Arti si komponent i zhvillimit fizik. Artet nxitin jo vetëm proceset psikike, por njëkohësisht edhe proceset fizike, sepse ato janë të ndërlydhura dhe të kushtëzuara. P.sh.: muzika ndikon në gjithë qenien fizike të njeriut përmes *lëvizjeve, frymëmarrjes dhe qarkullimit të gjakut*. Këndimi zhvillon aparatën e këndimit dhe të gjitha organet marrin pjesë njëkohësisht gjatë të kënduarit dhe funksionojnë në mënyrë të sinkronizuar. Kërcimi dhe lidhjet e saj me muzikën përmes *lëvizjeve*, përmes harmonizimit të ritmit ose kombinimi i tyre me muzikën, i bëjnë lëvizjet më të gjalla, të organizuara, plastike, emocionale. *Lojërat muzikore dhe kërcimet* e ndryshme ndihmojnë dhe zhvillojnë në mënyrë harmonike ritmin. Vizatimi dhe ngjyrimi zhvillon motorikën fine tek fëmijët, sjell gëzimin dhe ndjenjën e kënaqësisë, duke shtuar gjallërinë e tyre edhe përmes përjetimit dhe interpretimit emocional.

Planifikimi i mirë i përmbajtjeve mësimore, përmes veprimtarive artistike dhe ndërthurjeve midis tyre, çon mësuesit drejt suksesit të procesit së realizimit artistik. *Vëzhgimi, eksperimentimi, krijimi apo biseda* janë forma shumë të mira për të zbuluar dukuritë artistike dhe shumë të rëndësishme gjatë punës së mësuesit. Trajtimi i dukurive artistike në punën praktike të mësuesit në shkallën e parë, duhet të realizohet, duke iu përmbajtur *parimit kryesor të njohjes në art*, që është *përjetimi, vëzhgimi, perceptimi, etj.* Çdo dukuri, duke filluar nga ajo më e thjeshta, duhet të përjetohet emocionalisht, më pas arrihet tek njohja e vetëdijshme dhe përfundohet në interpretim të vetëdijshëm. Çdo njohuri në përmbajtjen e fushës së arteve, është sistemuar në mënyrë *shkencore* dhe *metodike*, ndihmon në racionalizimin dhe lidhjen logjike të çështjeve, sepse çdo dukuri artistike trajtohet përgjatë harkut që ka të bëjë me *përjetimin, njohjen dhe zbatimin praktik*.

3.5.8 Udhëzime për vlerësimin

Vlerësimi përshkon gjithë procesin mësimor dhe i shërben përmirësimit të këtij procesi. Në kurrikulën e arteve, ndryshe nga lëndët e tjera, mbështetet në parimin e individualizimit, ku çdo nxënës posedon dhe zhvillon prirje të veçanta, duke u shprehur në mënyrë individuale në forma të ndryshme të artit. *Inkurajimi, imagjinata, shprehja origjinale dhe krijuese, interesimi, përjetimi artistik, interpretimi dhe prezantimi* i punëve artistike janë forma, të cilat ndihmojnë në vlerësimin e punës krijuese të nxënësve në arte. Gjithashtu, pjesëmarrja individuale dhe në grup, në aktivitetet artistike të ndryshme që organizohen në klasë, shkollë dhe në komunitet, janë pjesë e procesit të vlerësimit.

Vlerësimi mbështetet tërësisht në rezultatet e të nxënësve dhe objekt i vlerësimit janë krijimi i kompetencave artistike të nxënësve, në fushën e arteve përmes krijimit, performimit/realizimit dhe vlerësimit. Arritjet në fushën e arteve janë më shumë individuale, prandaj duhet edhe të vlerësohen si të tilla.

Kjo gjë bëhet në funksion të matjes së kompetencave artistike të caktuara, që arrin të zhvillojë nxënësi gjatë procesit mësimor, vetëm ose në grup, përmes veprimtarisë praktike, d.m.th., përmes *të kënduarit, të aktrimit të një pjese tekstuale letrare, dëgjuarit muzikor, të krijuarit e punëve dy dhe tre dimensionale, të analizuarit të pjesëve artistike* etj. Nxënësit vlerësohen, ndërsa demonstrojnë arritjet nëpërmjet veprimtarive e produkteve të ndryshme.

Portofoli i nxënësit, është një tjetër mundësi vlerësimi, është një koleksion i punimeve përgjatë vitit shkollor në arte. Ai mund të përmbajë krijime, detyra tematike (ese), organizime

dhe projekte kurrikulare, prodhime të ndryshme të CD-ve e DVD-ve në dobi të veprimtarive të ndryshme shkollore, produkte të veprimtarive kurrikulare etj.

3.5.9 Materiale dhe burime mësimore

Artet studiohen përmes njohjes dhe përdorimit të mjeteve, materialeve, teknikave e procedurave specifike artistike, për secilën lëndë.

P.sh në artin pamor, në këtë nivel kemi konstruksionet, ilustrimet (foto, punime të fëmijëve, objekte nga natyra, ilustrime veprash arti), ose materiale të tilla si: letra, pëlhura, plastelina, materiale organike etj. Në muzikë janë instrumentet ORF. Ndërsa për dëgjim muzikor, shikim të shfaqjeve apo ekspozitave/veprave të ndryshme, për ndjekjen e pjesëve dramatike, kërcimeve të ndryshme, këngëve apo veprave të artit përdoren magnetofoni, TV, CD dhe DVD .

Përveç materialeve shfrytëzohen edhe burime mësimore si teksti shkollor, interneti etj.

Disa nga mjetet më të përdorshme didaktike janë:

- > *Mjetet pamore natyrore si:* objektet natyrore që shërbejnë për të demonstruar tingujt, zhurmat, modele për të vizatuar etj.
- > *Mjetet artificiale si:* fotografitë, vizatimet.
- > *Mjetet audiovizive si:* Tv, magnetofon, video, video-projektor, kompjuter, internet,CD, DVD.
- > *Mjetetdëgjimore:*radio,magnetofon, kasetofonetj.
- > *Mjetet verbale, tekstet si:* tekstet mësimore (të detyruara), libri i mësuesit, fletoret e punës, katalogë, albume që mund të përdoren në shkollë për të mbështetur punën e nxënësve dhe demonstruar vepra të ndryshme arti. Këto burime duhet të diskutohen dhe vlerësohen nga stafi si një pjesë e planit të tyre për artet. Ky plan duhet të jetë i rëndësishëm për të përzgjedhur burimet e dyta, të cilat ndihmojnë për të mbështetur nxënësit në punët e tyre krijuese dhe performuese, si dhe në kryerjen e vizatimeve apo krijimeve të ndryshme.
- > *Mjedisi mësimorsi:(klasa,kabinetet e e artitetj.).*

3.6 Fusha e të nxëniet: Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti

3.6.1 Hyrje

Fusha mësimore “Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti” në arsimin parauniversitar ndihmon që nxënësit të zhvillojnë njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet e nevojshme, të cilat sigurojnë mirëqenien eshëndetit të tyre mendor, emocional, fizik dhe social, si dhe të ndihmojnë të përballin me sukses sfidat e jetës së tashme dhe të ardhme.

Fusha e edukimit fizik, sportit dhe shëndetit do të ofrojë një qasje të integruar të edukimit fizik dhe sporteve, me edukatën shëndetësore, që në shkallëne parë e deri në shkallën e gjashtë. Kjo do të përfshijë shpалosjen e mënyrave të jetës së shëndetshme apo mbrojtjen prej sëmundjeve dhe rreziqeve prej tyre.

3.6.2 Qëllimi i fushës

Edukimi fizik, sporti dhe shëndeti ka si qëllim:

- promovimin e aktivitetit rregullt fizik, edukimin e një stili jetese të shëndetshme e aktive dhe fitimin e kompetencave të rëndësishme e të vlefshme përgjatë gjithë jetës;
- përvetësimin e bazave fillestare të elementëve teknike e taktike që fitohen në disiplinat sportive; edukimin nëpërmjet veprimtarive fizike e sportive dhe njohjen me konceptet fillestare të rregulloreve të disiplinave sportive;
- përvetësimin e bazave për kryerjen e kombinacioneve lëvizore me përmbajtje të aftësive lëvizore bazë, të manipulimit lëvizor me dhe pa mjete, si dhe elemente të thjeshta akrobatike;
- njohjen dhe përvetësimin e bazave për zbatimin e rregullave të sigurisë gjatë të ushtruarit me aktivitet fizik e sportiv;
- njohjen me parimet bazë të dhënies së ndihmës së parë në raste të traumave që ndodhin gjatë aktivitetit fizik;
- njohjen me parimet e olimpizmit, filozofisë olimpike dhe fair-play-t, si dhe të kuptuarit e rëndësisë së të ushtruarit sistematik, edukimin e disiplinës, vullnetit, vetëvlerësimit dhe konkurrencën e ndershme.

3.6.3 Tematikat e fushës dhe përshkrimi i tyre

Fusha “Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti”, në shkallën e parë dhe të dytë të arsimit të detyruar, zhvillohet përmes tematikave të mëposhtme:

a) Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike

- Lojëra lëvizore e popullore
- Gjimnastikë
- Atletikë

Edukimi fizik u ofron nxënësve një platformë, nga e cila mund të ndërtojnë kompetenca për të përmirësuar kapacitetet fizike e aftësitë koordinative që ndihmojnë në zhvillimin e aftësive personale dhe ndërpersonale. Kjo tematikë u mundëson nxënësve të zhvillojnë konceptet dhe aftësitë e nevojshme për pjesëmarrje në një gamë të gjerë të aktiviteteve fizike, sportive, kulturore që ndikon në rritjen e mirëqenies së tyre fizike dhe i përgatit për jetë aktive dhe të shëndetshme.

b) Aktivitete sportive

- Basketboll
- Volejbol
- Futboll
- Veprimtari sportive ndihmëse (opsionale)

Sportet u mundësojnë nxënësve njohjen dhe mësimin e elementeve dhe kombinacioneve tekniko-lëvizore që përfshihen në lojërat sportive. Nëpërmjet këtyre lojërave sportive (basketboll, volejbol, futboll) nxënësit zhvillojnë kompetenca, zhvillojnë aftësitë koordinative dhe cilësitë fizike, zhvillojnë aftësitë e komunikimit dhe të punuarit në skuadër, edukohen me ndarjen e përgjegjësisë dhe suksesit, respektin ndaj rregullave të lojës dhe fair-play-t, që në vetvete përbën një model të respektit ndaj rregullave demokratike të jetës qytetare, si dhe formimin e kulturës së të ushtruarit sportiv për gjatë gjithë jetës.

c) Praktikim aktiviteteve në shërbim të komunitetit, mirëqenies dhe shëndetit

- Mirëqenie fizike, mendore, emocionale dhe sociale.
- Ruajtja e organizmit nga dëmtimet e mundshme gjatë të ushtruarit në aktivitet fizik e sportiv dhe dhënia e ndihmës së parë.
- Të ushqyerit e shëndetshëm.

- Edukimi olimpik dhe fair-play.
- Rreziqet nga përdorimi i substancave që krijojnë varësi.
- Edukimi mbi mjedisin.

Edukimi shëndetësor u mundëson nxënësve fitimin e kompetencave për ruajtjen dhe kultivimin e shëndetit të tyre dhe të tjerëve, u mundëson të njohin dhe zbulojnë respektin për vetveten dhe të tjerët, të njihen me mënyrat e ruajtjes së organizmit nga dëmtimet e mundshme gjatë të ushtruarit me aktivitet fizik e sportiv, si dhe me forma të thjeshta të dhënies së ndihmës së parë, të krijojnë shprehje të drejta të të ushqyerit përmes promovimit të vlerave ,që iu mundësojnë atyre të bëjnë zgjedhje të shëndetshme, duke i ndihmuar ata të njohin dhe kuptojnë praktika të sigurta dhe higjienike që t'i zbatojnë ato në rutinën ditore, të njihen me filozofinë olimpikë e të respektojnë edhe në jetën e përditshme rregullat e fair-play-t, të zhvillojnë të kuptuarit e efekteve negative të përdorimit të substancave narkotike, si dhe t'i ndihmojë ata të bëhen të ndërgjegjshëm për nevojën e ruajtjes së një mjedisi të shëndetshëm, në të cilin të mund të mbrojnë veten dhe të tjerët nga faktorët e rrezikshëm.

3.6.4 Përshkrimi i kompetencave që zhvillon fusha

I gjithë procesi i të nxënësve në fushën “Edukimit fizik, sportet dhe shëndetit”, organizohet rreth tre kompetencave specifike të fushës. Të tri kompetencat e fushës lidhen me njëra-tjetrën.

Kompetenca 1: Zhvillimi i aftësive lëvizore,në përshtatje me situata të ndryshme lëvizore e sportive

Në këtë kompetencë përfshihen *koordinimi, rregullimi, kontrolli, ndjesitë dhe vetë-shprehitë*, duke iu referuar aftësisë për të ekzekutuar veprime të ndryshme lëvizore. Ato zhvillohen në situata të larmishme të të nxënësve, të lidhura me lloje të shumta aktivitetesh si p.sh: aktivitete me përmbajtje të lëvizjeve lokomotorë (vrapimi, ecja, notimi, çiklizmi, etj.) dhe lëvizje jo-lokomotorë si (kërcimi, goditja, etj.), lëvizje manipulative me dhe pa mjete, aktivitete teknike e artistike (gjimnastika artistike e ritmike).

Përmbajtja e këtyre aktiviteteve duhet t'u mundësojë nxënësve të bëhen më të vetëdijshëm për trupat e tyre dhe për mjedisin, në të cilin ata duhet të përshtatin aktivitetin fizik e të veprojnë në mënyrën e duhur e të sigurtë.

Kompetenca 2: Ndërveprimi me të tjerët në situata të ndryshme lëvizore e sportive

Pjesëmarrja nëaktivitete fizikeme të tjerëtkërkonafitësi,të cilatshkojnëpërtej mjeshtërisë së thjeshtëelëvizore. Edhe pse zotërimi i kësaj kompetence nukështë një kushtthemelorpër angazhim në një aktivitet fizik, mungesa e saj kufizon zgjedhjen në shumëllojshmëri që ky aktivitetet ofron. Ndërveprimi metë tjerëtinkurajon nxënësit tëangazhohen në njëproces kuatazhvillojnëplanetë ndryshme tëveprimitpër të përshtaturlëvizjet e tyre me ato të tjerëve, për të sinkronizuarlëvizjet e tyre me ato të tjerëve dhe për të komunikuar menjëri-tjetrin. Nxënësit mësojnëpunën në grup, kryejnëdetyra tëpërbashkëtdhe pranojnë fitoren dhe humbjen. Duke pasur parasysh senxënësit do të përballen me situatatë ngjashme nëjetën e tyre tëpërditshme, kjo kompetencë i ndihmon ata të zhvillojnë aftësitësociale dhe gjykime etiketë favorshme për të ndërtuar marrëdhënie harmonikendërpersonale.

Kompetenca 3: Përshtatja e një stili jete, aktiv dhe i shëndetshëm

Të përshtatesh në një stil jetese, aktiv dhe të shëndetshëm, do të thotë të krijosh mundësitë për të jetuar një jete, e cila karakterizohet nga një mirëqenie e përgjithshme fizike, mendore dhe emocionale, në të cilën një individ gëzon aftësi për të ekzekutuar çdo ditë detyra energjike dhe aktivisht, kryen me kënaqësi aktivitetet e kohës së lirë dhe realizon lehtësisht kërkesat e ditës. Për një nxënës, kjo kompetencë zhvillohet me edukimin e zakoneve të shëndetshme, angazhimin nëforma të ndryshme tëaktivitetitfizik e sportiv, të ushqyeritnë mënyrën e duhur, mos ekspozimin ndaj substancave që krijojnë varësi, duke krijuar një model jetese, e cili do të sillte efekte të pëlqyeshme afatshkurtra, afatmesme dhe afatgjata.

3.6.5 Rezultatet e të nxënit

KSNA 1	
Shkalla e parë Klasa përgatitore, I, II	Shkalla e dytë Klasa III, IV, V
Rezultatete të nxënit në fund të klasës së dytë:	Rezultatete të nxënit në fund të klasës së pestë:
1. Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike Nxënësi:	

- Kryen lëvizje të ndryshme të pjesëve të ndryshme të trupit. - Argumenton diferencën midis pozicioneve të sakta (drejtqëndrimeve) dhe të pasakta të qëndrimit të shtyllës kurrizore në vend dhe në lëvizje. - Kryen lëvizjeve jo-lokomotore (tërheqje, shtytje, ekuilibrim, kthim, rrotullim etj). dhe lokomotore (ecje, vrapim, kërcim etj). - Identifikon ndryshimet midis lëvizjeve manipulative me mjete (hedhje, pritje, goditje, xhonglim etj). - Demonstron aftësi të përshtatjes së lojërave të reja lëvizore.	- Kryen kombinime të thjeshta lëvizore, me pjesë të ndryshme të trupit. - Argumenton përfitimet që sjell aplikimi në jetën e përditshme të drejtqëndrimeve të shtyllës kurrizore dhe ndikimet pozitive tek shëndeti. - Kryen kombinime me lëvizje të ndryshme jo-lokomotore (tërheqje, shtytje, ekuilibrim, kthim, rrotullim etj), lokomotorë (ecje, vrapim, kërcim etj). - Demonstron lëvizje të ndryshme manipulative me mjete (hedhje, pritje, goditje, xhonglim etj). - Demonstron aftësi të përshtatjes dhe krijimit të lojërave të reja lëvizore.

2. Aktivitete sportive

Nxënësi:

- Identifikon veprime të ndryshme lëvizore referuar situatave të ndryshme të lojërave të ndryshme para sportive. - Identifikon rregulla fillestare në lojëra të ndryshme. - Demonstron aftësi bashkëpunimi me partnerin në lojë. - Demonstron aftësi të përshtatjes së veprimtarisë fizike me kushtet e mjedisit natyror. - Identifikon mënyra të ndryshme të	- Zbaton kombinime të ndryshme lëvizore referuar situatave të ndryshme të lojërave të ndryshme para sportive. - Zbaton rregulla të thjeshtuara në lojëra të ndryshme. - Demonstron aftësi bashkëpunimi me partnerin dhe respekti ndaj kundërshtarit në lojë. - Demonstron metoda të përshtatshme të kryerjes së aktivitetit (marshimit) në natyrë. - Demonstron aftësi të orientimit në natyrë duke vendosur marrëdhënie të qëndrueshme me të.

orientimit në natyrë.

3. Praktikim aktivitetesh në shërbim të komunitetit, mirëqenies dhe shëndetit

Nxënësi:

- Tregon për ndjenjat e tij /saj në situatat e jetës se përditshme (p.sh. kur bashkëbisedon me mësuesit, kolegët, lojës, punës në grupe etj.) - Identifikon të drejtat dhe përgjegjësitë tij/saj dhe i praktikon ato në jetën e përditshme brenda dhe jashtë shkollës. - Demonstron shkathtësi dhe shprehi për mirëmbajtjen e higjienës personale në shtëpi (higjienën e trupit, higjienën e dhëmbëve etj.) dhe në shkollë. - Diferencon mënyra të drejta të ushqyerit sipas rutinës dhe shpjegon ndikimin e të ushqyerit në rritje dhe zhvillim. - Identifikon konceptet e olimpizmit dhe “fair-play”-it. - Identifikon gjërat, të cilat nuk preken dhe konsumohen, si dhe kupton se çfarë janë medikamentet dhe substancat e dëmshme. - Identifikon elementet përbërës të ambientit ku jeton dhe funksionin e tyre në jetën e njeriut.	- Tregon njohuri, menaxhon emocionet e tij/saj dhe i përshtat ato në situata të ndryshme (p.sh. pune në grupe, loje në shkollë dhe jashtë saj etj). - Kupton që çdo individ është unik, i ndryshëm dhe kontribuon që shkolla dhe mjedisi ku jeton, të jetë i barabartë dhe mikpritës për të gjithë. - Demonstron përkushtim për ruajtjen dhe kultivimin e higjienës personale dhe të mjedisit në shtëpi, shkollë dhe komunitet. - Zhvillon plane të thjeshta individuale për ushqim të shëndetshëm sipas sezoneve, periudhave ditore dhe aplikon rregullat elementare të ushqimit të shëndetshëm. - Zbaton në aktivitetet sportive brenda dhe jashtë programit mësimor, si dhe në jetën e përditshme parimet e olimpizmit dhe “fair-play”-it. - Identifikon mënyrën e sigurtë të përdorimit të medikamenteve dhe kupton se disa medikamente ndikojnë në pozitivisht në shëndetin dhe mirëqenien e tij/saj. - Zbaton mënyra të respektimit dhe të ruajtjes së ambientit ku jeton: shkollë, shtëpi e më gjerë.

Njohuri dhe koncepte

- Elemente të lëvizjes.

- Lëvizje manipulative.
- Lëvizje lokomotore.
- Lëvizje jo-lokomotore.
- Lojë lëvizore.
- Rregulla të lojës.
- Lojë tradicionale (popullore).
- Morali i lojës.
- Lojëra sportive.
- Marshim në natyrë.
- Higjiena personale.
- Veshja e përshtatshme.
- Drejtqëndrime.
- Rregullat e sigurisë.
- Mënyra të të ushqyerit.
- Edukim Olimpik.
- “Fair-play”
- Substanca që krijojnë varësi.
- Mjedisi që na rrethon.

Aftësitë dhe shkathtësitë

- Praktikon skema të ndryshme lëvizore.
- Përshtat skema lëvizore në situata të ndryshme sportive.
- Diskuton.
- Pjesëmarrje aktive.
- Ushtron te drejtat e veta.
- Shpjegon.
- Menaxhon emocionet.
- Demonstron sjelle, veprime, shprehi.
- Zbaton parimet.
- Përkrauan llojet e ushqimit, aktivitetet fizike.
- Qëndrim të drejtë trupor.
- Ndërton bashkëpunim.
- Harton plane individuale.

- Hulumton.

Qëndrimet dhe vlerat

- Respekton veten dhe të tjerët.
- Përgjegjshëm.
- Tolerant.
- Respektimi i diversitetit.
- I përkushtuar.
- Qëndrim pozitiv.
- Bashkëpunues.
- Respekton kodin e mirësjelljes.
- Respekton kodin e veshjes.
- Respekton rregulloret.
- Gatishmëri.
- I sigurtë.

3.6.6 Ndarja e kohës mësimore

Sipas Kornizës së Kurrikulare, në planin mësimor për nivelin e parë, fusha e kurrikulës “Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti” zhvillohet në 525 orë mësimore. Si në *shkallën e parë dhe të dytë* të kurrikulës, klasa e I - V, janë 3 orë mësimore në javë, të planifikuara për edukim fizik, sporte dhe shëndet.

Për shkallën 1, klasat 0, I, II pjesa më të madhe të orëve mësimore i kushtohet edukimit nëpërmjet aktiviteteve fizike dhe më pas edukimi shëndetësor dhe sportit, ndërsa në shkallën 2, klasat III, IV, V sportet kanë peshën kryesore, pasi përvojat lëvizore dhe njohuritë e mësuara finalizohen në situatat e lojërave sportive, duke u shndërruar në kompetenca të mirëfillta.

Fusha e të nxënit	Shkalla 1		Shkalla 2
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V
Edukim fizik, sporti dhe shëndeti (%)	10.5%	14.8%	12.2%

Edukim fizik, sporti dhe shëndeti (orë mësimore/javë)	2	6	9
---	---	---	---

3.6.7 Udhëzime metodologjike

Organizimi i mirë i procesit të mësimit të fushës kurrikulare “Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti”, do të thotë që fëmijët të vendosen në situata konkrete praktike, ku ata përjetojnë dhe provojnë elementet lëvizore e sportivë. Aktivitetet lëvizore, (loja dhe sporti) nuk janë thjesht argëtuese për ta, por një punë serioze, që dominon shumicën e jetës së tyre, duke i thithur pjesën më të madhe të kohës e të energjisë, duke edukuar aftësi dhe formuar sjellje shoqërore, si kontribut themelor në kërkesën për rritjen e shpejtë dhe të shëndetshme. Në orët e mësimit të Edukimit fizik, sportiv e shëndetësor do t’i vihet theks i madh mbajtjes së higjienës, ndërsa pjesëmarrja në to, i mëson nxënësit se si të ruajnë pastërtinë dhe të kujdesen për higjienën e trupit gjatë dhe pas aktivitetit fizik. Gjatë këtyre orëve mësohen praktika të sigurta, të cilat nëse ndiqen nga nxënësit gjatë gjithë jetës së tyre, do t’i shpëtojnë ata ngashumë sëmundje.

Parimi nga më e thjeshta tek më e vështira, vendosja e themeleve më parë, nënkupton se fëmijët duhet të ecin më parë se sa të vrapojnë. Më parë duhet të mësojnë të gjuajnë e më pas të shënojnë me saktësi. Lëvizjet statike si p.sh. ekuilibri mbi majat e gishtave ose goditja e topit nga një piketë, duhet të paraprijnë lëvizjet dinamike si ecja në tra, ekuilibri ose goditja e një topi të varur. Dhe fëmijët padyshim duhet të kryejnë me sukses veprime ose lëvizje të vetme para se të ekzekutojnë kombinime të tyre. Fëmijët që kanë zotëruar mirë bazat, janë shumë më të sigurtë me aftësitë e tyre lëvizore dhe për pasojë me të njëjtën siguri do të vazhdojnë gjatë gjithë jetës.

Disa nga komponentët e fushës kurrikulare “Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti” që ndihmojnë në mbarëvajtjen dhe suksesin e mësimit janë:

“Edukimi fizik, sportiv dhe shëndetësor” si komponent i fitnesit

Promovimi i fitnesit për gjatë jetës është një nga prioritetet e specialistëve të edukimit fizik, sidomos tani që ne jemi në mes të një krize obeziteti tek fëmijët dhe në një periudhë, në të cilën fëmijët janë më shumë të prirur për jetë sedentare se në çdo periudhë tjetër të historisë së njerëzimit. Kështu që është parësore vënia e theksit tek fitnesi, si pjesë e bazave të programeve edukative fizike.

“Edukimi fizik, sportiv dhe shëndetësor” si komponent i formimit edukativ e social.

Duke marrë pjesën e procesit mësimor të edukimit fizik dhe sporteve, një nxënës ka filluar të mësojë shumë gjëra për jetën. Aftëson në disa lojëra dhe humbet në disa të tjera, kjo e bën të tillë kuptojë seftorja dhe humbjatë një pjesë të jetës dhe duhet të pranohet të tilla. Kur një nxënës bëhet pjesë e një ekipi, ai mëson se bashkëpunimi të tjerët shumë irëndësishëm në qoftë se duhet të arrihen qëllimet. Duhet të respektohen rregullat e lojës, vendimet e gjyqtarit dhe kundërshtari. Gjithashtu, pjesëmarrja në praktika lëvizore e sportive mundëson zhvillimin mendor e intelektual të nxënësve në mënyrë argëtuese dhe të drejtpërdrejtë.

“Edukimi fizik, sportiv dhe shëndetësor” si komponent i arteve

Edukimi fizik dhe sportiv, e gjen veten mjaft mirë si komponent i edukimit artistik, sepse ata janë të ndërlidhur me njëri-tjetrin. Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti ndihmon të gjithë trupin e njeriut dhe vallëzimi e muzika që e shoqëron atë, gjithashtu. Sinkronizimi dhe ritmizimi, si aftësi koordinative, janë pjesë përbërëse të edukimit fizik e artistik, të cilët së bashku ndihmojnë në një zhvillim dhe formim më të plotë të nxënësit.

“Edukimi fizik, sportiv dhe shëndetësor” si komponent i edukimit estetik

Edukimi fizik mund të konsiderohet edhe nga mënyra se si andikon pamjen dhe estetikën e një nxënësi. Kur një nxënës merr pjesë në aktivitetet fizike, ai bëhet më i aftë dhe më tërheqës, formon një trup të bukur dhe më të shëndetshëm. E gjithë kjo ndihmon për të rritur vetëbesimin e tij, pasi çdokush dëshiron të ndihet mirë dhe të duket bukur.

3.6.8 Udhëzime për vlerësimin

Vlerësimi i nxënësit përshkon gjithë procesin mësimor dhe shërben për përmirësimin e këtij procesi. Vlerësimi i nxënësit nuk ka për qëllim të vetëm vendosjen e notës dhe as nuk përfundon me vendosjen e saj. Vlerësimi mbështetet tërësisht në rezultatet e të nxënësit, ku nxënësi vlerësohet për arritjet e veta.

Qëllim i vlerësimit nuk janë vetëm njohuritë dhe aftësitë, por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etike-sociale në përgjithësi dhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti. Mësuesi zhvillon vetë dhe ndihmon nxënësit të zhvillojnë një larmi mënyrash vlerësimi, si për shembull:

- Përdoren fjalë e shprehje inkurajuese gjatë të mësuarit.
- Korrigjim me takt i lëvizjeve të gabuara.
- Me zgjedhjen e nxënësve më të mirë në vegla.
- Me zgjedhjen e nxënësve për ekipin shkollës (basketboll, volejball, futboll etj.)

- Me shpalljen e lojtarëve më të mirë.
- Koha në sekonda e realizimit të veprimit lëvizor mbi bazën e progresit individual.
- Sasia në herë e përsëritjeve të veprimit lëvizor mbi bazën e progresit individual.
- Distanca në metra e arritur nga veprimi lëvizor mbi bazën e progresit individual.
- Me kompleks ushtrimesh dhe me pikë.
- Me sistem pikësh për ushtrimet e veçanta.
- Me sistem pikësh për vallëzimin e kompozuar.
- Me teste e pikë për kombinacionet teknike.
- Me teste për njohuri mbi edukimin shëndetësor.
- Me pikë për veprime teknike individuale.
- Me pikë për veprime individuale.
- Me pikë për skemat lëvizore të vrapimeve të ndryshme.

Këtyre vlerësimeve mund t'u shtohen edhe vlerësimet mbi aktivizimin në veprimtaritë e ndryshme sportive.

Të gjitha këto duhet të reflektohen në kartelat e matjeve antropometrike dhe atyre fiziko-lëvizore. Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet, ndërsa demonstroi arritjet e tij, duke u shfaqur nëpërmjet veprimtarish e produktesh të tjera, si: merr pjesë në veprimtari të ndryshme sportive, apo sportive–artistike që organizon shkolla etj. Në angazhimin e nxënësve me grupe apo skuadra të vogla, mësuesi parashtron peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënësi në veçanti.

Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim.

3.6.9 Materiale dhe burime mësimore

Për zbatimin me sukses të fushës së edukimit fizik, sportit dhe shëndetit, është e rëndësishme të përdoren burimet të ndryshme mësimore që të motivojnë nxënësin dhe stimulojnë progresin e tij/saj, në mënyrë që të përvetësojnë shprehje dhe shkathtësi të nevojshme për jetën. Baza materiale sportive, janë burime të vlefshme dhe të rëndësishme të nxënësit. Por qasja e nxënësve në informacion nuk duhet kufizuar vetëm në to, por të mundësohen burime tjera, të cilat i shërbejnë për të planifikuar dhe realizuar sa më me cilësi procesin mësimor në klasë. Për realizimin e mësimin duhet të përdoret një spektër i gjerë i burimeve mësimore, përfshirë bazën materiale sportive, tekstin e edukimit shëndetësor, udhëzuesin kurrikular për mësuesin, aktivitete të ndryshme sportive, projekte, studime, analiza dhe raporte të ndryshme, si dhe librat e tjerë të fushave mësimore që mundësojnë qasje ndërkurrikulare.

3.7 Fusha e të nxënit: Teknologjia dhe TIK-u

3.7.1 Hyrje

Në kohët e sotme, Teknologjia dhe TIK-u janë kthyer në një mënyrë jetese, me të cilën fëmijët janë të tërhequr. Për t'u përshtatur sa më mirë ndryshimeve të kohës, është i nevojshëm integrimi i TIK-ut në ciklin fillor, i cili ndikon në zhvillimin e kompetencës digjitale tek të gjithë nxënësit. Fëmijët e sotëm fillojnë të përdorin mjetet digjitale në një moshë shumë të re, ndaj shkolla duhet t'u përgjigjet nevojave të nxënësit.

Arsimi teknologjik është një komponent thelbësor i kurrikulës. Në një botë, ku ndeshesh me shumë lloje teknologjish, të cilat janë pjesë e jetës së përditshme për të gjithë njerëzit, nxënësit duhet të pajisen me aftësi për t'u përballur me to, me vetëbesim. Është po aq e rëndësishme që nxënësit të vlerësojnë dhe të kuptojnë marrëdhënien komplekse ndërmjet teknologjisë dhe shoqërisë. Si qytetarë, ata duhet të jenë të aftë të bëjnë gjykime vetjake mbi çështjet që lidhen me ndikimin e teknologjisë në jetët e tyre, në shoqëri dhe në mjedis.

Nxënësit e moshës digjitale vijnë në shkollë me njohuri, gjykime, opinione dhe pyetje të marra nga burime të pafundme digjitale të informacionit, të cilat mësuesi duhet t'i konsiderojë si pjesë të kurrikulës në tërësinë e saj.

TIK-u dhe Teknologjia janë një formë e veçantë e veprimtarisë krijuese, ku njerëzit ndërveprojnë me mjediset e tyre, duke përdorur materialet, inputet dhe proceset e duhura në përgjigje të nevojave, dëshirave dhe mundësive të tyre. Ajo integron shprehitë për zgjidhjen e problemeve dhe ato praktike në prodhimin e produkteve dhe të sistemeve të dobishme.

Objekti i fushës:

Fusha e TIK-ut dhe Teknologjisë përmban lëndët: Teknologji dhe TIK. Në shkallën 1, kjo fushë realizohet e integruar tek fushat e tjera të të nxënit. Ndërsa në shkallën 2, kjo fushë përfshin TIK-un dhe Teknologjinë, zhvillimin e aftësive fillestare të kësaj fushe.

3.7.2 Qëllimi i fushës

- Të kontribuojë në një edukim të balancuar, duke iu dhënë nxënësve një përvojë të gjerë dhe sfiduese, që do t'u krijojë mundësi atyre të fitojnë një grup njohurish,

kuptimesh, aftësish njohëse e përpunuese dhe kompetenca të thjeshta, duke i përgatitur në këtë mënyrë që të jenë pjesëmarrës në një botë teknologjike.

- T'u krijojë mundësi nxënësve të integrojnë këto njohuri dhe shkathtësi/shprehi, së bashku me cilësitë për hulumtim dhe mendim reflektiv, për gjetjen e zgjidhjeve me vëmendjen e duhur ndaj çështjeve të shëndetit dhe sigurisë.
- Të lehtësojë zhvillimin e një sërë aftësive të komunikimit, që do t'i nxisin nxënësit të shprehin aftësitë e tyre krijuese në mënyrë praktike dhe me imagjinatë, duke përdorur varietet formash: fjalë, grafikë, modele etj.
- Të sigurojë një kontekst, në të cilin nxënësit mund të zbulojnë dhe vlerësojnë ndikimin e teknologjive në ekonomi, në shoqëri dhe në mjedisin përreth.

3.7.3 Tematikat e fushës dhe përshkrimi i tyre

Teknologjia dhe bota e kompjuterit

Nxënësit përkufizojnë teknologjinë dhe sistemet teknologjike dhe analizojnë marrëdhëniet dhe ndikimin e tyre, në zhvillimin e shoqërisë njerëzore dhe të mjedisit rrethues, gjithashtu ata zhvillojnë aftësitë e përdorimit fillestar të kompjuterit, njihen me pjesët përbërëse të tij, dhe e përdorin kompjuterin për zhvillimin e kompetencës digjitale në të gjitha lëndët.

Përpunimi digjital i të dhënave

Nxënësit përdorin mjetet digjitale për të mbledhur, analizuar, vlerësuar, përpunuar dhe raportuar informacione nga burime të ndryshme elektronike, të cilat janë në përshtatje me moshën e nxënësve dhe me qëllimin e detyrave.

Komunikimi grafik

Nxënësit lexojnë dhe interpretojnë skica dhe vizatime të objekteve të thjeshta teknike, si dhe përdorin mënyra të thjeshta të komunikimit grafik për të prezantuar ide dhe paraqitur objekte të thjeshta teknike.

Strukturat dhe materialet teknologjike

Nxënësit dallojnë materialet teknologjike të llojeve të ndryshme, përshkruajnë vetitë dhe përdorimet e këtyre materialeve në sistemet teknologjike të sotme, gjithashtu ata tregojnë llojet tipike të strukturave teknologjike si pjesë e sistemeve teknologjike

Teknologjia dhe veprimtaria ekonomike

Nxënësit analizojnë ndikimin e teknologjisë në veprimtaritë ekonomike, si dhe planifikojnë e realizojnë produkte dhe shërbime të thjeshta, me përdorimin e materialeve, veglave dhe proceseve të thjeshta teknologjike.

Etika dhe kushtet e sigurta në shkollë dhe jashtë saj

Nxënësit njihen me rreziqet që vijnë nga përdorimi i faqeve të web-it, të cilat nuk ofrojnë siguri të lartë për ta dhe nuk publikojnë të dhëna personale që çenojnë sigurinë e tyre personale, duke e demonstruar përmesveprimevevevojënpër realizimin e tyre nështëpi, komunitetdheshkollë, sipas rregullave të sigurta.

3.7.4 Përshkrimi i kompetencave që zhvillon fusha

Aftësitë njohëse: Përcaktimi i problemeve dhe nevojave njerëzore, vëzhgimi, mbledhja e të dhënave, interpretimi i të dhënave të mbledhura, specifikimi i kërkesave që duhet të përmbushë produkti, zgjidhja e problemeve që lidhen me skicimin e produktit, shqyrtimi dhe vlerësimi i zgjidhjes, krahasimi, dallimi, analiza sipas kriterëve dhe vendimmarrja e duhur.

Aftësitë praktike: Matja, markimi, prerja dhe dhënia e formave, bashkimi dhe montimi, ndërtimi dhe përfundimi; organizimi i zinxhirit të aktiviteteve në një sekuencë logjike.

Aftësitë komunikuese: Formulimi i ideve gjatë fazës së skicimit dhe në fazën e prezantimit të produktit përfundimtar, përgatitja e skicave, diagramave, modeleve dhe fotografive, si dhe skicat dhe grafikët me anën e kompjuterit.

3.7.5 Rezultatet e të nxënit

KSNA 1	
Shkalla e parë Klasa përgatitore, I, II	Shkalla e dytë Klasa III, IV, V
Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së dytë:	Rezultatet e të nxënit në fund të klasës së pestë:

Njohuritë, të kuptuarit dhe zhvillimi i shkathtësive përmes procesit të të nxënit.

1. Përcakton strategjitë për gjetjen e informacionit.
2. Identifikon problemet dhe gjen zgjidhjen e duhur sipas pyetjeve të dhëna.
3. Zhvillon mendimin kritik dhe krijues nëpërmjet analizës dhe krijimit të informacionit në bashkëpunim më të tjerët.
4. Përzgjedh mjetet e nevojshme dhe të duhura për realizimin dhe zhvillimin e njohurive.

1. Teknologjia dhe bota e kompjuterit

Nxënësi:

- Eksploron lirisht sesi një varg i formave, i objekteve dhe i strukturave të tjera, mund të bëhet duke përdorur materiale të ndryshme. - Shqyrton një gamë të gjerë të objekteve të përditshme. - Njeh disa nga pajisjet dhe pjesët përbërëse të kompjuterit. - Njeh disa nga funksionet më të thjeshta të kompjuterit. - Njeh rëndësinë e ruajtjes së të dhënave personale dhe mosdhënies së tyre tek persona të pa autorizuar.	- Eksploron sesi njerëzit pëlqejnë karakteristikat e caktuara të objekteve dhe heton arsyet e këtyre preferencave (preferencat në: formë, ngjyrë, cilësi, strukturë e material, praktikitet në përdorim etj). - Shqyrton sesi disa objekte mund të përmirësohen ose të përshtaten; - Bën dallimin midis pjesëve hardware dhe software. - Bën dallimin midis internetit dhe kompjuterit (shembuj nga jeta e përditshme). - Analizon dhe vlerëson përdorimin e World Wide Web(www); - Gjen, vlerëson dhe klasifikon informacionin e marrë nga burimet elektronike.

2. Përpunimi digjital i të dhënave

Nxënësi:

- Njeh ekzistencën e disa web-page të thjeshta.
- Kupton dhe analizon informacionin e dëgjuar nga burime elektronike.

- Përdor wordin dhe internetin, për shkrimin, analizimin dhe klasifikimin e informacionit.
- Përdor programe të thjeshta aplikative për përpunimin e tekstit, gjetjen e informacioneve nga faqet e internetit.
- Ndan idetë e tij duke e prezantuar informacionin në forma të ndryshme (tekst, imazh, tabelë).
- Organizon dhe menaxhon vetë të dhënat në kompjuter.

3. Komunikimi grafik

Nxënësi:

- Zhvillon aftësinë për të skicuar.
- Realizon objekte dhe veprimtari të ndryshme sipas një modeli.

- Identifikon problematikën gjatë zbatimit të skicave, të recetave, ose të modeleve.
- Prezanton skica e modele duke përdorur media të ndryshme.

4. Strukturat dhe materialet teknologjike

Nxënësi:

- Zbaton teknikat artizanale gjatë realizimit të veprimtarive të ndryshme.
- Përdor një gamë të mjeteve, të materialeve dhe të veglave të punës.
- Përshkruan përdorimet dhe funksionimin e mekanizmave dhe strukturave në mjedisin familjar.

- Diskuton për qëndrueshmërinë, efikasitetin dhe formën e objekteve të realizuara.
- Vlerëson ndikimin pozitiv dhe atë negativ të punimit, për vete dhe për mjedisin përreth.
- Klasifikon strukturat dhe mekanizmat dhe tregon përdorimet e tyre në teknologji.

5. Teknologjia dhe veprimtaria ekonomike

Nxënësi:

- Zbaton teknikat artizanale gjatë realizimit të veprimtarive të ndryshme; - Përdor një gamë të mjeteve, të materialeve, të veglave të punës. - Kryen llogaritje të thjeshta të kostos së materialeve të produktit përfundimtar. - Identifikon dhe klasifikon materiale recikluese bazike nga ekonomia familjare duke i dalluar, krahasuar dhe renditur për përdorime të tjera.	- Organizon mjedisin dhe mjetet e punës, duke marrë parasysh kufizimet e burimeve. - Justifikon idetë, materialet, procedurat dhe teknikat e përdorura dhe tregon përmirësime të mundshme. - Vlerëson veprimtarinë dhe produktin përfundimtar, duke iu referuar planit të veprimit, skicës, recetës ose modelit. - Përpunon materiale recikluese bazike nga ekonomia familjare dhe merr masa mbrojtjeje për ruajtjen e mjedisit.

6. Etika dhe kushtet e sigurta në shkollë dhe jashtë saj

Nxënësi:

- Identifikon veprimtaritë dhe realizimin e tyre në shtëpi, komunitet dhe shkollë në kushte të sigurta. - Zbaton udhëzimet gjatë aktiviteteve të matjes, të shënimit, të prerjes së sigurtë dhe të formësimit të materialeve të ndryshme. - Tregon kujdes gjatë përdorimit të internetit dhe të kompjuterit. - Ka kurajën të kërkojë zgjidhje tek një më i rritur në rast problemi me kompjuterin ose internetin.	- Demonstron përmes veprimeve nevojën për realizimin e tyre në shtëpi, komunitet dhe shkollë sipas rregullave të sigurta. - Është i vetëdijshëm për diversitetin individual në klasë, në shkollë dhe në jetë për të përmirësuar të kuptuarit dëshirat dhe aspiratat e tjerëve. - Njeh dhe zbaton rregullat për t'u mbrojtur nga interneti dhe për të punuar në mënyrë të sigurtë. - Ruan fshehtësinë e Username-it dhe Password-it që ai përdor gjatë punës në internet. - Njeh instancat mbrojtëse të sigurisë kibernetike dhe raporton në rast abuzimi në internet. - Kupton rolin e rrjeteve sociale dhe

shmang publikimin e informacioneve private tek individë të padëshiruar.

- Vlerëson dhe kupton rrezikun që vjen nga përdorimi i pamasë i mjeteve elektronike.
- Kupton konceptin e të drejtës së autorit dhe të drejtat e tij në publikimin e informacionit.

Konceptet themelore

- Programet e paketës Office.
- Siguria në internet.
- Lundrimi në Internet.
- Pajisjet Input/Output të kompjuterit .
- Përpunimi digjital i tekstit dhe i të dhënave.
- Paraqitje grafike.
- Material teknologjik.
- Strukturë teknologjike.
- Sistem teknologjik.
- Prodhim industrial.
- Prodhim artizanal.
- Prodhim bujqësor.
- Teknologji ekologjike.

Aftësitë dhe shkathtësitë

- Bashkëpunon në grup më bashkëmoshatarët dhe më të rriturit.

- Diskuton gjatë mësimit dhe merr pjesë në grupet e debatit.
- Përdor mjetet e duhura digjitale për prezantimin e informacionit.
- Analizon probleme.
- Kupton proceset dhe konceptet e fushës.
- Formulon dhe organizon idetë e përfuara në të gjitha fushat.
- Përcakton problemet dhe nevojat njerëzore, duke vëzhguar, mbledh të dhëna dhe interpreton ato.
- Specifikon kërkesat që duhet të përmbushë produkti, zgjidhja e problemeve që lidhen me skicimin e tij.
- Shqyrton dhe vlerëson sipas kriterëve dhe vendimmarrjes së duhur.
- Organizon zinxhirin e veprimtarive në një sekuencë logjike.

Qëndrimet dhe vlerat

- Është i përgjegjshëm gjatë përdorimit të mjeteve teknologjike.
- Tregohet tolerant dhe respekton diversitetin gjatë punës në grup.
- Merr iniciativa.
- Ruan etikën e komunikimit personal si dhe atë të grupit gjatë komunikimeve virtuale dhe komunikimit në klasë, shkollë dhe komunitet.
- Ruan sigurinë e identitetit virtual dhe privatësinë personale.
- Ka kurajë të kërkojë ndihmë kur e sheh të nevojshme.
- Fiton dhe krijon pavarësi në shprehjen e mendimeve personale si dhe gjatë përdorimit të teknologjive të reja.
- Respekton kodin e mirësjelljes.
- Zhvillon kuriozitetin nëpërmjet analizës së informacioneve digjitale.
- Zbulon dhe vlerëson ndikimin e teknologjisë në ekonomi, në shoqëri dhe në mjedis, në të kaluarën, në të tashmen dhe në të ardhmen.
- Integron njohuri dhe shkathtësi/shprehi për gjetjen e zgjidhjeve për probleme të thjeshta

teknologjike.

- Vlerëson dhe zbaton në praktikë njohuritë e nevojshme për çështjet e shëndetit dhe të sigurisë.
- Pajiset me grupe të ndryshme aftësish që lidhen me veprimtari e profesione të ndryshme.
- Përdor njohuritë dhe rezultatit e hetimeve për të identifikuar nevojat dhe mundësitë për të përmirësuar një objekt në një mjedis familjar (*p.sh. duke ditur se bimët kanë nevojë për ujë, mund të fillojnë konceptimin e pajisjes për ujitje, rezultatet e një sondazhi të mbeturinave, mund të nxisin bërjen e koshave të rinj të mbeturinave*).

3.7.6 Ndarja e kohës mësimore

Fusha kurrikulare “Teknologjia dhe TIK-u” në kurrikulën bërthamë përfshin aktivitete që mundësojnë zhvillimin e aftësive, qëndrimeve dhe vlerave për të kërkuar, mbledhur e përpunuar informacionin, për ta përdorur atë në mënyrë kritike dhe sistematike dhe përdorimin e teknologjive me qëllim zgjidhjen e problemeve të ndryshme apo zhvillimin e njohurive të reja. Kjo fushë kërkon gjithashtu një qëndrim kritik dhe reflektues ndaj përdorimit të teknologjive të ndryshme, duke vlerësuar përkatësinë dhe rolin e tyre në jetën e përditshme. Kjo fushë përfshin lëndët: *Teknologji dhe TIK*.

Fusha e të nxënit	Shkalla 1		Shkalla 2
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V
Teknologji dhe TIK (%)	5.3 %	0 %	5.4 %
TIK (orë mësimore/javë)	0	0	2
Teknologji (orë mësimore/javë)	1	0	2

3.7.7 Udhëzime metodologjike

TIK-u i ofron shkollës potenciale të shumëfishta, si për shembull: me ndihmën e kompjuterit dhe të internetit zhvillohet të nxënit bashkëpunues, autonom dhe problem-zgjidhës. Kjo

kërkon përdorimin e duhur të mjeteve teknologjike, si dhe njohjen specifike të tyre. Në përgjithësi njeriu mëson nëpërmjet fitimit ose shkëmbimit të informacionit, vëzhgimit, iniciativës vetjake për gjetjen e zgjidhjes së problemit ose duke u motivuar nga strategjitë e të nxënësit. Potencialet e mjeteve teknologjike sot përfshijnë edhe ofrimin e shërbimeve në këto drejtime, duke bërë të mundur të nxënësit p.sh: *kompjuteri me programet dhe mundësitë e tij, mund të kthehet në mjet burimor i informacionit dhe komunikimit, gjithashtu ai është mbështetës, ilustrues, prezantues, ndihmës, plotësues i materialeve mësimore*. Në këtë formë, mësuesi/ja gjatë lëndës së TIK-ut nuk ndihmon vetëm nxënësit të përvetësojnë njohuritë e reja, por i ndihmon ata t'i përdorin këto njohuri edhe në lëndët e tjera. Mbarëvajtja e orës së mësimimit arrihet me sukses gjatë gërshetimit të këtyre komponentëve: njohurive, aftësive dhe qëndrimeve.

Njëra nga metodat më të sakta të përvetësimit të njohurive të TIK-ut, do të ishte realizimi *iprojekteve kurrikulare*, në mënyrë që nxënësit të vënë në praktikë njohuritë e marra, si edhe t'i gërshetojnë këto njohuri me njohuritë e lëndëve të tjera. Në arsimin fillor nxënësit nuk duhet të mbingarkohen gjatë orës së TIK-ut, por përkundrazi të mësojnë nëpërmjet lojës dhe praktikës. Ora e mësimimit duhet të bazohet në një tematikë të përshtatur për moshën e nxënësit. Kompjuteri përdoret si mjet për të luajtur me programet, qoftë lojëra zbavitëse mësimore, qoftë programe për shkrim, prerje, prezantime, kërkim në internet ose komunikim. Në këtë mënyrë nxitet kreativiteti, zhvillohet motorika dhe nxitet të menduarit për zgjidhjen e problemeve. Suksesi i kësaj ore mësimore pasqyrohet sidomos në lirinë e fituar të nxënësit, për t'i përdorur mjetet e TIK-ut. Nëpërmjet punës në grupe nxënësi vlerëson bashkëpunimin me shokët e shoqet e klasës, krijon lirshmërinë e vendimmarrjes dhe të përgjegjësisë ndaj komunitetit. Njohuritë e përftuar gjatë orës mësimore bëhen më konkrete dhe më të realizueshme, nëse detyrat lidhen me veprimtaritë në shkollë dhe me veprimtaritë që nxënësit mund të realizojnë jashtë shkollës. *Puna në grup ose në dyshe* jep mundësi për debat ose konsultim. Kështu zhvillohet përgjegjësia ndaj komunitetit ose komunikimi me të tjerë, duke fituar siguri vetjake, aftësi në përdorimin e saktë të mjeteve të TIK-ut me një synim të caktuar.

Për nxënësit e ciklit fillor, do të ishin të përshtatshme edhe *metodat gjysmëkërkimore* për një problem të caktuar. Këto metoda i nxitin nxënësit të kërkojnë vetë në fillim zgjidhjen e problemit dhe më pas, të punojnë në grup për zgjidhjen e plotë të tij. Gjatë këtyre hapave mësuesi/ja ka rolin e lehtësuesit dhe i ndihmon ata të shkojnë drejt zgjidhjes së duhur.

Për zhvillimin sa më të mirë të kompetencës digjitale tek nxënësit, por dhe të kompetencave të tjera kyçe, është rëndësishme që e gjithë ora e mësimit të jetë e bazuar në situata konkrete, të cilat e kërkojnë zgjidhjen e problemit nëpërmjet të mësuarit, duke u ushtruar, mëson.

3.7.8 Udhëzime për vlerësimin

Vlerësimi si proces lidhet me tërësinë e metodave, praktikave dhe teknikave që përdorin mësuesit për të testuar, për të kontrolluar, analizuar dhe për të matur nivelin e njohurive, aftësive dhe të performancës së nxënësve. Vlerësimi duhet të jetë i realizueshëm, i vlefshëm, korrekt, i besueshëm dhe i saktë.

Vlerësimi duhet të japë një pasqyrë për arritjet e nxënësit, si edhe vështirësitë që mund të kenë nxënësit gjatë realizimit të detyrave ose projekteve kurrikulare. Të vlerësosh nxënësit nuk do të thotë vetëm t'i vendosësh atij një notë, por edhe ta ndihmosh atë të kalojë vështirësitë gjatë arritjes së kompetencave. Vlerësimi në klasë luan një rol të rëndësishëm në mënyrën se si mësojnë nxënësit, në motivimin e tyre për të nxënë dhe në mënyrën e shpjegimit të mësuesit. Pyetjet që lidhen me cilësinë (besueshmërinë, burimet e referencës, vlefshmërinë) janë të rëndësishme për të gjitha llojet e vlerësimit në klasë.

Qëllimi kryesor i vlerësimit është të ndihmohen nxënësit të bëhen autonomë dhe të jenë në gjendje të vetëvlerësojnë progresin e tyre. Mësuesit zhvillojnë vetë dhe në bashkëpunim me nxënësit, një larmi mënyrash vlerësimi, që kanë të bëjnë me njohjen ose me familjarizimin me kompjuterin dhe pjesët e tij (në klasat e ulëta 1-2), si dhe me njohjen nga afër dhe përdorimin efektiv të tij (në klasat 3-5) etj. Vlerësimi bëhet në atë ç'ka nxënësit kanë përvetësuar dhe janë të aftë të bëjnë. Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Mësuesit nuk e kanë të detyrueshëm vlerësimin me notë të nxënësve në çdo orë mësimore dhe vendosjen e notave në regjistër për secilën orë mësimore. Në paragrafin në vijim do të gjeni disa forma vlerësimi, të cilat ndihmojnë nxënësit të kuptojnë më mirë vështirësitë e tyre.

a. Vlerësimi formues

Ky lloj vlerësimi duhet të realizohet në mënyrë të vazhdueshme nga mësuesi/ja, në mënyrë që të kuptohen vështirësitë e nxënësve, më pas të shihet ecuria e tyre dhe në fund të kapitullit të shihet nëse janë arritur kompetencat e kërkuara. Për nxënësit e ciklit fillor, ky vlerësim është shumë i rëndësishëm dhe mund të realizohet nëpërmjet detyrave të shtëpisë. Lënda e TIK-ut nis për herë të parë për ta, dhe duhet që herë pas here të sigurohemi që njohuritë të jenë

kuptuar nga nxënësit. Gjatë këtij vlerësimi, mësuesi/ja duhet të vëzhgojë herë pas here nxënësit, të realizojë bashkëbisedime me ta, të realizojë produkte të ndërmjetme para produkteve finale. Ky lloj vlerësimi i ndihmon nxënësit të gjejnë mënyrën e duhur për të mësuarin efektiv.

b. Vlerësimi nëpërmjet portofolit

Një formë tjetër vlerësimi është edhe *vlerësimi nëpërmjet portofolit*, një formë që e ndihmon nxënësin të shohë se si ai avancohet hap pas hapi. Portofoli i nxënësit është një mundësi vlerësimi e vetëvlerësimi, i cili përmban një koleksion punimesh që ai organizon përgjatë vitit shkollor. Ai mund të përmbajë detyra shtëpie me shkrim, detyra tematike, projekte kurrikulare, fotografi e produkte të veprimtarive kurrikulare. Përzgjedhjet për portofolin bëhen nga nxënësit, kurse mësuesi/ja është në rolin e atij që drejton dhe rekomandon. Qëllimi kryesor i portofolit është që nxënësi/ja të koleksionojë ato dokumente që atij mund t'i shërbejnë në vitet në vijim. Gjithashtu, në portofol, nxënësi/ja mund të shohë se si ai/ajo përparon nga muaji në muaj ose nga semestri në semestër. Në ciklin fillorë është shumë e rëndësishme që mësuesi/ja të jetë një monitorues i/e mirë i dokumenteve që përzgjidhen për portofolin.

c. Vetëvlerësimi

Ky lloj vlerësimi është gjykimi që secili nxënës jep për arritjet e tij. Vetëvlerësimi shpesh shërben si një plotësues i domosdoshëm i teknikave të vlerësimit, të bëra nga mësuesi/ja dhe nga provimet. Pika e fortë e vetëvlerësimit qëndron në faktin se ai është një faktor motivimi dhe ndërgjegjësimi: Ai i ndihmon nxënësit të njohin pikat e tyre të forta dhe të dobëta dhe kështu të organizojnë më mirë të nxënësit e tyre. Duhet theksuar që vetëvlerësimi është më i vlefshëm dhe më objektiv nëse nxënësit i japin kritere të sakta, mbi të cilat ai/ajo bën vetëvlerësimin e punës së tij/saj *p.sh.: mund t'i kërkohet nxënësit të hartojë një skedë vetëkorrigjimi, për të korrigjuar me shkrim gabimet më të shpeshta dhe më pas, ai/ajo ta integrojë korrigjimin në veprimtarinë e kërkuar.* Ky tip vlerësimi duhet të zërë një pjesë të konsiderueshme në ciklin fillor.

3.7.9 Materiale dhe burime mësimore

Për arritjen me sukses të kompetencave në fushën e TIK-ut dhe Teknologjisë, është e rëndësishme të përdoren materiale dhe burime mësimore që japin një informacion të

kuptueshëm për moshën e nxënësit dhe që i ndihmojnë ata të zhvillojnë aftësi, shkathtësi, njohuri dhe qëndrime, që u nevojiten atyre për të mësuarin gjatë gjithë jetës. Njëri nga burimet e thjeshta mësimore që përdoret shpesh nga nxënësit dhe mësuesit, është teksti mësimor. Mirëpo me zhvillimin e shpejtë të teknologjisë dhe të shtimit të informacionit digjital, mësuesi duhet ta shohë tekstin më tepër si një burim nxitës, por jo të mjaftueshëm për të zhvilluar kompetencat kyçe tek nxënësit.

Mësuesit mund të bashkëpunojnë online me mësues të shkollave të tjera, për të gjetur burime të besueshme informacioni, që i vijnë në ndihmë jo vetëm nxënësve për të zhvilluar aftësitë e tyre, por edhe mësuesve për të zhvilluar një qasje të re metodike. Nëpërmjet rritjes së shumëllojshmërisë së burimeve, ne nxitim më shumë nxënësit të zhvillojnë mendimin kritik, krijues dhe problem zgjidhës gjatë procesit mësimor.

Disa nga burimet që mund të përdoren nga mësuesit për zhvillimin e orës mësimore, mund të jenë: bibliotekat elektronike, broshurat informuese apo ndërgjegjësuese, enciklopeditë, software elektronike në funksion të mësimdhënies/mësimnxënies, studimet shkencore me fokus tek Teknologjia dhe TIK-u, etj...

Gjithashtu në bashkëpunim me nxënësit dhe shkollat mund të organizohen seminare të ndryshme mësimore dhe punimet më të mira, të publikohen dhe t'u vihen në dispozicion të gjitha shkollave. Në ditët e sotme, ndodh shpesh që nxënësit të jetë një hap përpara mësuesit, përse i përket informacioneve elektronike, në këtë mënyrë mësuesit mund të krijojnë forume mësimore bashkë me nxënësit për të krijuar materiale në ndihmë të procesit mësimor.

PLANI MËSIMOR

4.1 Përshkrimi i planit mësimor

Plani mësimor i arsimit bazë (përfshirë edhe klasën përgatitore) është dokument i rëndësishëm që përcakton strukturën dhe organizimin e kurrikulës si dhe organizimin e procesit mësimor, në nivel shkolle, shkalle dhe klase.

Plani mësimor përcakton:

- Fushat e të nxënit dhe lëndët për secilën shkallë.
- Kohën mësimore (Numri i orëve javore për secilën shkallë dhe klasë).

Viti shkollor zgjat 35 javë mësimore.

Plani mësimor është konceptuar mbi bazën e fushave të të nxënit dhe lëndëve përbërëse. Ai është i organizuar sipas 7 fushave të të nxënit: Gjuhët dhe Komunikimi, Matematika, Shkencat e natyrës, Shoqëria dhe Mjedi, Artet, Edukimi fizik, Sportet dhe shëndeti, Teknologjia dhe TIK-u. Në planin mësimor paraqitet edhe shpërndarja e orëve të kurrikulës me zgjedhje.

Tabela: Plani mësimor për arsimin parauniversitar (%)

Fushat e të nxënit	KNSA 0		KNSA 1		KNSA 2		KNSA 3
	Shkalla 1		Shkalla 2	Shkalla 3	Shkalla 4	Shkalla 5/6	
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V	Klasa VI – VII	Klasa VIII – IX	Klasa X – XII	
1. Gjuhët dhe komunikimi	26.3%	39.6%	34.1%	28.6%	25.8%	21.5 %	
2. Matematika	21.1%	19.8%	16.3%	14.3%	12.9%	10.9%	
3. Shkencat e natyrës	10.5%	4.9%	6.8%	10.7%	19.3%	17.4%	
4. Shoqëria dhe mjedi	10.5%	4.9%	6.8%	14.3%	16.1%	17.4%	
5. Edukimi fizik, sportet dhe shëndet	10.5%	14.8%	12.2%	10.7%	9.7%	3.3%	
6. Artet	15.8%	11.1%	10.2%	8.9%	6.5%	3.3%	
7. Teknologjia dhe TIK-u	5.3%	0%	5.4%	5.4%	3.2%	5.5%	

Kurrikula me zgjedhje	0%	4.9%	8.2%	7.1%	6.5%	20.7 %
-----------------------	----	------	------	------	------	--------

Tabela: Plani mësimor për arsimin bazë (orë)

Fushat e të nxënit	KNSA 0		KNSA 1		KNSA 2	
	Shkalla 1		Shkalla 2		Shkalla 3	
	Klasa përgatitore	Klasa I – II	Klasa III – V	Klasa VI – VII	Klasa VIII – IX	
Gjuhët dhe komunikimi	5	16	25	16	16	
Gjuhë shqipe	5	16	16	10	10	
Gjuhë e huaj e parë	0	0	9	6	6	
Matematika	4	8	12	8	8	
Shkencat e natyrës	2	2	5	6	12	
Dituri Natyre	2	2	5			
Fizikë	i	i	i	3	4	
Kimi	i	i	i		4	
Biologji	i	i	i	3	4	
Gjeografi	i	i	i			
Shoqëria dhe mjedisi	2	2	5	8	10	
Edukim për shoqërinë	2	2	5			
Qytetari	i	i	i	2	2	
Histori	i	i	i	3	4	
Gjeografi				3	4	
Artet	3	4.5	7.5	5	4	
Muzikë		2	3	2	2	
Art pamor		2	3	2	2	

Kërcim		0.5	1		
Teatër			0.5	1	
Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti	2	6	9	6	6
Teknologjia dhe TIK-u	1	0	4	3	2
TIK-u			2	2	2
Aftësim teknologjik praktik			2	1	
Kurrikula me zgjedhje	0	2	6	4	4

Përshkrimi i shpërndarjes së orëve për secilën fushë si më poshtë:

- Në **klasën përgatitore** ora mësimore zgjat 25-30 minuta. Në një ditë mund të zhvillohen 3-4 orë mësimore.
- **Fusha “Gjuhët dhe komunikimi”** zhvillohet nga shkalla 1-4. Gjuha shqipe zhvillohet nga shkalla 1 – 4 dhe gjuha e huaj e parë në klasat II – IV.
- **Fusha “Shkencat e natyrës”** zhvillohet nga shkalla 1-4. Në shkallët 1 – 2 zhvillohet lënda; Dituri natyre, e cila integron lëndët fizikë, kimi, biologji, gjeografi. Më pas, lëndët përbërëse të kësaj fushe zhvillohen të veçanta: Fizikë në shkallët 3 – 4, Kimi në shkallën 4 dhe Biologji në shkallët 3-4.
- **Fusha “Shoqëria dhe mjedisi”** zhvillohet nga shkalla 1-4. Në shkallët 1 – 2 zhvillohet lënda ; Edukim për shoqërinë, e cila integron lëndët; Qytetari dhe Histori. Më pas, lëndët përbërëse të kësaj fushe zhvillohen të veçanta Qytetari në shkallët 3-4, Histori në shkallët 3 - 4 dhe Gjeografi në shkallët 3-4.
- **Fusha “Teknologjia dhe TIK-u”** zhvillohet nga shkalla 2-4. Lëndët përbërëse të kësaj fushe zhvillohen të veçanta: TIK-u në klasat IV - IX dhe Aftësim teknologjik praktik në klasat IV - VI.
- **Edukimi për Sipërmarrjen** zhvillohet i integruar në fushën “Shoqëria dhe mjedisi” dhe si linjë e veçantë në lëndën, Edukim për shoqërinë.

Kurrikula me zgjedhje zë 7% të orëve mësimore në planin mësimor. Ajo mbështet nevojat dhe interesat e nxënësve dhe komunitetit shkollor.

4.2 Menaxhimi dhe zbatimi i planit mësimor nga shkolla

Për zbatimin e planit mësimor, në përshtatje me kushtet dhe nevojat konkrete që ka shkolla, mësuesit dhe drejtuesit e shkollave duhet të kenë parasysh:

- Numrin total të orëve mësimore javore për secilën fushë, për një shkallë kurrikulare.
- Numrin e orëve mësimore javore për një klasë.
- Rezultatet e të nxënit për fushë të nxëni, për shkallë kurrikulare.
- Veçoritë psikologjike të nxënësve.
- Nevojat e tyre për realizimin e veprimtarive në përmbushje të qëllimeve që ka shkolla.

4.3 Autonomia e shkollës

Autonomia e shkollës përfshin delegimin e një pjese të lirisë apo të autonomisë autoriteteve shkollore për vendimmarrje mbi pjesë të caktuara të planit mësimor. Transferimi i kompetencave nga autoritetet qendrore shkollës është parakusht i zhvillimit të kurrikulës në bazë shkolle. Ai mund të përshpejtojë zhvillimin e kurrikulës në bazë shkolle, por në vetvete nuk është kusht i mjaftueshëm, sepse duhet që shkolla të identifikojë nevojat dhe mundësitë e saj për zhvillimin e kurrikulës në bazë shkolle.

Partnerë potencialë në zhvillimin e kurrikulës në bazë shkolle janë mësuesit, prindërit, dhe përfaqësues të tjerë të komunitetit.

Zhvillimi i kurrikulës në bazë shkolle bëhet në përputhje me kërkesat e nxënësve, kushtet e shkollës, specifikat rajonale, kërkesat e aktualitetit dhe domosdoshmërisht nënkupton njohje të mirë të të gjithë dokumentacionit kurrikular.

Kurrikula në bazë shkolle mund të përfshijë:

- Përforcimin e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në fusha të caktuara të nxëni.
- Veprimtari shtesë që ndihmojnë në zhvillimin e kompetencave, si projekte, shërbim komunitar, orientim për karrierë, veprimtari sportive, artistike, etj.
- Përzgjedhjen dhe përshtatjen e lëndëve me zgjedhje, moduleve etj.

KURRIKULA ME ZGJEDHJE

Organizimi i kurrikulës në kurrikul bërthamë dhe kurrikul me zgjedhje plotëson më mirë nevojat e shoqërisë dhe ato të individit dhe siguron shanse të barabarta për të gjithë.

Kurrikula me zgjedhje është pjesë e kurrikulës së përgjithshme, e cila në dallim nga kurrikula bërthamë zgjidhet nga shkolla dhe zhvillohet brenda kohës së planifikuar në planin mësimor, në përputhje me interesat, potencialet, mundësitë, informacionet paraprake të nxënësve dhe me mundësitë e shkollës.

5.1 Qëllimi

Kurrikula me zgjedhje ka si qëllim:

- Të zgjerojë dhetë thellojë lëndët e kurrikulës bërthamë.
- Të ofrojë lëndë dhe module të reja, të cilat nuk trajtohen në kurrikulën bërthamë.
- Të trajtojë module me bazë temash që kanë lidhje me problematikat shoqërore, kulturore dhe natyrore.
- Të krijojë mundësi për zhvillimin e kurrikulës lokale.
- Të nxitë të mësuarin me projekte.

5.2 Përmbajtja

Kurrikulame zgjedhje përmban:

- lëndë të veçanta
- module
- projekte
- veprimtari të ndryshme nga kurrikula bërthamë dhe çështjet ndërkurrikulare

Si lëndë me zgjedhje në bërthamë, ofrohet një pjesë e lëndëve me nivele të ndryshme programesh. Programet mësimore për këtë zgjedhje hartohen në nivel qendror (p.sh. gjuha e huaj e dytë).

Lëndë/module të tjera jo të bërthamës janë lëndë/module që lidhen me zhvillimet rajonale, prirjet dhe interesat e veçanta të nxënësve, modulet profesionale etj. Programet mësimore për këto lëndë/module përgatiten apo përshtaten nga shkolla.

Për nxënësit që kanë vështirësi në të nxënë në disa lëndë dhe që dëshirojnë të përmirësojnë

arritjet e tyre në lëndë të veçanta, ofrohet përforsimi.

Veprimtaritë shkollore janë angazhime komunitare, klube shkencore/arstistike/sportive, ekspozita, ekskursionet etj. Nxënësi zgjedh të marrë pjesë në një numër të paracaktuar veprimtarish shkollore.

Kurrikula me zgjedhje në shkallën e parë dhe të dytë mund të përdoret për veprimtarinë përmbushje të nevojave dhe interesave të nxënësve; për përforsim njohurish në lëndë të veçanta apo veprimtari të tjera shkollore në funksion të përmbushjes së kompetencave kyç. Dokumenti i kurrikulësme zgjedhje ka strukturë të njëjtë me atë të kurrikulës bërthamë. Në të përfshihen:

- Rezultatet e të nxënësve të kurrikulës me zgjedhje.
- Udhëzimet metodike për realizimin e saj.
- Ndarja e orëve për kurrikulën me zgjedhje.
- Materialet mësimore dhe burimet e mjetet ndihmëse.
- Vlerësimi i nxënësve.

5.3 Realizimi i kurrikulës me zgjedhje

Procedurat për hartimin e kurrikulës me zgjedhje, bazohen në udhëzimet e hartuar nga MAS.

Përprocedurën e zgjedhjes së kurrikulës me zgjedhje, është i domosdoshëm respektimi i hapave të përcaktuar në udhëzimet administrative të kurrikulës me zgjedhje të hartuar nga Ministria e Arsimit dhe e Sporteve.

Kurrikula me zgjedhje përbëhet nga lëndë, module dhe veprimtari krijuese.

Përplanifikimin e kurrikulës me zgjedhje kërkohet bashkëpunimi i mësuesve, nxënësve, koordinatorëve përkatës në Drejtorinë Arsimore, ndërsa zbatimi mbështetet nga specialistët e arsimit në nivel lokal.

Lënda me zgjedhje nga momenti, kur zgjidhet nga nxënësit dhe aprovohet nga organet përkatëse, ka status të njëjtë me lëndët e kurrikulës bërthamë, d.m.th., **është e detyrueshme për të gjithë nxënësit qëe përzgjedhin.**

Kurrikula me zgjedhje **monitorohet**, vlerësohet (me status të veçantë) dhe evidentohet me kritere dhe parime të njëjta me ato të kurrikulës bërthamë.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

6.1 Hyrje

Metodologjitë mësimore zbatojnë parimet e mësimdhënies që janë përcaktuar në Kornizën Kurrikulare. Ato synojnë një mësimdhënie efektive që siguron kompetencat për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Për arritjen e kompetencave të kurrikulës bërthamë, çdo fushë të nxënësi ose lëndë mësimore ka veçantitë e saj për realizimin e rezultateve të të nxënësit. Pavarësisht nga specifikat e tyre, gjithë procesi i mësimdhënies në lëndë të ndryshme ka disa karakteristika të përbashkëta në rrafshin metodologjik. Ai përqendohet në aspektet e mëposhtme:

1. Lidhja e rezultateve të të nxënësit të kompetencave kyçe me rezultatet e të nxënësit për kompetencat e fushës.
2. Mësimdhënia dhe të nxënësit bazuar në kompetenca.
3. Mësimdhënia me në qendër nxënësin.
4. Mësimdhëniadhe të nxënësiteintegruar.
5. Zhvillimi i temave ndërkurrikulare.
6. Zhvillimi i veprimtarive ndërkurrikulare.
7. Zhvillimi i veprimtarive ekstrakurrikulare.

6.2 Lidhja e rezultateve të të nxënësit të kompetencave kyçe, me rezultatet e të nxënësit të kompetencave për fushë

Arritja e rezultatevetë të nxënësit për kompetencat kyçe të Kornizës Kurrikulare gjatë procesit të mësimdhënies dhe nxënies, kërkon që mësuesit të lidhin rezultatete të nxënësit të kompetencave kyç, me rezultatet e të nxënësit për kompetencat e fushës për secilën shkallë.

Për të realizuar në praktikë këtë lidhje, mësuesi duhet të përzgjedhë metodat, teknikat dhe mjetet e përshtatshme didaktike për realizimin e çdo kompetence dhe rezultati të të nxënësit.

Me qëllim që të lidhë rezultatet e të nxënësit të kompetencave kyçe, me rezultatet e të nxënësit për kompetencat për fushë, për secilën shkallë, mësuesi:

- përzgjedhë rezultatin/et e të nxënësit për kompetencat kyçe që synon të arrijë nxënësi në shkallën përkatëse;
- zberthen në rezultate të nxënësi për kompetenca kyç për vit mësimor rezultatin/et e të nxënësit për shkallë, për kompetencat kyçe;
- përzgjedhë rezultatin/et e të nxënësit për shkallë për kompetencat e fushës së të nxënësit që

synon të arrijë nxënësi;

- zbërthen në rezultate të nxëni për kompetencat e fushës për vit mësimor, rezultatin/et e të nxënit për shkallë për fushë të nxëni;
- përzgjedh përmbajtjen/et mësimore, mjetet didaktike, metodologjinë e mësimdhënies, përmes të cilave realizon rezultatete të nxënit të kompetencave për fushë në një vit mësimor, si dhe rezultatete të nxënit për kompetencat kyç në një vit mësimor;
- planifikon mësimdhënien duke përfshirë periudhën kohore gjatë së cilës do t'i arrijë rezultatet e të nxënit brenda vitit shkollor;
- kryen analiza dhe vlerësime të ecurisë së nxënësve pas realizimit të orëve mësimore, detyrave, projekteve, për të verifikuar arritjet e rezultateve të të nxënit për fushë të nxëni dhe shkallë.

6.3 Mësimdhënia dhe të nxënit bazuar në kompetenca

Jeta dhe puna në shoqërinë bashkëkohore, ndryshimet e shpejta dhe konkurrenca gjithnjë në rritje kërkojnë nga individit njohuri të reja, aftësi, shkathtësi, vlera dhe qëndrime, pra kompetenca të reja që e vënë theksin te novatorizmi, shpirti krijues, komunikimi në mënyrë efektive, aftësia për të zgjidhur probleme dhe për të menduar në mënyrë kritike etj. Një sistem arsimor tradicional, i cili theksin e vë te njohuritë, e ka të pamundur zhvillimin e kompetencave, ndaj është e nevojshme një qasje e re në hartimin e kurrikulës dhe në procesin e mësimdhënies.

Mësimdhënia e bazuar në kompetenca kërkon që mësuesit të përzgjedhin strategji, metoda, teknika dhe forma të ndryshme pune, si dhe të organizojnë përvojat mësimore të nxënësve që integrojnë njohuritë përkatëse me shkathtësitë, vlerat dhe qëndrimet.

Mësimdhënia dhe të nxënit, bazuar në kompetenca janë të lidhura ngushtë edhe me procesin e vlerësimit. Për të vlerësuar kompetencat e nxënësve është e rëndësishme që secili mësues të përzgjedhë teknika dhe instrumente vlerësimi, të cilat u mundësojnë nxënësve demonstrimin e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve, e jo vetëm njohuritë faktike. Në këtë mënyrë mësuesit sigurojnë informacion për cilësinë e mësimdhënies, arritjet e nxënësve dhe zhvillimin e kompetencave.

6.4 Mësimdhënia dhe të nxënit me në qendër nxënësin

Korniza Kurrikulare promovon mësimdhënien me në qendër nxënësin. Kjo nënkupton që:

- metodat e mësimdhënies duhen përshtatur me nevojat individuale, interesat dhe veçoritë e nxënësve, me qëllim që të sigurohet sukcesi i secilit prej tyre;

- duhet pranuar nga mësuesitqëstilet e të nxënit ndryshojnë nga një nxënës te tjetri;
- duhen përzgjedhur metoda, teknika dhe strategji të mësimdhënies që nxitin përfshirjen aktive të nxënësve në orën e mësimit;
- duhen përdorur burime të ndryshme të nxëni që nxitin pjesëmarrjen, vëzhgimin, pavarësinë, kërkimin dhe kureshtjete nxënësve;
- duhet krijuar një mjedis i këndshëm e miqësor në klasë me qëllim që të nxitet interesi dhe motivimi i nxënësve për tënxënë;
- duhen njohur dhe trajtuar në mënyrën e duhur nxënësit e talentuar dhe ata që kanë vështirësi në tënxënë.

Qasja e re kurrikulare që përqendrohet në zhvillimin e kompetencave të nxënësit, kërkon ndryshime dhe në metodat dhe format e punës. Mësuesit dhe nxënësit duhet të jenë të lirë të përzgjedhin përmbajtjen, metodat, format dhe kushtet për të arritur rezultatet e tënxënit. Disa nga këto metoda dhe forma mund të jenë: mësimdhënia e bazuar në projekte, përdorimi i TIK-ut dhe mediave të ndryshme, mësimdhënia e bazuar te kërkimi, integrimi ndër-lëndor, punë në grup, punë në çift, nxënie individuale etj.

Realizimi i mësimdhënies me në qendër nxënësin kërkon bashkëpunim të përhershëm mes mësuesve për metodat dhe mjetet mësimore, me qëllim shkëmbimin e eksperiencave pozitive mes tyre.

Po kështu, puna edukative cilësore e shkollave nënkupton bashkëpunim të rregullt dhe të vazhdueshëm me prindërit për të mundësuar një ndarje të qartë të përgjegjësisë për arritjen e rezultateve të tënxënit dhe kompetencave kyçe të nxënësit.

6.5 Mësimdhënia dhe tënxënit e integruar

Tënxënit e nxënësve varet shumë nga ajo që shkolla u mëson. Nëse u mësojmë nxënësve lidhjen dhe integrimin, ata do t'i shohin gjërat në këtë këndvështrim. Nëse u mësojmë ndarjen dhe mungesën e vazhdimësisë në kohë të gjërave, ata do të marrin njohuri, shkathtësi, qëndrime të fragmentuara (të shkëputura). Me qëllim që të integrohen këto aspekte, kurrikula bërthamë realizohet përmes lëndëve të integruara në fushatënxëni dhe përmes mësimdhënies së integruar.

Mësimdhënia e integruar lidh përmbajtje të veçanta të lëndëve mësimore me qëllim arritjen e rezultateve të tënxënit të kompetencave për fushë me rezultatet e tënxënit të kompetencave kyçe për secilën shkallë.

Për t'i përmbushur kërkesat e Kornizës Kurrikulare dhe kurrikulës bërthamë, mësuesit duhet

të kryejnë:

- lidhjen ndërmjet fushave të të nxënit, ku përmbajtjet e veçanta mësimore kontribuojnë në zhvillimin e kompetencave kyçe;
- lidhjen midis rezultateve të të nxënit të kompetencave të fushave të të nxënit me rezultatete të nxënit të kompetencave kyçe përkallë, me qëllim që zbatimi i njohurive, shkathësive, qëndrimeve dhe vlerave të jetë i lidhur me situata konkrete nga jeta e përditshme;
- integrimin në mësimdhënie të karakteristikave të përbashkëta të lëndëve të fushës përkatëse (p.sh.fizikës dhe biologjisë) apo karakteristikavetë përbashkëta të fushave të të nxënit (p.sh.fushës “Shoqëria dhe mjedisi” me fushën e “Shkencave të natyrës”);
- aktivitete me nxënës që zhvillojnë kompetencat për të gjetur dhe përpunuar informacione në mënyrë efektive dhe të përgjegjshme si dhe duke përdorur TIK-un;
- aktivitete me nxënës që promovojnë perspektivëne edukimit global, të cilat i ndihmojnë nxënësit që të zhvillojnë kompetencat e tyre për t’u përballur me sfidat dhe mundësitë brenda zhvillimeve të shoqërisë dhe ekonomisë së sotme dhe të ardhshme.

6.6 Zhvillimi i temave ndërkurrikulare

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore, me të cilat përballet shoqëria tani dhe në të ardhmen. Trajtimi i tyre synon përvetësimin e disa njohurive specifike, kultivimin e disa aftësive, vlerave e qëndrimeve të caktuara të nxënësit. Temat ndërkurrikulare integrojnë fushat kurrikulare të të nxënit, ndihmojnë nxënësit të interpretojnë botën dhe të rritin lidhjen e arsimit me jetën dhe me interesat e saj. Temat ndërkurrikulare përcaktohen sipas politikave kombëtare afatmesme e afatgjata dhe konkretizohen e zërthehen në nivel vendor e në bazë shkolle. Temat ndërkurrikulare janë:

- Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.
- Të drejtat e njeriut.
- Vendimmarrja morale.
- Zhvillimi i qëndrueshëm.
- Mjedis.
- Ndërvarësia.
- Bashkëjetesa paqësore.

6.7 Zhvillimi i veprimtarive ndërkurrikulare

Konceptimi i kurrikulës me bazë kompetencat krijon mundësitë dhe kërkon zbatimin e integruar të saj. Të gjitha fushat shërbejnë në zhvillimin e kompetencave kyçe, të cilat nga ana e tyre mundësojnë integrimin e përmbajtjeve të vetë fushave. Kështu, për zhvillimin e kompetencës së të menduarit, kontribuojnë të gjitha fushat e të nxënësit, si matematika, shkencat, shoqëria dhe mjedisi etj. Duke mësuar në mënyrë të integruar, nxënësit jo vetëm përvetësojnë kompetencat, por fitojnë një këndvështrim holistik të botës, dukurive dhe marrëdhënieve që i hasin në jetën e përditshme.

Veprimtaritë ndërkurrikulare integrojnë fushat e të nxënësit, ndihmojnë nxënësit të interpretojnë botën dhe të rritin lidhjen e arsimit me jetën dhe me interesat e saj.

Kurrikula bërthamë përfshin edhe hapësirën përtej kufijve lëndorë në mënyrë që nxënësit të ndërtojnë lidhje mes fushave të nxënësit. Veprimtaritë ndërkurrikulare duhet të ofrojnë përvoja të përshtatshme dhe sfiduese që sjellin kënaqësi në kontekstin e përmbushjes së nevojave dhe kërkesave të ndryshme të nxënësve.

Krijimi i lidhjeve ndërmjet fushave të të nxënësit krijon mundësi për progres në zhvillimin shkathtësi vetë nxënësve, për njohjen dhe tëkuptuari të koncepteve të reja, rishikimin dhe përforcimin e këtyre koncepteve dhe shkathtësive nga perspektiva të ndryshme. Gjithashtu, kjo qasje ndihmon që kurrikula të jetë koherente dhe më kuptimplotë nga pikëpamja e nxënësit.

Integrimi i veprimtarive ndërkurrikulare në kurrikulën bërthamë mund të realizohet përmes:

- Gjetjes së lidhjeve midis lëndëve/temave apo njësive mësimore me qëllim realizimin/arritje në ndonjë kompetence kyçe (p.sh. nëse tema mësimore është nga mbrojtja e mjedisit, atë e lidhim edhe me çështjet gjuhësore).
- Projekteve kurrikulare, të cilat lidhen duke ndihmuar njëra-tjetrën në tema apo fusha të ndryshme, (p.sh. projekte në fushën “Shoqëria dhe mjedisi” me fokus edukimin për karrierë etj.), të cilat gjithashtu mundësojnë realizimin e kompetencave të veçanta.

Trajtimi i tyre synon përvetësimin në disa njohurive specifike, kultivimin e disa aftësive, vlerave e qëndrimeve të caktuara të nxënësit.

6.8 Zhvillimi i veprimtarive ekstrakurrikulare

Veprimtaritë ekstrakurrikulare janë veprimtari të strukturuar mësimore që ndodhin jashtë kontekstit të fushave dhe lëndëve mësimore formale, por që ndihmojnë arritjen e kompetencave për shkallë të kurrikulës dhe ciklet e arsimit. Për secilën nga veprimtaritë e

mundshme, shkolla duhet të përgatisë një plan dhe program të qëllimshëm, të orientuar e jo aktivitetet të rastit.

Mësimdhënia në fushat e ndryshme të të nxënës do të mbështetet me anë të veprimtarive ekstrakurrikulare të organizuara, si:

- vizita në muze, parqe, vende historike, institucione, galeri, teatër etj.;
- veprimtari me raste festash të ndryshme;
- pjesëmarrje në grupet mësimore, në aktivitete të lira dhe në shoqata;
- diskutime me të ftuar (p.sh. me drejtues të bashkisë, prindër, përfaqësues të bizneseve lokale, politikanë, njerëz të medias etj.);
- punë me projekte që fokusohet në tema dhe çështje specifike të karakterit shumë dimensional që përkohet me moshën e nxënësve;
- organizime ekspozitash (p.sh. artet e bukura, fotografia);
- shërbime komunitare (p.sh. ndihma për njerëzit në nevojë; mbrojtja e mjedisit; forcimi i lidhjeve midis brezave);
- lojëra sportive, aktivitete artistike, revista ose gazeta e shkollës etj.

Rekomandohet që të gjithë nxënësit të përfshihen në veprimtari ekstrakurrikulare. Sipas preferencave dhe talentit personal, ata mund të jenë pjesë e një grupi në aktivitete të ndryshme: ekipe sporti, grup muzikor, grup vallëzimi, kor, grupteatri etj.

UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

7. Vlerësimi

7.1 Kuptimi për vlerësimin. Parimet themelore

Vlerësimi në arsim është procesi gjatë të cilit mblidhen të dhëna dhe gjykohet për vlerën e arritjes së një rezultati arsimor, mbi bazën e një kriteri të caktuar.

Qëllimi kryesor i vlerësimit është marrja e vendimeve, që synojnë përmirësimin e rezultateve të të nxënësit dhe vetë procesin e tij. Marrja e vendimeve kërkon grumbullimin e vazhdueshëm të informacionit për të matur dhe për të vlerësuar të gjitha aspektet e procesit. Praktikrat e vlerësimit kanë ndikim vendimtar në procesin e të nxënësit.

Vlerësimi për të nxënësit (VpN). Synimi kryesor i këtij vlerësimi është të mbikëqyrë përparimin e nxënësit gjatë procesit të të nxënësit dhe të mbledhë informacion për të lehtësuar dhe për të ndihmuar marrjen e vendimeve për të përmirësuar këtë proces.

Vlerësimi i të nxënësit (ViN). Synimi kryesor i këtij vlerësimi është të përcaktojë arritjet në përfundim të një detyre të caktuar, të kapitullit, të semestri etj., për të vendosur notat dhe për të certifikuar nxënësit për nxënie të mëtejshme. Ai përdoret edhe për të gjykuar efektivitetin e të nxënësit ose të programit mësimor.

Vlerësimi bazohet në parime të caktuara, si:

Vlefshmëria

Vlerësimi duhet të sigurojë informacion të vlefshëm për proceset, për rezultatet dhe për vlerat që zhvillohen nga nxënësit gjatë procesit të arsimimit në nivele të ndryshme.

Transparenca

Nxënësit kanë të drejtë dhe nevojë të njihen me kriteret dhe metodat me të cilat do të vlerësohen. Kjo garanton paanshmërinë e vlerësimit dhe ndihmon të nxënësit. Kriteret e qarta dhe të hapura ndihmojnë gjykimet profesionale, sigurojnë që vendimet të shqyrtohen nga të gjithë dhe të jenë të qëndrueshme.

Paanshmëria

Vlerësimi i paanshëm nënkupton vlerësimin e një rezultati të nxënësit, duke mos u ndikuar nga karakteristikat dhe rrethanat e çdo nxënësi, që përfshijnë: gjininë, etninë, gjuhën, racën, rrethanat ekonomike e shoqërore, vendndodhjen, si dhe personalitetin, talentin, aftësitë e kufizuara etj.

Vlerësimi tërësor

Gjykimet për përparimin e nxënësve duhet të bazohen në lloje dhe burime të ndryshme informacioni. Informacioni i marrë nga vlerësimi duhet të tregojë në mënyrë të besueshme, nëse nxënësi është në gjendje të realizojë atë çfarë përshkruhet në rezultatet e të nxënësit. Integrimi i llojeve dhe burimeve të ndryshme të të dhënave të mbledhura gjatë një periudhe të caktuar kohore dhe në situata të ndryshme është kusht i domosdoshëm për të siguruar gjykime të qëndrueshme dhe të paanshme për arritjet e nxënësve.

7.2 Llojet e vlerësimit

Gjatë vlerësimit gjykohet dhe merren vendime për përparimin e vazhdueshëm dhe për nivelin e arritjes së rezultateve të nxënësit, të përcaktuara në Kurrikulën Bërthamë dhe në planet e programet mësimore. Përmes vlerësimit merret informacion sa më i plotë dhe tërësor për shkallën e zotërimit dhe të demonstrimit të kompetencave nga nxënësit.

Llojet kryesore të vlerësimit arsimor janë:

- Vlerësimi i brendshëm.
- Vlerësimi i jashtëm.

7.2.1 Vlerësimi i brendshëm

Vlerësimi i brendshëm realizohet nga mësuesit dhe drejtuesit e shkollës, në veprimtarinë e përditshme mësimore dhe edukative.

Ky vlerësim përdor mjete të ndryshme që mundësojnë nxjerrjen në pah të nivelit të zotërimit të kompetencave, konkretisht:

- gjerësinë dhe thellësinë e të nxënësit të përvetësuar;

- gatishmërinë për t'iu përgjigjur sfidave të nivelit dhe për të përparuar drejt të nxënësve edhe më sfidues;
- zbatimin e të nxënësve në situata dhe rrethana të reja.

Vlerësimi i nxënësve, përveç formave të ndryshme joformale gjatë gjithë procesit të të nxënësve, bëhet nëpërmjet shkallës së vlerësimit që përfshin notat nga 4- 10.

Nota 4: Një arritje që tregon performim të pamjaftueshëm të njohurive dhe kompetencave.

Nota 5: Një arritje që tregon performim minimal të njohurive të reja dhe të kompetencave.

Nota 6: Një arritje që tregon performim të mjaftueshëm të njohurive të reja dhe të kompetencave.

Nota 7: Një arritje që tregon performim të kënaqshëm të shumicës të njohurive të reja dhe të kompetencave.

Nota 8: Një arritje që tregon performim të mirë të njohurive dhe të kompetencave.

Nota 9: Një arritje që tregon performim shumë mirë të njohurive dhe të kompetencave.

Nota 10: Një arritje që tregon performim të shkëlqyer dhe origjinal të njohurive dhe të kompetencave.

Vlerësimi i arritjes së rezultateve të të nxënësve bëhet gjatë dhe në fund të çdo viti shkollor dhe dëshmon nivelin e arritjeve të tyre nga nxënësve. Në përfundimin e një shkalle të kurrikulës (klasa II, V, VII, IX, XI dhe XII) bëhet vlerësimi i nivelit të zotërimit dhe të demonstrimit të të kompetencave nga nxënësve, sipas përcaktimit të tyre në kurrikulën bërthamë.

7.2.2 Vlerësimi i jashtëm

Me vlerësim të jashtëm do të kuptohet vlerësimi i realizuar nga autoritetet qendrore, rajonale e vendore të arsimit (MAS, AKP, ISHA, DAR/ZA).

Vlerësimi i jashtëm mund të bëhet për qëllime:

- Inspektimi dhe verifikimi të cilësisë së vlerësimit në nivel klase, shkolle apo bashkie.
- Vlerësimi të standardizuar në nivel arsimorë
- Hulumtimi.

- Vendimmarrjeje në arsim në nivele, fusha, aspekte të ndryshme.

Vlerësimet e standardizuara shtetërore organizohen në përfundim të nivelit arsimor. Këto vlerësime janë të përqendruara në matjen e nivelit të demonstrimit të kompetencave kyçe të parashkuara për secilin nivel.

Shënim:

Procedurat e vlerësimit dhe dokumentacioni përkatës rregullohen me udhëzime të veçanta të MAS.

FJALORTH I TERMINOLOGJISË KURRIKULARE

TERMAT	SHPJEGIMI
Aftësi	Kapacitet i lindur ose i fituar që e lejon personin të ndërtojë njohuri, për të vepruar me sukses në situata të caktuara.
Arsim	Veprimtari themelore e institucioneve arsimore që siguron krijimin dhe shndërrimin e njohurive; përsosjen e kompetencave gjatë gjithë jetës; zhvillimin vetjak; zhvillimin dhe shndërrimin e kulturës. Rezultat i nxënies së qëllimshme, të planifikuar dhe të organizuar në mënyrë formale dhe joformale.
Arsimformal	Arsim i qëllimshëm, i institucionalizuar, i planifikuar, i strukturuar në mënyrë hierarkike, që fillon me arsimin parashkollor dhe vazhdon deri në arsimin pasuniversitar. Rezultatet dhe kualifikimet e fituara në arsimin formal njihen nëpërmjet certifikatave dhe diplomave.
Arsim joformal	Arsim i qëllimshëm, i planifikuar, i institucionalizuar, alternativ dhe plotësues i arsimit formal, në kuadër të të nxënies gjatë gjithë jetës. Arsimi joformal mund zhvillohet brenda ose jashtë institucioneve arsimore dhe iu shërben personave të të gjithamohave. Për programet e arsimit joformal mund të jepet ose jo certifikatë, e cila nuk është ebarasvlershme me kualifikimet formale.
Arsim i detyrueshëm	(shih: <i>Arsim bazë</i>)
Arsim bazë	Tërësia e njohurive dhe kompetencave që duhet të zotërojë nxënësi deri në fund të klasës së nëntë. Kohëzgjatje e shkollimit që konsiderohet si e detyrueshme me ligj. Arsimi bazë në Shqipëri përfshin arsimin fillor dhe të mesëm të ulët (KSNA 1 dhe 2).
Arsim parashkollor	Niveli i arsimit me kodin 0 (KSNA 0).
Arsim fillor	Niveli i parë i arsimit me kohëzgjatje prej pesë vitesh (KSNA 1).
Arsim i mesëm	Niveli i dytë dhe i tretë i arsimit me kohëzgjatje prej shtatë vitesh (KSNA 2, 3).
Arsim i mesëm i ulët	Niveli i dytë i arsimit me kohëzgjatje prej katër vitesh (KSNA 2).
Arsim i mesëm i lartë	Niveli i arsimit me kohëzgjatje prej tri vitesh (KSNA 3).
Arsim	Arsim që iu mundëson nxënësve zhvillimin e kompetencave për

profesional	punë dhe kualifikime profesionale për profesione të caktuara.
Autonomi e shkollës	E drejtë e garantuar që i jepet shkollës përtë vendosurpër hartimin dhe zbatimin e kurrikulës në bazë shkolle,për menaxhimin e burimeve njerëzore në dispozicion të saj dhe në disa raste, edhe për menaxhimin e burimeve financiare.
Burimi të nxënit	Çdo burim i cilimbështetdrejtpërdrejt ose tërthorazi, të nxënit. Burimet janë të brendshme (njohuri, aftësi,shkathtësi, vlera, qëndrime etj.) dhe të jashtme (dijet e kodifikuara në tekste, mjetet didaktike, mësuesit, shoqëria etj.).
Ciklet/nivelet /shkallët e kurrikulës	Një mënyrë e organizimit të kurrikulës në blloqe vitesh shkollore. Ciklet/nivelet/shkallët e kurrikulës përcaktojnë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe rezultatet e të nxënit brenda çdo cikli, në përshtatje me moshën e nxënësve. Ciklet/ nivelet/shkallët e kurrikulës,jo domosdoshmërisht përkojnë me nivelet arsimore formale.
Dije	E vërtetë e arsyetuar dhe e provuar sipas kritereve të përcaktuara, e kodifikuar në tekstet akademike e ato shkollore apo në vepra të specializuara si produkt i një ose disa dijetarëve apo praktikienëve. Dija është shoqërore.
Ekonomi dhe shoqëri e dijes	Ekonomi dhe shoqëri në të cilën dija bëhet burimi kryesor i zhvillimit dhe përparimit.
Fushë e të nxënit	Një bashkësi lëndësh që kanë qëllime dhe detyra të përbashkëta për formimin e njohurive të reja dhe kompetencave.
Integrim kurrikular	Proces i ndërthurjessë përmbajtjeve mësimore dhe metodave, me qëllim që të sigurohet të nxënit sistemik dhe tërësor.
Njohuri	Ndërtim mendor i realizuar nga personi gjatë bashkëveprimit me mjedisin ose nga vetëreflektimi për t’u bërë pjesë e trashëgimisë njohëse të tij. Njohuriaështë vetjake.
Kompetencë	Harmonizimi njohurive, shkathtësive, vlerave dhe qëndrimevepër të trajtuar plotësishtsituatat e kontekstit.
Kompetenca kyçe	Kompetenca për të cilat kanë nevojë të gjithë individët për plotësim dhe zhvillim vetjak, për qytetari aktive, për përfshirje sociale dhe për punësim.
Kornizë kurrikulare	Kornizë kurrikulare është dokumenti themelor në të cilin përshkruhen orientimet dhe udhëzimet kryesore për hartimin dhe zbatimin e kurrikulës së arsimit parauniversitar (qëllimet e arsimit, kompetencat kyçe, rezultatet e të nxënit sipas niveleve etj.).
Kurrikula	Sistemi i përbërë nga disa elemente me synime arsimore që, të lidhura mes tyre, lejojnë të orientohet dhe të funksionojë sistemi arsimor, nëpërmjet planeve arsimore dhe administrative. Kurrikula bazohet në realitete historike, shoqërore, gjuhësore, politike, fetare, gjeografike dhe kulturore të një vendi. Me anë të saj sigurohet arsimim cilësor dhe

	i barabar për çdo pjesëtar të shoqërisë, pavarësisht nga përkatësiaetnike, seksi, pozita shoqërore dhe ndryshime të tjera.
Kurrikul bërthamë	Kurrikul e përbashkët për të gjithë nxënësit e një niveli në sistemin arsimor.
Kurrikul e përvetësuar	Tërësi e rezultateve të të nxënës që zotëron nxënësi.
Kurrikul e zbatuar	Kurrikul e analizuar, interpretuar dhe zhvilluar në institucionet arsimore dhe e mbartur te nxënësi, sipas udhëzimeve themelore të kurrikulës.
Kurrikul formale/ e planifikuar	Kurrikul që përmban udhëzimet themelorekurrikulare, të përcaktuara në nivelin qendror të vendimmarrjes arsimore(kornizë kurrikulare, programe mësimore, tekste etj.). Kurrikula formale shërben si bazë për dhënien e dëftesave, diplomave dhe certifikatave të njohura me ligj.
Kurrikul në bazë shkolle	Kurrikul që përgatitet dhe zbatohet në nivel shkolle.
Kurrikul me zgjedhje	Pjesë e kurrikulës që përfaqëson lëndë dhe veprimtari kurrikulare që përmbushin nevojat dhe interesat e nxënësve,të vendosura në nivel shkollë.
Kurrikul me bazë kompetencat	Kurrikul që siguron zhvendosjen e fokusit të nxënies nga përmbajtjet lëndore (mësuesi në qendër)në atë që nxënësit kanë nevojë të dinë dhe të bëjnë me efikasitet, në situata të ndryshme (nxënësi në qendër).
Koherencë e kurrikulës	Karakteristikë e kurrikulës që tregon në ç’masë synimet kurrikulës, përmbajtjet mësimore, strategjitë e të nxënës dhe vlerësimit janë të integruara dhe përforcojnënjëra-tjetrën.
Konstruktivizëm	Teori e të nxënës që bazohet në pariminsepersoni e ndërtonnjohurinë në mënyrë aktive, duke ndërvepruar me mjedisin dhe shoqërinë.
Lëndë	Degë e dijes e organizuar në mënyrë të qëllimshme, si një disiplinë e veçantë e të nxënës që mësohet në një ose disa nivele arsimore dhe krijon kushte për ndërtimin e njohurive të reja dhe kompetencave kyçe nga nxënësit.
Llogaridhënie dhepërgjegjshmëri	Proces në të cilin aktorët njohin, marrin përgjegjësi dhe japin llogari për vendimet, veprimet dhe pasojat e tyre. Llogaridhënia është e rëndësishme sidomos në kontekstin e decentralizimit të sistemit arsimor, i cili nxit autonominë shkollore, duke përfshirë edhe vendimet në lidhje me kurrikulën.
Metodologji e vlerësimit	Strategji dhe veprimtari të zbatuara për të matur arritjet e nxënësve.
Mësimdhënie	Proces i planifikimit, i organizimit dhe i udhëheqjes së situatave të të nxënës (formale ose joformale) nga mësuesi.

Mësimdhënie dhe nxënie ndërvepruese	Filozofia dhe praktika e përfshirjes së nxënësve në procesin mësimor, duke i inkurajuar ata të sjellin përvojën dhe njohuritë e tyre në këtë proces (duke marrë parasysh nevojat dhe interesat e tyre), me qëllim zhvillimin e kompetencave.
Mësimdhënie e diferencuar	Mësimdhënieqë plotëson nevojat e nxënësve nëpërmjet përvojave të ndryshme të të nxënit.
Mësimdhënie për njëri-tjetrin	Një praktikë në të cilën mësuesit dhe nxënësit ndajnë njohuritë e shkathtësitë e tyre dhe mbështesin të nxënit e njëri-tjetrit.
Mjedis miqësor për fëmijët	Një mjedis arsimor i sigurtë, gjithëpërfshirës, i shëndetshëm që bazohet në të drejtat e fëmijëve.
Mundësi për të nxënë	Situata dhe procese që sigurojnë kushtet dhe mjedisin për nxitjen e të mësuarit tek nxënësit .
Nivel arritjeje	Një deklaratë që përcakton masën ,në të cilën është arritur rezultati i të nxënit ose niveli i njohurive dhe kompetencave kyçe.
Orientim për karrierë	Shërbime dhe veprimtari që mbështesin individët e çdo moshe dhe në çdo moment përgjatë jetës së tyre, për të bërë zgjedhje, në lidhje me arsimin, trajnimin, profesionin dhe për të menaxhuar karrierën e tyre.
Përmbajtje mësimore	Tërësia e dijeve, informacionit, fakteve, situatave, veprimtarive etj., të grupuara në një lëndë ose fushë të nxëni, që shërbejnë si bazë për formimin dhe zhvillimin e njohurive të reja dhe kompetencave kyçe.
Përvojat etë nxënit	Kushtet dhe situatat e të nxënit që u ofrohen nxënësve për ndërtimin e njohurive të reja dhe kompetencave kyçe.
Politikë kurrikulare	Vendime, udhëzime dhe orientime formale, të marra nga qeveria apo autoritetet arsimore për hartimin, zbatimin dhe vlerësimin e kurrikulës.
Program mësimor	Dokument që përmban synimet, objektivat dhe rezultatet e të nxënit, metodologjitë e të nxënit dhe vlerësimit për një lëndë të caktuar.
Qasje me në qendër fëmijën / Qasje e bazuar në kompetenca	Qasje, që synon dhe krijon kushte që përmbajtja e nxënies dhe veprimtaritë mësimoret’i shërbejnë formimit dhe zhvillimit të njohurive të reja dhe kompetencave kyçetë personit (grupit të personave), nëpërmjet ndërveprimit me situatat në kontekst.
Qëndrim	Përgatitje ose gatishmëri për të përballuar e për të trajtuar sfidat dhe detyrat, në një mënyrë të caktuar. Qëndrimet ndikohen nga njohuritë dhe vlerat dhe janë zakonisht shkaktoare të sjelljeve (edhe pse lidhjet mes qëndrimeve dhe sjelljeve nuk janë drejtvizore).
Rezultat i të nxënit	Termi ka kuptim të dyfishtë. Së pari, është deklaratë që përshkruan atë se çfarë duhet të dinë, të vlerësojnë dhe të jenë në gjendje të bëjnë si duhet nxënësit. Së dyti, u referohet njohurive të reja, kompetencave etj., që ndërton dhe përsos personi/grupi, pasi përmyll nivelin arsimor.

	Rezultati i të nxënit është koncept kyç për hartimin e mjeteve që mundësojnë transparencën, krahasimin, transferimin dhe njohjen e kualifikimeve në mes vendeve të ndryshme, në nivele të ndryshme.
Stile të nxëni	Një grup i sjelljeve dhe qëndrimeve që ndikojnë në mënyrën se si nxënësit mësojnë dhe bashkëveprojnë me mësuesit dhe shokët. Stilet e të mësuarit janë njohëse, emocionale dhe sjellje fiziologjike që shërbejnë si tregues, se si nxënësit perceptojnë, ndërveprojnë dhe i përgjigjen mjedisit të të nxëni. Një individ mund të ketë disa stile të nxëni, të cilat mund të ndryshojnë me kalimin e kohës dhe në përputhje me detyrën.
Standard	Nivel i arritjes apo suksesit që pritet të arrihet prej nxënësve.
Strukturë e kurrikulës	<i>Struktura e kurrikulës shprehet në Kornizën Kurrikulare.</i>
Shpërndarja e kohës mësimore	Kohëte caktuara për nxënie, lëndë të veçanta, fusha të nxëni apo veprimtari të tjera plotësuese, gjatë një intervali të caktuar kohor (ore mësimi, javë shkollore, vit mësimor) ,sipas rregulloreve, kërkesave dhe rekomandimeve zyrtare.
Shkathtësi	Kapacitet (mendor/fizik) i fituar për të arritur rezultatet e parashikuara, shpesh me shpenzim minimal të kohës ose energjisë, ose të të dyjave. Shkathtësia mund të jetë e përgjithshme ose e veçantë.
Tema ndërkurrikulare	Tema madhore ,me të cilat përballet shoqëria dhe zhvillohen nëfushat e të nxëni. Të tilla janë: identiteti kombëtar, qytetaria aktive, çështje gjinore, siguria dhe shëndeti mendor e fizik, zhvillimi i qëndrueshëm etj.
Të nxëni	Proces i motivuar dhe i qëllimshëm me karakter vetjak ose shoqëror, i ndërtimit të njohurive të reja, kompetencave etj., nga personi nëpërmjet reflektimit vetjak, rindërtimit dhe ndërveprimit shoqëror. Zhvillohet në mjedise formale, joformale dhe informale.
Të nxënite nxënësve nga njëri-tjetri	Proces i të nxëni që bazohet në shkëmbimin e informacionit dhe përvojave ,ndërmjet nxënësve dhe që pasuron të nxëni.
Të nxëni sistemik	Një qasje që synon të aktivizojë të gjitha aspektet e vetjake të nxënësve (intelektin, emocionet, imagjinatën, trupin) për një të nxënë tërësor efektiv.
Të nxëni ndërveprues	Proces nëpërmjet të cilit nxënësit, me nivele të ndryshme arritjeje, punojnë së bashku në grupe të vogla, për një qëllim të përbashkët.
Të nxëni nëpërmjet TIK-ut	Forma të të nxëni formal dhe joformal nëpërmjet përdorimit të TIK-ut, tërëndësishme për të nxëni gjatë gjithë jetës, si dhe për edukimin në distancë.

Të nxënit gjatë gjithë jetës	Të nxënit që realizohet gjatë gjithë jetës mbi bazë njohurive, kompetencave kyçedhe kualifikimeve, dhe që i zhvillon ato më tej për qëllime vetjake, profesionale dhe shoqërore.
Teknologjitë e informimit dhe komunikimit (TIK)	Një tërësi mjetesh dhe burimesh teknologjike ,të cilat përdoren për të transmetuar, mbledhur, krijuar dhe shkëmbyerinformacion. Këto mjetedhe burimeteknologjike përfshijnë kompjuterat, internetin apo pajisje të tjera digjitale.
Vlerë	Bindje që ruhet thellë ,lidhur me çfarë është e rëndësishmeose e dëshirueshme. Ajo shprehet nëpërmjet qëndrimeve dhe veprimeve praktike të personave.
Veprimtari plotësuese kurrikulare	Veprimtari të strukturuarra mësimore, të qëllimshme që ndodhin jashtë kontekstit të lëndëve dhe fushavetë të nxënit. Këto veprimtari mund të përfshijnëprojektet, sportet, punënvullnetare, fotografinë, dramën, muzikënetj.
Veprimtari përmirësuese	Veprimtari ose programe që synojnë të ndihmojnë nxënësit me vështirësi në të nxënë. Nëpërmjet tyre nxënësit tejkalojnë vështirësitë në të nxënë në mënyrë efektive.
Vetëvlerësim i të nxënit	Vlerësim nga i cili nxënësi mbledh informacion dhe reflekton rreth të nxënit të tij; gjykon për të në raport me objektivat dhe kriteret e vendosura; identifikon përparësitë e dobësitë dhe i përmirëson, në përputhje me rrethanat. Është vlerësimi që bën nxënësi për progresin e tij, bazuar në njohuritë e reja dhe kompetencat kyçe.
Vlerësim në arsim	Proces nëpërmjet të cilit matet ose gjykohet përparimi (progresi)dhe nivelet e arritjeve të nxënësve, në përputhje mekriteretspecifiketë cilësisë.
Vlerësim diagnostikues	Vlerësim që identifikon nivelet earritjeve tënxënësve,për të orientuar mësimin drejt plotësimit të nevojave të tyre për nxënie.
Vlerësimi gjatë nxënies	Vlerësim i kryer gjatë gjithë procesit mësimor me qëllim nxitjen e procesit të të nxënit. Ky vlerësim formues esheh të nxënit ,si proces e jo vetëm si rezultat.
Vlerësim i jashtëm	Një procesdhemetodë vlerësimiqë e zhvillon dhe e përdor një agjenci apo organ vlerësues, (jo shkolla).Ky proceszakonishtëpërfshintestimine standardizuar, dhe shpeshshërben për të klasifikuar kandidatët përmundësitë mëtejshme arsimoredhepër qëllime certifikimi.
Vlerësim i të nxënit	Vlerësim i arritjevetë nxënësve për të siguruarinformacion në lidhje me progresin e tyre (arritjet e tyre në fusha të ndryshme të kurrikulës /lëndëve mësimore dhe zotërimin e kompetencave kryesore).Ky proces shpeshpërfshin përdorimin etestevetë standardizuara dhe përdoretpër qëllimepromovimiose diplomimi.
Vlerësim përmbledhës	Vlerësim që përmbledh përparimin dhe arritjet e nxënësit në fund të një viti mësimor apo të një cikli.

Vlerësim i nxënësve për njëri-tjetrin	Vlerësim i punës ose i detyrës së një nxënësi nga nxënës të tjerë.
Vlerësim i portofolit të nxënësit	Vlerësim i koleksionit të detyrave të nxënësit (detyra ose punë me shkrim, drafte, punë artistike, prezantime), të cilat pasqyrojnë njohuritë e reja dhe kompetencat e nxënësit.
Zbatim i kurrikulës formale	Procesi përdorimit të kurrikulës formale në shkollë që përfshin zhvillimin dhe përmirësimin e kurrikulës në shkollë, udhëheqjen e shkollës, trajnimin e mësuesve në shërbim, përgatitjen e teksteve të reja, materialeve dhe burimeve të të nxënësit, si dhe të udhëzuesve.
Zhvillim i kurrikulës	Cikllin plotë i planifikimit, hartimit, zbatimit, vlerësimit dhe rishikimit për të siguruar që kurrikula është e përshtatshme dhe e përditësuar.

REFERENCA

Rubrika të përgjithshme të dokumentit

MAS (2014), “Korniza Kurrikulare e Shqipërisë”, Tiranë.

MASHT (2012). Kurrikula bërthamë për klasën parafillore dhe arsimin fillor (klasa parafillore, I, II, III, IV, V), Prishtinë.

MASHT (2012). Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të ulët (klasa VI, VII, VIII, IX), Prishtinë.

Gjuhët dhe komunikimi

MASHT (2012). Kurrikula bërthamë për klasën parafillore dhe arsimin fillor (klasa parafillore, I, II, III, IV, V), Prishtinë.

Këshilli i Europës, (2003). Kuadri i përbashkët europian i referencave për gjuhët.

Orstein, C. A., Hunkins P. F., (2003). Kurrikula - bazat , parimet dhe problemet. Instituti i Studimeve Pedagogjike. Tiranë.

National Curriculum Framework of Croatia, (2010). For pre-school education and general compulsory and secondary education. Kroaci

Québec Education Program, (2001). Kebek

Framework Education Programme for Basic Education, (2007). Çeki.

Ministry of Education, (2006). The Ontario Curriculum, Grades 1-8, Language. Ontario

Ministry of Education (2010). English Language Syllabus. Singapor

Matematika

MAS (2014). Korniza Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar në Shqipëri

European Comision, Eurydice. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

Mathematics Education in Europe: Common Challenges and national policies-
European Commission

EACEA: National System of Education.

MASHT (2011). Korniza e Kurrikulës e Arsimit Parauniversitar të Republikës së Kosovës.

MASHT (2012). Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të ulët (klasa I –V dhe VI- IX).

National Core Curriculum for basic education, (2004). Finlanda

Common core state standards for Mathematics in America

K -12 Learning Standards, (2008). Washington State.

Orstein, C. A., Hunkins P. F. (2003). Kurrikula - bazat , parimet dhe problemet. Instituti i
Studimeve Pedagogjike.

Québec Education Program, (2001). Kebek

Ministry of Education, (2006). The Ontario Curriculum, Grades 1-8, Language. Ontario

Ministry of Education (2010). Mathematics Syllabus. Singapor

Shkencat e natyrës

MASHT (2012). Kurrikula bërthamë për klasën parafillore dhe arsimin fillor (klasa
parafillore, I, II, III, IV. V). Prishtinë.

MASH,(2012). “Programet lëndore të arsimit bazë”. Tiranë.

MASH, (2012). “Standardet e të nxënimit të arsimit bazë.” Tiranë.

Ministry of Education of Singapore “Science syllabus primary
2014”<http://www.moe.gov.sg/education/syllabuses/sciences/files/science-primary-2014.pdf>

Ministry of Education of Singapore “Science syllabus Lower and Upper
Secondary”<http://www.moe.gov.sg/education/syllabuses/sciences/files/science-lower-secondary-2013.pdf>

Quebec Education Program, Preschool Education, Elementary Education, Secondary Education http://www1.mels.gouv.qc.ca/sections/programmeFormation/primaire/index_en.asp

Australian Curriculum, Science F-10 Curriculum, <http://www.australiancurriculum.edu.au/science/Rationale>, <http://www.acara.edu.au/default.asp>

Eurydice (2013): Developing key competences at schools in Europe, Challenges and Opportunities for Policy. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/145EN.pdf

Eurydice (2011): Science Education in Europe: National Policies, Practices and Research http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_reports_en.php#2013

OECD: PISA Programme for international student assessment <http://www.oecd.org/education/>

Shoqëria dhe mjedisi

MASHT (2012). Kurrikula bërthamë për klasën parafillore dhe arsimin fillor (klasa parafillore, I, II, III, IV, V). Prishtinë.

Karta e Këshillit të Europës për Edukimin për Qytetari Demokratike dhe për të Drejtat e Njeriut.

Strasbourg (2000). Konceptet bazë dhe aftësitë-kyçe për edukimin me qytetari demokratike, Këshilli i Bashkëpunimit Kulturor (KBK/CDCC), DGIV/EDU/CIT.

Council of Europe, (March 2009). How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences, Council of Europe Publishing.

Artet

MASHT (2011), Korniza e Kurrikulës e arsimit parauniversitar të Republikës së Kosovës, Prishtinë.

MASHT (2012). Kurrikula bërthamë për klasën parafillore dhe arsimin fillor (klasa parafillore, I, II, III, IV, V). Prishtinë.

MASHT (2012). Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të ulët (klasa VI, VII, VIII, IX). Prishtinë.

Road map for Arts Education, The World Conference on Arts Education, Building Creative Capacities for the 21 st Century Lisbon, 6-9 March, 2006.

Music, drama, visual art compulsory program, optional program, music and multimedia, Quebec

Edukimi fizik , sportet dhe shëndeti

Misja, B., (1988). “Drejtimitet metodike të pasurimit të përvojës lëvizore të fëmijëve parashkollorë 5-6 vjeç” (Dizertacion për kërkim grade shkencore “Doktor Shkencash”) ILKF “Vojo Kushi”, Tiranë.

Dashi E., & Dashi, T., (2007). “Edukimi fizik në shkolla”, Shtëpia Botuese “Ora”, Tiranë.

Subashi G., & Daci, J. (2004) “Didaktika e Edukimit fizik”, Shtëpia botuese e Librit Unversitar, Tiranë.

Instituti i Studimeve Pedagogjike (2004). “Programe të lëndës së edukimit fizik për ciklin fillor” Tiranë.

MASHT, (2012). “Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të ulët të Kosovës”, Prishtinë.

Rae PICA “Physical Education for Young Children” (Human Kinetics 2008).

Teknologjia dhe TIK-u

ISTE: International Society for Technology in Education (U.S. & Canada), 2007 <http://www.iste.org>.

Ferrari, A.(2013). DIGCOMP: A Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe. Luxembourg:Office of the European Union.

Janssen, J., & Stoyanov, S. (2012). Online Consultation on Experts' Views on Digital Competence. Seville: JRC-IPTS. <http://ipts.jrc.ec.europa.eu/publications/pub.cfm?id=5339>.